

296.75
1986

COLLEGE LIBRARY

BM Shershevsky, Abram Moses
740 Nahal 'Avraham
S45

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

246.43
Benzion Eisenstadt,
78 Chrystie St., New York.

ספר

נחל אברהם

ונחלק לשלשה חלקים

החלק הראשון הוא חלק האגדה, כולל שמונה דרושים נחמדים על פי דרך ההשכלה וההנין. —

החלק השני הוא חלק ההלכה. —

והחלק השלישי הוא קונטרס תוכחת מגולה לכל מפלגות ישראל בני מושא פנים. —

מאת

אברהם משה שערשעווסקי

רב ואב"ד בעיר פארטלאנד

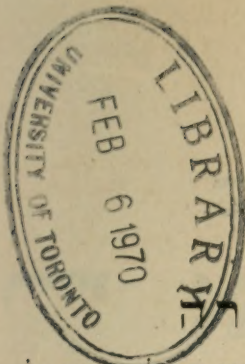

ניו יארק,

שנת תרנ"ז לפ"ק.

בדפוס ה"ר המשכיל יואל אראנסאן, 139 א. בראדוויי, ניו יארק.

BN
740
545

אזהרה

העתקת ותרנום הספר הזה או מאמרים מהני"ל אסורים בלתי רשיוני,

המחבר.

הרב הדרשן יהודה ליב
לאזעראוו

מודעה.

בבית דפוסי יקובלו לדפוס כל ספרי רבנים ומשכילים בכל הלשונות עם
ההנהגה הראשונה במחיר מצער מאד.

ספרי עברית יקרי המציאות.

בבית עקד ספרי ימצאו למכור ספרי עברית יקרי המציאות, ספרי זשארנאן
הנדפסים באירופא ובאמעריקא, כתובות דאורייתא ודארכסא, תנאים ראשונים
ושיר המעלות, ונמכרים בחצי חנם, כי יש לי פלאטען מהם.

אדרעסע:

Rev. J. ARONSON,
139 E. Broadway,
New York.

61-1281

הסכמת הרב הגאון הגדול, המפורסם לשבח ולתהלה כבוד קדושת ש"ת ר' יעקב יוסף שליט"א, רב הכולל לאגודת הקהלות באמעריקא.

הנה ידידי הרב הגאון חריף ובקי בש"ס ופוסקים חכם ונבון דרשן גדול בעל מדות טובות מפורסם לשבח ולתהלה בכל גילוי איירופא בקש"ת כמוהר"ר אברהם משה שערשעווסקי נ"י הרב דפארמלאנד מוין, הראה לפני ספרו נחל אברהם חלק ראשון על הלכה ואגדה וראיתי, כי הוא יורד לעומקא של הלכה בסכרות ישרות לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא ומחדש חדושים נכונים. וגם האירו מול עבר פני חלקי הדרוש וראיתי מאמרים יקרים ודרושים נחמדים לבאר דברי חכמים וחדותם במועצות ודעת ע"ד השכלה והניין. מתוקים וערכים לנפש השומעים, וההוגה בהם ימצא בהם תוכחת מוסר ויראת ה'.

וראוי לאחב"י להיות בעזר הרב הנ"ל לקבל ספרו כס"פ יפות בכדי שיהיה לאל ידו להוציא בקרוב ספרו חלק שני ממכבש הדפוס. וגם אנכי הנני נמנה חבר ליראי ה' לקבל בל"ג ספר אחד מהרב המחבר הנ"ל כאשר יצא מבית הדפוס. ולכבוד התורה ולומדיה, חתמתי היום יום ב' מ"ג למכ"י שנת ששון לפ"ק פה ניו יארק.

נא"ם יעקב יוסף, הרב הכולל.

מכתב הרב הגאון הגדול רשכבה"ג כקש"ת מו"ה ר' יצחק אלחנן זצ"ל האב"ד דקאוונא

ב"ה יום ד' כ"ז שבט תרנ"א קאוונא.

כבוד יד"ג ה"ה הרב הגאון הג' המפורסם סיע"ה כו' כש"ת
מו"ה איסר נ"י אב"ד דק"ק מעזעריטש יע"א שוכט"ס.

אחדשה"ט באהבה הנני לבקשו שיהיה מטובו לעזור לכבוד
ידידי הרב הנ"ב משנתו זך ונקי ויר"א מו"ה אברהם משה שער-
שעווסקי, אשר הציעו לפניו הרבנות דק"ק סלאוויטש.
הנה הרב הנ"ל גדול בתורה ויראה ובקי בש"ס ופוסקים ויורד
לעומקא של הלכה בספרות ישראל, וראוי להיות רב ומורה בקהילה
מפוארה ומוכתר במדות ומעלות טובות וגם הראה לפני הדישוי *

הערה *) הנה בשבוע שהיה בדעתי לשלח ספרי לאדמו"ר
הגאון דקאוונא שיתן הסכמתו עליו, הניעתני השמועה המעציבה כי
אדמו"ר נתפקש בשיבה של מעלה וחבל על דאבדון, אך חלק הלכה
מן ספרי זכותי להראות לו עוד בשנת תרנ"א, בהיותי אז רק בן
עשרים וארבע שנה לימי חי', וחדושי הנ"ל מאד מצאו חן בעיניו
כאשר כותב במכתבו הנ"ל להרב הגאון ר' ישראל איסר שפירא

וראיתי כי הוא מחדש הרושים נכונים ובעזרה יקבלו נחת ממנו אותו
העיר שיקבלו אותו לרב, ע"כ יהי' מטיבו לעזרהו בזה כדי שיתקבל
לרב בקהילה הנ"ל. ובבטחוני בטיבו ובאהבתו למען כבוד התורה
ע"כ יספיק הקיצור.

ממני ידידו דוש"ט ומברכו ברוב ח"ש והצלחה

יצחק אלחנן החופ"ק הנ"ל.

והמכתב הזה עוד שמור ת"י עד היום הזה, וגם היה למראה עיני
הרב הכולל ר' יעקב יוסף שליט"א, וכאשר דברי המכתב חביבים
עלי עד למאד, הרהבתי עוז בנפשי והוצאתי את המכתב הזה
מרשות היחיד לרשות הרבים.

מכתב

הרב הגאון הגדול, חכם כליל המדעים נזר הזמן ותפארתו, כקש"ת
מוה"ר **צבי הירש ראבינאוויץ שליט"א**,
מ"מ ומ"ץ דעיר ווילנא המעמירה, וכעת הוא אב"ד דעיר קאוונא
וממלא מקום אביו, הוא רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן זצ"ל.

הנה ידידי הרב הג' המפורסם, חרף ובקי, משנתו זך ונקי, משכיל
נעלה וי"א מרכים, מו"ה **אברהם משה שערשעווסקי**
נ"י ישב בפה והגה בתורה יותר משנה וכל משך ימי שבתו פה היה
מבאי ביתי, ורבות עסקתי עמו ומצאתיו מלא בש"ס ופוסקים
כאחד מן הרבנים המצוינים, בקי נפלא, ומחדש להלכה, דבריו
ערבים ונעימים, ישרים למוצאי דעת, וכל חדושו הנפלאים בכלל
ותשובתו הרמתה בענין שמר קדושין מאוחר בפרט, ראויים המה
לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל.

הרב הג' הזה לכד גדול תורתו בחריפות ובקיאות, נעים ונחמד
הוא במדותיו התרוימות והנעלות וראוי הוא לשרת בקודש לנהל
עדה גדולה ונכבדה, בהשכל ודעת, ביראת ה' שחורה, בשלום
ובמישור על מבועי התורה והיראה, ולא אגזם באמרי כי העדה אשר
תבחר בו להיות לה למורה, תיהא מאושרה, וכל המפלגות ישבעו
עונג ונחת מאתו בכל הפרטים הדרושים לפי רוח הזמן והמקום,
ובחכמתו ויראתו השחורה והצרופה יודע להלוך נגד כל הרוחות
לבנות את הנהרסות ולהגדיל תורה ולהאדירה כיד ה' הטובה עליו,
וה' יצליחהו ויעלהו מעלה מעלה, ויהי לתהלה ולתפארת בגודל
תורתו ויראתו, בחפצו וחפץ המדבר לכבוד התורה ולומדי'.
ווילנא ר"ח אדר ראשון תרנ"א לפ"ק.

צבי הירש ראבינאוויץ,

מ"צ ומ"מ דמתא פה ווילנא.

הקדמת המחבר לספר נחל אברהם.

אודה לה' על כל הטוב אשר גמלני מעודי ועד עתה, ועל כל גל וגל שעבר עלי כל ימי חלדי נענתי לו בראשי, ובכל זמן ועדן שהייתי בין המצרים מן המצר למרחב הוציאני ורוח נכון הלכשני ושם חלקי מיושבני בהמ"ד מנעורי ועד עתה, והיא שעמדה לי שוכתי להיות נמנה בין חוברי חבר לעשות ציצים ופרחים לתורה, ותהלה לאל ישנם תחת ידי (בכתובים) דרושים נחמדים על כל פרשיות השנה ועל כל חנים ומועדים. נוסף על אלה עוד יש תחת ידי חבור גדול על התלמוד ונושאי כליו, וכמה שאלות ותשובות שנשאתי ונתתי בהלכה עם כל גדולי הדור, רק יען כי הוצאות הדפוס רבה היא עד למאד על איש כמוני, שאיני חוסה בצל הכסף, לכן לא יכולתי לדאבון לבי, לברך על המוגמר ולהדפיס את כלם; ואני מדפיס כעת רק חלק קטן מן חבורי הגדול אחד אחוז מעשרה.

ספרי הקטן הזה חלקתי לשלשה חלקים: חלק ראשון, הוא חלק אנדה דרושים נחמדים על פי דרך השכלה והגיון, חלק שני, היא חלק הלכה, וחלק שלישי קונטרס תוכחת מגולה לכל מפלגות ישראל בלא משא פנים כדי שימצא בו כל אחד מביקשו ומטעמים כאשר תאהב נפשו לפי מעמו ורוחו, וכאשר ירחיב ה' את גבולו, אדפיס כל החלקים הנשארים לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל. וכעת אני שולח בני הקטן [אשר בשם נחל אברהם ימונה על

שמין על פני תבל החוצה לפנות הדרך לפני אחיו הכלואים עודנו בבית אביהם ומולידם ועל ה' הרועה אותי מעודי ועד היום הזה, אבטח ואשען כי ספרי זה מעט הכמות ורב האיכות, יעלה לרצון ולריוח נחוח לפני החכמים והמשכילים על דבר ה' באמת ובתמים.

וטרם כל דבר אני מוסר מודעה לפני קהל הקוראים כי סננון לשון הספר איננו כתוב על טהרת הלשון והמליצה, יען כי ספר אשר לו תוכן רוחני וחקר דעת הגיוני באגדה או בהלכה בלתי מוכשר לשאת עליו מלות מליצות, כ"א מלות פשוטות וקלות ההבנה השוה לכל נפש, כי תוכן הדבר הוא העיקר ולא הלשון שהוא רק לבסומי לבד ועם קהל הקוראים הסליחה ואבקשם כי על כל שגיאה ושגיאה שימצאו בספרי אהבה תכסהו ויש ספרים שתכניותם הוא טוב ונעים אבל הלשון איננה שפה ברורה, כי לא היה כיונת מחבריהם לדבר בלשון צח ונקי, רק בונתם היתה להודיע תוכן הדבר אשר הציבו להם למטרת חכמתם.

כן הוא ספרי זה שבעת כתבי רובו תורתו כמו זר נחשב לי להעלותם על מכבש הדפוס, רק כתבתים לזכרון לי ע"כ לא דקדקתי אז לתאר את הדברים בחוג המליצה, ולמשחם בששר השפה הברורה, ובעת אחרי שנעתרתי לבקשת אוהבי וקרובי להוציאם החוצה מרשות היחוד לרשות הרבים לא יכולתי להלבישם מחלצות על טהרת השפה כי גמירא עתיקא קשה מחדתא והנחתו הדברים כמו שהם בלי תוספות ומגרעות ותקותי הזקה כי הקורא באמת ובצדק לא יסתכל בקנקן אלא במה שיש בו.

ופזה אני שולח ספרי על פני היצה ואברכו וברכת אברהם וגם ברכת כהנים יברכך ה' וישמרך, יברכך בממון, וישמרך מן המזיקים,

„ממוין“, כמשמעו כדי שיהיה בכחי להדפיס בקרוב גם החלקים הנשארים „ומזיקים“. הם המבקרים אשר ימילו מוס ודופי בכל דבר טוב ומייעל ויזיבו ומצפים על שעת הכושר בזה שיוכלו לצאת ממחבואם. ויביטו בשופרת המגדלת אחת שבע על כל הגה ודבור שיצא מידי מחבר עברי.

לזכר עולם יהיה נר אפא הר' המופלא מרה ר' חיים שלום ואמי מורתי מ' הגה תהיה אשר שאל שאלתה אותי להי' בי למרות מלחמת החיים הקשה שיהיה להם כל ימיהם. הנני גדלו אתי על דרכי התורה והוראה והשיבו אתי בין ברני תהי' זה היה משיאת נפשים וכל מנמתם וזה חלקם מכל עולם. זכרה ה' להם זאת לטובת.

ועל טוב תזכר רעיית הרבנית המשכלת והמישלמת מרת ציוא בת ר' אברהם יוסף לאנדא. שהיא מעמיסה עלה עבודה רבה בזה בזה (עבודת איש על אשה) ללמוד ספרי הרפואות והמדעים בהקאלעז לחכמת הרפואה בעיר באסטאן, מאסט, כדי לחשתלם עיד בלמודים ובמדעים ולהיות רופאת מומחית לרבים. כדי שאוכל להנות בתורה ולחדש הדינים מתוך הרחבת. ולמטרה זו נמתה שכמה לסבול. זכרה ה' לה זאת לטובת והנותן ליעף כח יהיה לה לעזרה שתניע לממתת ולמתו הפצת.

ועל טוב יזכר כל בית חותני הנכבד ה' אברהם יוסף לאנדא.

ועל טוב יזכר שם ש"ב הגביר הנכבד המפורסם הר' אברהם יצחק נ"י הווארסקן, ורעייתו העדינה המפורסמת מ' ברוינע תח' אשר גם המה היו לי בעוזרי ובכל משך י מ י שבת בנייאק היתה אכנניא שלי אצלם.

ומחזיקנא מיבנתא לאכסניא של תורה לאנשי ייד פארמלאנד
מיין אשר זה ארכי שנים שאני שוכן בתוכם בכבוד וכל מחסרי עליהם
ואני אברכם בכרבת אברהם שיצליחו בכל אשר יפנו.

הברכת לכבוד התורה ולומדיה בי ימים לחודש אייר שנת
ששון לפ"ק פארמלאנד מיין

אברהם משה שערשעווסקי.

רב ואב"ד בק"ק הנ"ל.

התנצלות למטיפים שסותמים דבריהם ואין אומרים דבר בעם אומרו וכן מחברי ספרי דרוש ומוסר שכותבים סתם דבריהם.

ב"ק ס. "ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת נבורים במחנה פלשתים וישאבו מים מבור בית לחם כי עד אלא למ"ד טמון באיש קמבעי ליה, מכדי נמרא הוא דשלחו ליה מאי לא אבה דוד לשתותם? דלא אמרינהו משמייהו, אמר כך מקובלני מב"ד של שמואל הרמתי כל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים דבר הלכה משמו. מאי ויסף אותם לה' דאמרינהו משמא דנמרא".

הנה לכאורה יפלא מאד הא אמרינן בשבת פ"ג ע"ב ובכמה דוכתינן אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה ושנאמר אדם כי ימות באוהל. ע"כ השאלה הזקה מאד למה קנס דוד הנבורים (שמסרו עצמן על דברי תורה וקיימו בעצמן אדם כי ימות באוהל) שלא לאמור דבר הלכה משמם, א"כ נראה דלא ישפיר עבדו במה שמסרו עצמן על דברי תורה אתמהה. ?

וכדי להבין את זאת נקדים משאחז"ל מגילה דף ב' ובכמה דוכתינן שאין בית דין יכול לבטל דברי ב"ד חברו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין, ועוד נקדים מה שאמרו חז"ל חולין פ"ה ראה רבי דבריו של ר' מאיר (באותו ואת בנו) וישנאו בלשון חכמים ודברי ר"ש בכסוי הדם וישנאו בלשון חכמים כדי שישברו דורות הבאים שיצא הדבר מפי רבים, וכן עשה רבינו הקדוש בכל שישה סדרי משנה. בכל מקום שהיה נראה לו דברי היחיד אז היה שונה את הדברים סתם בלשון רבים כדי שנפסקו הלכה כן. והנה מצינו בזהר הקדוש ובכל ספרי המקובלים שכל מי שמוסר נפשו על דברי תורה הקב"ה בעזרו שיכול לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא; וזוהו אנו מבינים היטב דברי חז"ל (ב"ק ס"א) שדוד המלך ע"ה לא קנס את הנבורים, אדרבה, משום שמסרו עצמן למות על דברי תורה לכן בטוח היה כי בוודאי אסקו שמעתתא אליבא דהלכתא ולכן נתן להם שכרם שלא אמר הלכה משמם שאז היו דברי יחידים כי אם ויסף אותם לה' דאמרינהו משמא דנמרא סתם כדי שישפסקו דורות הבאים הלכה כוותייהו ואמר שכך מקובלני מב"ד של שמואל הרמתי שכל המוסר עצמו למות על דברי תורה אין אומרים הלכה משמו, כי אם אומרים סתם משמא דנמרא בלשון

רבים ואז יהי' הלכה קבוע לדורות כאותו פסק כי לא ידעו דורות הבאים כמה היו באותו מנין ומי הוא אותו הב"ד ולא יוכלו לבטל דבריו וזה הוא עומק מליצתם בלשונם הזהב אשר מגלים טפח ומכסים טפחיים, אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, כלומר דלפעמים באים אח"כ תלמידי חכמים גדולים מן הראשונים בחכמה ובמנין ומבטלים דברי הראשונים ואז אינו מתקיימים דברי הראשונים; אבל במי שממית עצמו עליה, היינו שהתורה נקנית לו במסירת נפשו, אז ישכרו שאומרים הלכה סתם מיטמא דגמרא ולא לשנות דבריו בלשון יחיד ואז בהכרח יהיה הלכה כאותו פסק משום דלא ידעו דורות הבאים כמה היו באותו מנין ולא יוכלו לבטל דבריו ומתקיימים לעולם דברי הראשונים.

היוצא מדברינו, הרוצה שדבריו יתקיימו ויעשו רושם בלב הישומע או הקורא אותם, טוב לו שיאמר סתם דבריו, בהטיפו מעל הבמה, וכן אם כותב תוכחת מוסר הבאה מאיזה יחיד שאינו גדול במעלה ודבריו לא יעשו רושם בלב הקורא אותם, אם ידעו העם מתברם ומולידם ומבטן מי יצאו הדברים האלו, אז טוב לו שיסתום דבריו ויכתוב סתם.

אבל לדאבון לבנו המטיפים והמחברים מפרוץ על המדה שגם דברי גאון מפורסם אין אומרים ואין כותבים בשם אומרו וזה בוודאי איננו נכון לעשות כזאת.

דרוש נחמד בשם דרוש הקצוות שדרשתי בעיר פארטלאנד מיין שנת תרנ"ד.

הפכים נמורים אשר אין להם אמצעי לא ימצאו בתבל ובין כל שני הפכים יש אמצעי כמובן, בין קור וחום האמצעי הוא גדר הפושרים, וכן בין יום ובין לילה האמצעי הוא בין השמשות שהלילה הוא מחשיך ובא לאט לאט, וכן השחר לא יאיר כי אם לאט לאט, וע"ז נאמר „המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים“, שאלו היה אור השמש יוצא בפ"א היה מעוור עיני האדם כידוע לחכמי הרפואה, ע"כ מתחיל להאיר מעט מעט. בין ידיעה לבערות והעדר ידיעה האמצעי הוא גדר הספק וכמאמר החכם; „ראשית מחוקי הפליאה“, שנות אלפים עברו רבבות בני אדם תחת התפוח הנופל מעצמו ולא התבוננו בזה מאומה מה זה ועל מה זה ומדוע הוא נופל למטה? עד שבא הפלוסוף Newton האנגלי והשתומם על המראה הזה וכיון שבא לכלל ספק, בא לכלל ידיעה כי כח המושך שבנופים הוא מפילו למטה, היינו כח המושך לארץ, שנמצא בכל הנופים שהם מתהווים מארץ שהוא אם כל הנופים, וכח המושך שיש להארץ לכל הנופים שהם נתהווים ממנה או נולדו עליה, המה מושכים את התפוח למטה.

ודבר זה לא ללמד על עצמו יצא כי אם ללמד על הכלל בלו יצא, כי זאת הנה כלל גדול וקלורין לעינים להפלוסופים והחוקרים לכמה כחות הטבע. מזה הראוני לדעת כי הספק הוא האמצעי לכל הידיעות כי אם ספק אין כאן ידיעה אין כאן. וכן הדבר במי שעולה לגדולה אם העליה תהיה עליה פתאומית מן הקצה אל הקצה, ומאשפות ירים אביון לשבת עם שרי וחורי ארץ, גדולה כזאת לא תעליה לאורך ימים כי על איש כזה הקנאה והשנאה גוברות עד למאד והמה פורשים מוטות כנפיהם עליו להפילו לבורא עמוקתא כי קשה כשאלו קנאה וישנאויו ישנבראו מהקנאה המה רודפים אותו עד חרמה. וההסתוריא של כל עם ועם תעיד על אמיתת הדברים כי כל הישרים והמלכים שעלו פתאום לגדולה לא האריכו ימים רבים על ממלכתם. ויוליס צעזאר יוכיח, שעלה פתאום למדרגה גבוה וגדולה כזאת, קיסר לרומים, והוא היה הראשון שבטל ממשלת העם לרומים, צאו וראו מה עלתה לו; הנם שהיה מקודם שר גדול וגורא שבכבש את כל ארץ המערב וארץ אפריקא והכניסם

תחת עול הרומים. בכל זאת לא האריק ימים ונהרג ע"י (בנו) Brutus & Cassius. וכל זאת היה מצד הקנאה שקנאו על גדולתו שבאתה לו פתאום בפעם אחת. וכן הרבה דוגמאות מצאנו בדברי הימים להעמים הקדמונים עד שרבים הם ואי אפשר לפורטם.

וכן מצאנו בכה"ק שכל המלכים שעלו פתאום לגדולתם ע"י איזה סיבה או ע"י קשר ומרידה לא האריכו ימים על ממלכתם, וכל השונאים אויבי "רוד מלכנו משיח ה'" רדפו אחריו עד שכמה פעמים היה כפישע בינו לבין המות והכל בעד מה? בעד הקנאה שקנאוהו על הצלחתו וגדולתו אישר באו לו מן הקצה אל הקצה, שמרועה צאן נלקח להיות מלך ישראל ורועה עליהם, ובהקדמה הזאת אנו מבינים איזה פסוקים תמוהים מ"פ ויגש, וזה תוארם.

,ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי אם האלהים וישמני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומושל בכל ארץ מצרים" (א) יקשה לנו כפל הדברים לא היה לו כי אם לאמור וישמני למושל?

,מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לאדון לכל מצרים רדה אלי אל תעמוד" (ב) למה לא צוה לאמור לאביו גם אב ומושל כמו שאמר לאחיו?

,ויגידו לו לאמור עוד יוסף חי ובי הוא מושל בכל ארץ מצרים" (ג) למה שינו את דבריו ולא אמרו אדון כמו שהוא צוה להם? הלא דבר הוא! ,ויפג לבו כי לא האמין להם וידברו אליו את כל דברי יוסף אישר

דבר אליהם וירא את העגלות וגו' ותחי רוח יעקב אביהם" (ד) מישמע מתוך דבר המקרא שבתחלה לא דברו כל דברי יוסף לכן ויפג לבו אבל אח"כ כשדברו לו כל דברי יוסף אז ותחי רוחו. והדברים צריכים ביאור והמקרא אומר דרשני אבל לפי מה שכתבנו למעלה יובנו לנו הפסוקים היטב הנה יוסף בעת שהוציא אותו פרעה מבית האסורים לפתור לו את הלומו היה אז במדרגה שפלה ונבוה עד למאד עבד לשר הטבחים שזאת היתה דיוטה התחתונה והנרועה במצרים, יהיו נחלקים למעלות ומדרגות Custea, נוסף על זאת היה אסור בבית האסורים שנים עשר שנים ואיש כזה אם יתהפך פתאום מן הקצה אל הקצה להיות מושל ושופט ארץ, הקנאה והשנאה הלא תנבר עליו עד למאד להפילו למשוואות נצח, ועליה כזאת ירידה היא ולא נאה למלך ליטלם רעה תחת טובה לכן התחכם פרעה (שההיסטוריה תעיד עליו שהיה חכם ופלוסוף גדול ולפי קצת סופרי דברי הימים היה גם בעל מדות רוממות) שלא להעלותו לגדולה בפעם אחת למעלת מושל כי אם יעשה כזאת. הלא בצדק יוכל יוסף לאמור לו שקול טובתך ושדי אחיורא.

אלא כך היה סדר גדולתו כדרך נאותתן של ישראל קמעה קמעה בתחלה עשהו דשם אותו רק לאב לפרעה שזאת איננה מדרגה גבוה כל כך וכאשר היה איזה שבועות או חדשים אב לפרעה שהיא שררות קטנה שם אותו אח"כ לארון לכל ביתו הוא משרת שר החצר, וכאשר היה זמן מה שר החצר שם אותו אח"כ למושל בכל ארץ מצרים וכיון שלא עלה פתאום למעלת מושל כי אם בהדרגה צעד אחר צעד הלא יאריך ימים על ממלכתו כי אז לא יאמרו כי העבד והאסור בבית הישבי נעשה מלך כי אם כך יאמרו, שר החצר למלך נעשה משנה למלך.

וזה הוא הדברים שספר לאחיו השגחת הבורא עליו שלב מלכים ושרים ביד ה'. ונתן דעת בלבו של פרעה שלא להעלותו לגדולה פתאום בפעם אחת כי אם בתחלה וישמני לאב פרעה ואח"כ לארון לכל ביתו ואח"כ למושל בכל ארץ מצרים וכל זה ברחמיו אליו שיצליח במלכותו אפי' לפי מיסטרי הטבע. ולא יצטרך בכל פעם ופעם לשנות סדרי הטבע לשמור אותו מאויביו מצד הקנאה והיטנאה אשר ינטרו לו איבה בלבם על עלותו לגדולה מן הקצה אל הקצה, וכמאמרם לעולם אל יעמוד אדם את עצמו במקום סכנה שמוא אין עושים לו נס ואם עושים לו נס מנכין לו מזכותיו.

ולכן כאשר תספרו גדולתי לאבי תספרו לו שלא נעשיתי בתחלה כי אם ארון ואח"כ נעשיתי מושל ולכן אל יצטער עלי, כי לא העליתי לגדולה פתאום ובוודאי אצלית במלכותי (או יותר טוב לאמור בדרך אחרת שיוסף אמר לאחיו אם תספרו לאבי סדר עלייתי למלוכה שלא עליתי בפעם אחת כי אם בהדרגה צעד אחר צעד יודע אני בבירור כי לא ימהר אבי לעלות למצרים ערות הארץ ולעזוב ארץ כנען החביבה עליו ביותר, ובוודאי ייטיב לכם תשובה ישעוד נתישב בדבר לעשות מעשה כזאת ועוד יתעכב ויעבור ערן ועדנן עד שיעזוב ארץ כנען לעלות למצרים לראות אותי ואת צאצאי לכן התחכם יוסף ואמר לאחיו לאבי בל תספרו הסדר והשתלשלות מתחלה עד שנעשיתי מושל, שבתחלה לא נעשיתי כי אם אב שהוא מדרגה קטנה. כי אם מהרו ועלו אל אבי, כלומר באיזה אופן תמהרו להביא את אבי למצרים,

„ואמרתם אליו כה אמר בנך יוסף שמני אלהים לארון לכל מצרים“ שנעשיתי ארון בתחלה שזה מדרגה גבוה עד למאד בפעם אחת ויתכונן אבי שהוא חכם גדול כי אולי יכול להיות שלא אאריך ימים על ממלכתי. ומי יודע מה יולד יום מצד קנאת וישנאת עמים, לכן רדה אלי ואל תעמוד כלומר ואל תתעכב בדבר ולא צוה לאמור לו שנעשה מושל בתחלה שהוא גדול מארון וימהר יותר דרכיו כדי שלא להפחדו ביותר.) בין כך ובין כך האחים מרוב שמחתם בבואם אל אבי הם לבשרו בבשורה טובה כזאת אשר תדשן עצם ישעוד יוסף חי אמרו לו המעולה שבהם

ודבר בעתו. ישבעת הוא מושל בכל ארץ מצרים לכן כאישר שמע כזאת ויפג לבו כי לא האמין להם היתכן יכול להיות שמנער עברי פשוט נעשה מושל ואם אירע כזאר הלא הוא נגד מיסטרי הטבע ועליה כזאת הלא ירידה היא מצד הקנאה והשנאה כנ"ל וכאישר ראו אחי יוסף שפחד מאד ונצטער על זה על מה ישגדו לו ישנעשה פתאום למושל או וידברו לו את כל דברי יוסף היינו מה שסיפר להם הסדר והשתלשלות עד ישנעשה למלך, שבתחלה לא היה כי אם אב ואח"כ אדון ואח"כ נעשה מושל, אז ותחי רוח יעקב אביהם, וירא את העגלות אישר שלח יוסף. יתכן על פי הפישט לפרש הכי, הנה בחלק איירופא אנו מכירים כל שר וערף גדולתו, לפי אות הכבוד שניתן על בגדו למעלה מכתפו ובארצות המזרח בימים הקדמונים היה מכירים כל שר וערף חשיבתו על פי העגלה ורכב שהיה לו, ולכל שר ושר היה עגלה ורכב לפי גדולתו וחשיבתו וכל העגלות והרכבות שהיה ליוסף היינו; הרכב והעגלה בעת שלא היה כי אם אב, והן העגלה והרכב שהיה לו בעת שהיה אדון והרכב האחרון של מושל הכל שלח ליעקב אביו להראות לו אמתתן של הדברים שלא עלה לגדולה פתאום (*) וכאישר ראה יעקב גם את העגלות ונתאמת לו אמתתן של הדברים שלא עלה לגדולה פתאום אז ותחי רוח יעקב אביהם ויאמר ישראל רב עוד, כלומר שעוד זמן רב יש לו להתיישב אם לעשות כזאת לעלות למצרים ערות הארץ, אלכה ואראנו בטרם אמות כלומר ישעוד אלך ואראנו בטרם אמות כיון שעלה לגדולה מעט מעט אקוה שיאריך ימים עוד על ממלכתו ועוד חזון למועד לראות אותו לכן בא תיכף לו אלהים במראות הלילה ויצוהו שימחר דרכו למצרים כי גזרה היא מלפניו ואין לו רשות להרהר. היוצא לנו מזה שדרך המעולה שלא לדלג מן הקצה אל הקצה בלא אמצעי.

וכן הדבר במדות האדם, בין שתי קצוות יש אמצעי אישר בה ידבק האדם, כי ברצותו לדלג מן הקצה אל הקצה בלי שום אמצעי יחטיא המטרה וכמ"ש רבינו בחיי ז"ל נלכה ונרדפה לדעת את ה' כשחר נכון מוצאי שהכוונה כמו שהישר לא יאיר ב"א לאט לאט, כן יהיו מעשה האדם לדעת את ה', האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מיילי דנוקין הכוונה שבתחלה קודם שיעלה למעלת החסידות צריך להרחיק בתחלה מכל מיילי דנוקין להזיק את חברו.

(*) (מוכן הדבר מאלין שזאת צוה שלא יגלו לו כי אם בעת שיראו שהוא מצטער הרבה על שעלה פתאום למעלת אדון או למעלת מושל ואז ההכרח לא יגונה.)

לכאורה קשה כי מי הפריע אותו מללכת בדרכי אביו ? ולאיה תועלת הוא אומר לנו
 זאת ? אבל הענין הוא כך כי כל הזוהרות והפרישות הנפלאים ביתר שאת אינם כי
 אם לחסידים אשר הם כבר עלו דרך הסולם המוצב ארצה ולחם יאות לעלות לעליה.
 אבל האיש הפשוט אשר עדיין לא הספיק לעלות אל הסולם אפי' למדרגות והשליכות
 הראשונות ואיך יקחהו לבו לעלות לעליה ? וכי"א ד"ה ע"ה "מי יעלה בהר ה'". וידע
 אני ישיש רבים שיאמרו אנו עולים לכן נמר ואמר ומי יקום במקום קדשו כלומר כאלה
 אנכי מבקש אשר בהעלותם יכולים להישאר שם ולא יסוגו אחור. לכן יודע ערכו ימנע
 מזה ועפ"ז נבין מה שאמרו "מחוי כיהורא" והוא על דרך שכתבנו וזה הוא הביאור
 "לא תוספו" כי עדיין עומדים אתם במדרגה כזאת אשר צריכים לאמר לכם "לא
 תגרעו" ובוה מבואר לנו מאמר אנא בהא מילתא כחלא לגבי חמרא ישורה לנו התנא
 שלא כל הרוצה לטול את ה' יבוא ויטול לכן אביו שהיה חסיד גדול וכבר עלה אל
 עליה דרך כל הסולם לו נאה ויאה להתנהג בפרישות כזאת מישא"כ הוא שעדיין
 לא עלה דרך כל השליכות של הסולם ואיך יקחהו לבו לעלות לעליה ? ודי לו אם יעשה
 כדת וכדין שלא לאכול חלב ובשר בסעודה אחת ולא להתנהג בפרישות יתירה כאביו ?
 ועל דרך זה אנו מבינים גם מאמר השני, אמר שמואל אנא בהא מילתא לגבי
 אבוב כחלה לגבי חמרא דאילו אבא הוה סייר נכסא תרי זימנא בכל יומא ואילו
 אנא חד זימנא סיירינא כ"ו. לכאורה קשה אדרבה אם אביו עסק בדברים גופניים
 שתי פעמים בכל יום והוא לא עסק בדברים הגופניים כי אם פעם אחת ביום ויתר
 הזמן עסק בתורה א"כ הוא גדול מאביו ?

אבל הענין יובן כך, כי הנה ידוע כי נוח יותר להתענות עשרה ימים לט"ס שמים
 מלאכל פעם אחת לשי"ט והפליג מאוד בישבה אדם המעלה כזה שכל ענינים הגופניים
 שהוא עושה עושה הכל לט"ס שמים לקיים בכל דרכיך דעהו. (חמור סי' רל"א ב"ש
 החסיד ר' יונה). וזה הוא שהפליג שמואל מאד מעלת אביו, דאילו אבא הוה סייר נכסא
 תרי זימנא בכל יומא כלומר דעסק בדברים הגופניים שתי פעמים בכל יום ובכל
 זאת היתה כוונתו לט"ס שמים בכל מעשיו ולא להנאת עצמו והוא על דרך בכל
 דרכיך דעהו כמו שהאר"ק בזה הרמב"ם בחלכות דעות ואילו אנא חד זימנא סיירינא
 כלומר אין לי כח כזאת כאבא. כי אם פעם אחת לעסוק בכל יום בדברים הארציים
 וכוונתי לט"ס שמים יכולנו לעשות כזאת אבל שתי פעמים לעסוק בדברים הגופניים
 בכל יום וכוונתי יהיה לט"ס שמים זה לא יכולתי א"כ אני לגבי אבא כחלא לגבי חמרא
 ובהקדמה זאת אנו מבינים איזה פסוקים תמוהים מפ' יתרו ווד תוארם.
 ,אתם ראותם כי מן השמים דברתי עימכם לא תעשין את אדתי
 כסף יאלתי והב לא תעשו לכם מוכח אדמה תעשה וכו' ואם מוכח

אבנים העשה לי לא תבנה אתהן גזית ונו' " לא נאריך בדקדוקים כי
השאלות בזה רבו אף לפי דרכנו יתבארו הכתובים עי' דרך הזה כי יתבונן איש היהודי
כי עבד הוא להיטם אלהים אישר השמים ושמי השמים ידיו עשו, וכל מוסדי ארץ
מעשה ידיו הוא וכל מלאכי המוני מעלה לא יספיקו לתארו ולשבחו כי אין קץ לגבורותיו
ונפלאותיו הלא ישתוננו כליותיו לאמור במה נחשב אנכי בעיני אדון כל ואיך יישפיל
ממקום גדולתו לקבל תפילתי ולב הותל יטהו לאמור ולהאמין כי צריכין לאמצעים
כמוכבים ומזלות ודומיהן כדעת כל עובדי האלילים הקדמונים וזה בא השי"ת להזהיר
אותנו אתם ראיתם כי מן השמים מכון שבתי השפלתי את עצמי ודברתי עמכם
בעצמי בלי שום אמצעי כי אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה ישמענו; וזוה תוכלו להבין
שבמקום גדולתי ישם ענותונתי לכן אל תרבו באמצעים כי אין אני צריך לאמצעים.
והנה האמצעים נחלקים לשני חלקים כי מלכותא דרקיע כעין מלכותא דארעא והנה
במלכותא דארעא ישנם שני אופנים אמצעים, יש שרים המופקדים מאת המלך לפקח
על עסקי העם ולהשיפע אותם מה שידרשו ויבקשו, ולהיפך יש שרים ונכבדים מאלו
הנפקדים מאת העם אשר בכל עת אישר יבקשו דבר מאת מלכם ישלחו את האנשים
האלו להפניע בעדם. והנה ידוע כי נמצאו גוים רבים אישר האמינו כי האלילים
נותנים ישפע רב לעם כאליל Osirus במצרים ועוד יש אישר האמינו כי האלילים הם
מופקדים לערוך תפילה בעד העם כאליל (איזיס) במצרים, והנה הראשון ישחיה לו
עסק עם העם עשוהו של כסף ואליל הב' איזיס לפי אמונתם הטפלה ישחיה לערוך
תפילה להמקום הדרו לעשות אותו של זהב וע"כ הזהיר אותנו השי"ת על ב' מיני
האמצעים ואמר לא תעשו אלהי כסף המין הא' Osirus ואלהי זהב המין הב' Isis
כי לא צריך אני לאמצעים כי רם על כל גוים ה' היינו על כל גוים הוא בבחינת רם,
וצריך הוא לאמצעים לפי אמונתם הטפלה אבל מי כ"ה אלהינו המגביה לשובת אף
ישחיה מגביה לשובת בכל זאת המשיפילי לראות בשמים וארץ לכן מזבח אדמה פשוט
העשה לי כי לא צריך אני להדרים יתרים ולא עוד אפי' בעת אשר לא יהיה מזבח,
בכל המקום ונו' אבוא אליך וברכתיך כי כבוד ה' מלא כל הארץ; ואם בכל זה ישאף
לכך להתנאות ולהתהדר לפניו ולקיים זה אלו ואנוהו התנאה לפניו במצות ולבנות
מזבח אבנים אני מזהירך שתזהר מאד בלכתך לבל תבטל, כי יש דברים רבים אישר
תרמה לפי שכלך שהם דקדוקי מצות ובאמת לא יכון לנגד עיני וכמאמר הנביא
נחפשה דרכינו היינו המצות ישאנו עושים ונחקורה אותם וישם נשובה כי אולי אנו
טועים ולמשל בנדון דידן כבנין המזבח אם תבנה אותו אבנים הלא ידמה לפי דעתך
וישכלך לבנות אתהן גזית משופע ומהודר כעין תבנית הכנאים ולפי חוקו האדרכתל
Architect ובאמת רואה אתה כי אני מזהירך לא תבנה אתהן גזית הנך רואה כ

הדבר אישר חישבת ישוא הידור הכבוד לפני, הוא באמת הילול הכבוד, ע"כ הזהר
 והזהר מאד מאד בלכתך, ובשבתך בביתך ובכל מעשיך ובכלל הזהר שלא לעלות
 במעלות על מזבחי היינו לדלג במעלות מן הקצה אל הקצה פן תלה ערותך עליו כי
 תהפוך לדלג על המעלות ולקפוץ על המדרגות אז פן תלה וגו', וכמאמר החכם מי
 בקש מידך טובות, ראשית שלם חובות. כללו של דבר שאדם המעלה צריך ללכת
 בכל דרכיו בהדרגה צעד אחר צעד ולא לדלג מן הקצה אל הקצה כלי טום אמצעי
 וזה ענין ברכת התורה לפני קודם שנתחיל ללמוד בתורה, הנה התורה י"ש בה סגולה
 נפלאה שהמאור שבה מחזיר את האדם למוטב וממשיך קדושה על עושיה וכן כל
 המצוות יש להם סגולה הנ"ל שממשיכין קדושה על עושיהן אפס שיש הבדל בין
 הקדושה שממשיך התורה על לומדיה ובין הקדושה שממשיך המצוה על עושיה
 והוא כמו בביאור על מה שאמרנו במו"ק דף ט' רבי יונתן בן עסמאור"י בן גרים
 תני פרישת נדרים בי רשב"י אפטורי מינה באורתא לצפרא הדר וקא מפטורי
 מינה אמר ליהו ולא אפטורתי מיני באורתא אמרו לו למדתנו רבינו תלמיד הנפטר
 מרבו ולן באותו העיר צריך לפטור ממנו פעם אחרת בוי' אמר לו חברי בני אדם
 הללו אנשים של צורה הם זיל לגבייהו דלברוך, אזל אשכחינהו דקא ויטו קראי אהרדי
 כתיב פלס מעגל רגליך וגו' וכתיב אורח חיים פן תפלו לא קשיה כאן במצוה שאפשר
 לעשותה ע"י אחרים וכאן במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים הדר יתי' וקמבעי
 ליהו כתיב יקרה היא מפנינים וכל חפציה לא ישווה בה הא חפצי שמים ישווה בה וכתיב
 וכל חפצים לא ישווה בה דאפי' חפצי שמים לא ישווה בה, בוי' אמרו ליה מאי בעית הכא
 אמר ליהו דאמר לי אבא זיל גבייהו דלברוכך אמרו ליה יחא רעוא דתורע ולא תחצד
 לחרוב ביתך וליתוב אויפנוד בוי' ולא תחוי' שתא חדתא כי אתא לגבי אבוה אמר לו לא
 מבעיא דברוכי לא ברך אבל צעורי צעורן ופריש לו אבוהו דכולא ברכתא נינהו ע"ש. הנה
 המאמר הזה כלו מוקשה והשאלות בו רבו א' למה שאל אותם למה איפטורי מנאי
 עוד הפעם. הלא הוא בעצמו למד אתם זה הדין, תלמיד הנפטר מרבו ולן באותו
 העיר צריך לפטור ממנו פעם אחרת כמו שאמרנו למדתנו רבינו ב' למה לא שלח
 ר"ש בנו לגבייהו לברכו פעם הראשון בעת שהיו נפטרים מינה? ג' למה הקישו
 קראי אהרדי דוקא בעת שבא בנו אצלם לברכו, ומאי שייכות יש השקלא והטריא
 בהכתובים הללו לספור המעשה הנ"ל? ד' למה באמת לא מלאו רצון רבם לברך
 אותו בפשיטת בלשון ברכה, ולמה ברכו אותו בלשון קלה? אבל באמת הענין הנ"ל
 יובן כך, ההנה יש הבדל בין המשכת הקדושה שממשיך התורה על לומדיה ובין
 המשכת הקדושה שממשיך המצוה על עושיה, כי הנה המצוה אף ישגולתה להקדיש
 את עושיה ולהוריד עליו טל רוחני בכ"ז אינה בכחה כי אם להקדיש את האברים

והנידים המכוונים נגדה, כי רמ"ח מ"ע ושם"ה מצות לא תעשה המה נגד רמ"ח אבריו ושם"ה נידיו, משא"כ למוד התורה היא כרכא דכולא בה שעל ידה זוכה האדם להוריד עליו שפע טל רוחני ולהתקדש בקדושת אלהות ובמצותיו, וכמו שאמרו בפתיחתא דאיכה הלואי אותי עזבו ואת תורת ישרו, ישמאור שבה מחזירם למוטב והוא על דרך שמצינו לתול בתמורה דף י"ג ובקרושין דף ז' שהמקדיש אבר שהנשמה תלויה בו פשטה קדושה בכולה והמקדיש אבר שאין הנשמה תלויה בה לא פשטה קדושה בכולה, וככה הוא בענינינו הנה למוד התורה שהוא בפה ובלב ובמוה הייני אברים שהנשמה תלויה בהם פשטה קדושה בכולה משא"כ מצוה פרטית שהיא מכוונת נגד אבר שאין הנשמה תלויה בו אינו מקדש כי אם אותו אבר שהוא מכוון נגדה. אולם מצינו בזה פלוגתא בתמורה שהרי ר"י ור"ש חלקו על זה בתמורה דף י"ג ודעתם דהאומר רגלה של זו עולה כולה עולה כו', וא"כ לדעת ר"ש כל מצוה פרטית אף שהיא מכוונת נגד אבר שאין הנשמה תלויה בו תמוסף קדושה על כל הנוף משא"כ לת"ק אינם מפשיטים קדושה בכולה כי אם תורה ושאר מצות יסחן מכוונות נגד אבר שהנשמה תלויה בו כתפילין ודומיהן הנה ממושיבין קדושה בכל הנוף משא"כ שאר מצות יסחן מכוונות נגד אברים שאין הנשמה תלויה בהם, ובזה יש ליישב אליבא דת"ק שתי מקראות דסתרי אהרדי, שכתוב אחד אומר וכל חפציך לא ישנה בה הא חפצי שמים ישנה בה ודומין לתורה היינו, אותן המצות התלויות ומכוונות נגד אברים שהנשמה תלויה בהם שממושיבין קדושה בכל הנוף לכן דומין הן לתורה משא"כ אותן המצות שמכוונות נגד אברים שאין הנשמה תלויה בהם שאינן ממושיבין קדושה בכל הנוף אינן שוות לתורה, וכן יש ליישב רומיא אשר בין מקרא "פלא מעגל רגליך" להמקרא "אורה היים פן תפלא" שהראשון מיירי במצות, שמכוונות נגד אברים שאין הנשמה תלויה. ואם יבואו לידך שתי מצות שאחת תהיה מכוונת נגד אבר שהנשמה תלויה בו והשניה נגד אבר שאין הנשמה תלויה בו אז טוב יותר שתעשה הראשונה וע"ז נאמר פלא מעגל רגליך. והמקרא שכתוב פן תפלא, מיירי אם באו לידך שתי מצות שוות ששניהן מכוונות נגד אברים שהנשמה תלויה בהם או אברים שאין הנשמה תלויה בהם אז אל תפלא. משא"כ לר"י ור"ש דסברו רגלה של זו עולה כולה עולה א"כ אפי' מצוה שמכוונת נגד אבר שאין הנשמה תלויה בו פשטה קדושה בכולה א"כ אין הבדל בין מצוה למצוה וקשה קראי אהרדי ובסברה זו אמר דוד מלכנו ע"ה בתהלים קי"ט, השבתי דרבי ואשיבה רגלי אל עריתך השתי ולא התמהמהתי לשמור מצותיך ואמרו על זה במדרש רבה אמר דוד המלך ע"ה לפני הקב"ה, רבוננו של עולם בכל יום ויום אני מחיב למקום פלוני אני הולך ורגלי מוליכות אותי לבתי כנסיות ובתי מדרשות הנה לכאורה קשה מאד

היתכן כי ד"ה ע"ה לא הלך לעולם לרבר הרשות? אף כוונתם על דרך שבארנו,
 שד"ה ע"ה היה מספר בשבט המצות, ואמר לא זו בלבד שהמצות המכוננת
 כנגד אבר שהנשמה תלויה בו תמשיך קדושה בכלה, היינו בכל הנפש—אלא
 אפי' מצות שמכוננות נגד אברים שאין הנשמה תלויה בהם, תמשיכנה שפע רב בכל
 הנפש, ר"ל שהמחשבה, שהיא הנכבדה מכל כחות הנפש היתה מישוטטת בכל
 דרכיו. וזה שאמר בכל יום אני מחשב למקום פלוגי אני הולך. כלומר שכל מצוה
 שאני עושה אפי' אם עשיתי מצוה אחת ברנלי, שהיא מכוננת נגד אבר שאין
 הנשמה תלויה בו, בכ"ז המחשבה מישוטטת בה. לכן רנלי שנתעלתה ונתקדשה
 בקדושה של איזה מצוה היא מוליכה אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ובהיות כן,
 שאף המצות המכוננות כנגד אברים שאין הנשמה תלויה בהם מפישות קדושה בכל
 הנפש, כמו תורה, לכן חשתי ולא התמהמהתי לשמור כל מצותיך, ולא להתבונן
 איזה מצוה גדולה ואיזה קטנה. והנה ידוע מה שכתוב בכתבי הארי ז"ל שהרב
 והתלמיד המה קומה שלמה, אלא שהרב הוא בנדר הראש והלב והמוח, האברים
 החשובים, והתלמיד הוא בנדר שאר אברים. והנה אם נאמר שאבר שאין הנשמה
 תלויה בו אם יוקדש לא יכול להקדיש כל הגוף ולפשוט קדושה בכלה, כי לא יכול
 להשפיע, תלמיד לא יכול לברך לרבו או למי שגדול ממנו, כי האומר רנלו של זו
 עולה אין כולה עולה כי ענין הברכות שנתברכו בו הראשונים שהיו רומין למלאכי
 הישרת לא היו כתפלה שיתפלל הצדיק. אבל היו שפע קדושה שהוריד עליו ממקור
 העליון, ממקור הברכות, אבל אם נאמר דהאומר רנלו של זו עולה כולה עולה, כי
 פשטה קדושה בכלה, תלמיד נמי יכול לברך אף שהוא מכונן נגד אבר שאין הנשמה
 תלויה. ונחזור לענינו, רבי יונתן בן עסמאי ור"י בן גרים תנו פי' נדרים בו רשב"י
 היינו דהנודר או המקדיש רנלו של זו עולה כולה עולה בו' לצפרא דהר וקא מפטרי
 מיניה אמר ליהו ולא אפטוריתי מנאי באורתא, כי הוא לא חשב אותם לתלמידים
 כי אם לחברים ולכן שאל להם, אבל הם לגדל ענותנותם חישבו את עצמן נדרו
 כתלמידים נגד רבן לכן השיבו לו, למדתנו רבינו, תלמיד הנפטר מרבו ולן באותו
 העיר צריך לפטור ממנו פעם אחרת, כי אנו חושבים את עצמנו כתלמידים נגד רבן;
 וכדי להתבונן ולעמוד על המבחן אם קבלו ממנו זה הדין, דהאומר רנלו של זו עולה
 כולה עולה, או לא, שלח להם בנו שיברכו אותו ואם לא ירצו לברכו אז ידע כי לא
 קבלו ממנו ודעתם דהאומר רנלו של זו עולה כולה עולה, א"כ תלמיד לא יוכל לברך
 לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה, לכן לא ברכו לבנו דהיה גדול במעלה כאביו, כמו
 שמצינו בש"ס בכמה דוכתי, ואם יברכו אותו אז ידע שקבלו ממנו והאומר רנלו של
 זו עולה כולה עולה, א"כ תלמיד נמי יכול לברך לרבו או למי שגדול ממנו כנ"ל.

ובזה מסולקת הישאלה למה לא יאלה בנו לברכו בפעם הראשון כשהיו נפטרים ממנו כי מתחלה לא ידע ולא עלה על דעתו שהם חושבים את עצמן לתלמידים, וא"כ אין למכתן הזה מקום, וד"ל. או בדרך אחר נוכל לומר שחלק להם כבוד ורצה להראות להם שהוא לא חושב אותן לתלמידים כי אם לחברים. לכן יאלה נבייהו בנו לברכו כי ידע כי הם סוברים כרבנן דרגלו של זו עולה אין כולה עולה, א"כ תלמיד לא יוכל לברך. אבל הם לגודל ענותנותם חשבו עצמן לתלמידים. וזה יישלח להם בנו לברכו שהוא גדול במעלה כאביו, חשבו כי זאת לישטתו, שתלמיד נמי יכול לברך, לכן בעת שראו ישבנו של רבן בא לנבייהו לברכו לשיטת רבן דתלמיד נמי יכול לברך, כי גם קדושה של אבר שאין הנשמה תלויה בו פשטה קדושה בכלה, ע"כ רמו כעת קראי אהרדי, כלומר בשלמא לדין דאנו סוברים כרבנן האומרים רגלו של זו עולה אין כולה עולה נחא רומיא דהני קראי כמו שבארנו, אבל לרבינו ר"ש שכל המצות שוות, א"כ קשה קראי אהרדי, שבמקום אחד כתיב פלס מעגל רגליך, ובמקום אחר כתיב פן תפלס; ותיצרו תירוצים אחרים לרבן ר"ש.

והנה בעת שדרש מהם בנו של רבן בשם רבם לברכו היה להם הדבר קשה כקריעת ים סוף כי מה יעשו? אם לברכו, אינם יכולים לישטתן, דסוברים כרבנן, דאין כולה עולה א"כ תלמיד לא יוכל לברך לרבו, וכן לבנו שהוא גדול במעלה כאביו. ואם לא יברכו אותו חששו לכבוד רבם להראות בנלויו שהם אינם סוברים כמותו; ע"כ התחכמו לברכו בלשון קלה ומוכרת יהיה רבם ר"ש לפרש הברכה, ויהול הברכה מצד פרושו ומי כהחכם יודע פשר יהיה הדבר כעין פשר יאלה ברכו אותו כישטתן דאינם יכולים לברך, וגם לא עברו על דעת רבם; כי סוף סוף בעת שפרש הוא דבריהם הלא ברכו אותו, והברכה חל מחמת המפרש. היוצא מדברינו, אפי' לרבנן החולקים על ר"ש, וסברי שהמקדש אבר שאין הנשמה תלויה בו לא פשטה קדושה בכלה, בכ"ז בלמוד התורה, שהיא כמות ובלב, אברים שהנשמה תלויה בהם, היא מורידה לכ"ע שפע טל רוחני בכל הגוף ופשטה קדושה בכלה, א"כ כמו זר נחשב אצלנו, שאדם הבא מן הישרה לא מטוהר מגזל ומעושק שכר שכור ולשון הרע ורגילות ודומיהן וטרוד בהכלי הזמן, ואיך ידלג מן הקצה אל הקצה להמשיך קדושה על כל הגוף? ואולם הברכות על התורה הם הממוצע שיפשיש במעשיו קודם הלמוד, מה הוא למד, ולפני מי הוא לומד, ולהשליך הבנדים הצואים מעליו ולהכין לקדושה והזמנה מילתא הוא: ועפ"ז נבין גודל מליצתם (נדרים פ"א) על מה אבדה הארץ כו' יאלה ברכו בתורה תחלה, כלומר שדלגו מן הקצה אל הקצה בלא שום אמצעי, לכן החטיאו את המטרה ונפלו מטה מטה; וזה היה הטאם שעסקו בשמות הקדושים והישיבועו ישרי מעלה כמו שמבואר בחז"ל ובספרי

המקובלים, ובוה אנו מבינים מאמר סתום במס' גיטין (בהנזקין דף נ"ח).

מעשה ברבי יהושע בן חנניא שהלך לארם, אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים, הלך ועמד על הפתח ואמר: מי נתן למשספה יעקב וישראל לבוזים כזו וקשה למה כפל הלישון יעקב — וישראל? ע"ז ענה אותו התינוק, הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרביו הלוף ולא שמעו בתורתו. גם כאן יקשה כפל הלישון, אמר ר"י מובטחני בזה שיהיה מורה הוראה ביישראל. יקשה לנו מאי חכמה ותידה ראה באותו תינוק, ובאותו התישובה שאמר מובטחני וכו'? וכי בשביל שידע המקרא הזה יהיה מורה הוראה הלא אלף נכנסים למקרא ומהם אין יוצא להוראה כי אם אחד? וכדי להבין את זאת, נקדים ליישב מדרש ילקוט בישיעה "על זקן הכבדת עולף" לעתיד יושב הקב"ה בדין על מלכות עכו"ם, והיא אומרת הלא אתה מסרתם בידינו והקב"ה יחזור להם תשובה וכו'. בשביל שמסרתים בידכם לא שמת עליהם רחמים? על זקן הכבדת עולף, זה ר"ע שסדקו את בשרו במסרקת של ברזל; וגבין למה תפיש המדרש דווקא ר"ע ולא ר' חנינא בן תרדיון שגם הוא מת במיתה מישונה מידם והכבידו עליו עולם ביותר?

והנה אמרו חז"ל (במס' מעילה) "שליח שהוסיף על שליחת ב"ה בעל הכית לא מעל ושליח מעל". והנה אמרו חז"ל (במס' עבודה זרה) החנינא בן תרדיון נעניש על שהיה הוגה את השם באותיותיו ופירשו המפרשים, היינו שהשתמש בשמות הקדושים יותר מן הרשות שנתנה לו. והנה אמרו חז"ל (במס' חגיגה) די נכנסו לפרדס ג' נדחפו, ואף ר"ע בקישו מלאכי השרת לדחפו, אמר הקב"ה הניחו לו, כדאי לזקן זה שישתמש בכבודי. בזה יבואר לנו המדרש שלעתיד יושב הקב"ה בדין על העכו"ם על שישעברו ביישראל ביותר מן הרשות שנתנה להם וכדין הנהנה מן ההקדש, ואומר להם הקב"ה וכי בשביל שמסרתים בידכם לא שמת עליהם רחמים? כלומר שאני קצפתי מעט והם עזרו לרעה, וכדין השליח שהוסיף על שליחת ב"ה שהשליח מעל. ואומר עוד בעל המדרש "על זקן הכבדת עולף" זה ר"ע, כלומר, בשלמא על חנינא בן תרדיון שנעניש על שהשתמש בשמות הקדושים עד שיסם אין לו רשות לחקור, אז עליו יש להם תירוץ מספיק שישעברו עליו עולם ביותר, מדה כנגד מדה, כיון שהוא בעצמו סתם הלכה דשליח שהוסיף על שליחת ב"ה לא מעל השליח, כיון שהוא בעצמו הוסיף על שליחת ב"ה, במה דהיה הוגה את השם באותיותיו, והשתמש בשמות הקדושים עד שיסם לא נתנה לו רשות מהבע"ה. והבע"ה הוא מלכי של עולם. וכן כל דעימו. אבל לר"ע שנתנה לו רשות וכמו שאמר כדאי לזקן זה שישתמש בכבודי, א"כ יש לעניש לעכו"ם על שהכבידו עליו עולם והוסיפו על שליחתם.

והנה מצינו במס' ע"ז ברבי חב"ת שאילו היה עסק בגמ"ח היה ניצול אע"ג
 דהיה לו חטא כזה שהשתמש בשמות הקדושים יותר מן הראוי. כמו שמצינו
 בתלמוד שם שהשיב ר"א בן פרטא איש רי"א שאתה נתפסת בעד המישה דברים
 ואתה ניצול ואני לא נתפסתי כי אם בדבר אחד ואיני ניצול שאתה עסקת בתורה
 ובגמ"ח ואני לא עסקתי כי אם בתורה בלבד. והנה אמרו חז"ל וללכת בדרכיו היינו
 גמ"ח, כמו שאמרו (במס' סוטה י"ד) אחרי ד' אלהיכם תלכו וכו' אלא להלך
 אחר מדותיו וכו' ובהקדמות הללו יבואר לנו המאמר מעיטין שר"י דקדק בדבריו להתנוק
 מי נתן למשסה יעקב וישראל לבוזים וכפל דבריו על כוונה זאת הרי הקב"ה לא
 נתן להם רשות לבזו אותנו ביותר, ולהכביד עלינו עול קישה כזאת א"כ דינם כדין
 שליח שהוסיף על שליחות ב"ה שהשליח מעל ויש להענישם על זה, והשיב אותו
 התינוק הלא זו ה' חטאנו לו כלומר שלא חטאנו כי אם לו היינו, שפגמנו בכבודו
 ונשתמטנו בשמות הקדושים שיהיה בדור ההוא חטאם הנכנסים לפרדס שלא ברשות.
 וגם אנו הוספנו על שליחות בעל הבית א"כ כדין עניש אותנו מדה כנגד מדה שגם
 אנו הוספנו על שליחות ב"ה. ולא אבו בדרכיו הלוך כלומר שאילו עסקנו בתורה
 וגם הלכנו בדרכיו היינו גמ"ח היה זאת מנין עלינו כדרך שהיה מכפר לרחב"ת
 שהיה לו ג"כ חטא כזה בכל זאת אילו עסק בגמ"ח היה מכפר עליו, אבל אנו
 לא אבו בדרכיו הלוך היינו גמ"ח, ולא שמעו בתורתו שעזבנו גם תורתו וא"כ יש
 מקום להענישם על שנכנסו בפרדס ודלגו מן הקצה אל הקצה בלי טום אמצעי
 לכן הענישם מדה כנגד מדה שגם העכו"ם הוסיפו על שליחותם והכבידו עלינו עולם
 ביותר וכיון שהתינוק אמר לו דבר חכמה כזאת לכן מרוב התרגשות והתפעלות הנפש
 על חכמתו שהבין כוונתו והשיבו תשובה נצחת אמר מובטחני בו שיהיה מורה
 הוראה בישראל, בעזרת שזכן ערבות סיימנו דרוש הקצוות.

ענין חנוף הבנים

דרוש שאמרתיו ביום א' של ראש השנה שנת תרנ"ו כעיר פארטלאנד
מ"ן.

אמר רבי אבהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רביש"ע מפני מה אין אומרים
לפניך ישראל שירה בר"ה וביוה"כ? אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי
חיים וספרי מתים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה? (ר"ה דף ל"ב).

הספיקות בזה המאמר רבו: א' למה צריכים שני ספרים ספרי חיים וספרי
מתים הלא בספר אחד די, ומי שלא ימצא בספר החיים בידוע שנגמר דינו למיתה
ח"ו, ב' למה צריכין כלל הספרים? הלא אין שכתה לפני כסא כבודו, וכולם
נסקרין לפניו בסקירה אחת?

וכדי לבאר את כל זאת, נקדים מאמר חז"ל (בברכות דף כ"ח) ומשחלה רבי
ר' יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לבכות אמרו
לו רבינו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החוק מפני מה אתה בוכה? אמר להם אילו
לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר שאם כעס עלי אין
כעסו כעס עולם ואם אוסרני אין איסורו איסור עולם ואם ממתני אין מיתתו מיתת
עולם ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון ואעפ"כ הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכין
אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקים לעד ולעולמי עולמים שאם
כעס עלי כעסו כעס עולם ואם יאסרני איסורו איסור עולם ואם ממתני מיתתו
מיתת עולם ואין אני יכול לפייסו בדברים ולשחדו בממון, ולא עוד אלא שיש לפני
שני דרכים אחד של ניהנום ואחד של גן עדן, ואיני יודע באיזה מהן מוליכין אותי
ולא אבכה? כו'. ביטעת פטירתו אמר להם פנו בלים מפני הטומאה והכינו כסא
לחזקתו מלך יהורא שבא.

הנה השאלות בזה המאמר רבו עד למאד: א' למה התחיל לבכות דיוקא
בעת שבאו תלמידיו לבקרו? כמו שכתוב "כיון שראה אותם התחיל לבכות" (ב' א'
"אמרו לו רבינו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החוק" למה האריכו בתוארים כארז
אשר לא נמצאים לא בבבלי ולא בירושלמי שיאמרו תלמידים לרבם תוארים כאו

בעת שחיו מדברים אתו פה אל פה? (ג) למה האריך במישל? לא היה לו לומר
 כי אם בקצור אני ביכה שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים. (ד) למה כפל
 דבריו ולא עוד אלא שיש לפני שני דברים אחר של ניהנום ואחד של נן ערן? כו'.
 הלא היא היא שאמר בתחלה? ועכשיו שמוליכין אותי לפני מלך מלכי המלכים
 שאם ממיטני מיתתו מיתת עולם היינו מיתת הנצחי בניהנום, ולמה חור עוד
 הפעם דבריו הקודמים בלשון ולא עיד? (ה) לאיזה צורך ולאיזה תועלת אמר בשעת
 פטירתו פנו כלים מפני הטומאה, והבינו כסא לחזקתו מלך יהודה? אם אמנם
 שבעלי המקובלים המה מבינים זאת דברים ככתבן על פי מה שאמרו חז"ל, שכתות
 כתות של צדיקים באים לקבל את נשמת הצדיק וכמו שאמר רבי אליעזר (בכתובות
 דף ק"ד) בשעה שהצדיק נפטר מן העולם שלש כתות של מלאכי השרת יוצאות
 לקראתו כו'. והנה נרמזין (בנדרים דף כ') אמר רבי יוחנן בן דהבאי ד' דברים סתו
 לי מלאכי השרת כו'. אמר אמימר מאן מלאכי השרת רבנן, אף מלאכי השרת דרבי
 אליעזר המה רבנן וצדיקים, אבל על פי פשוטו קשה מאד להבין הדבר, א' אם באמת
 בא חזקתו לקבל נשמתו אם כן לאיזה תועלת יאמר לגלות זאת ברבים הלא כבוד
 אלהים הסתר דבר, ומיחוי ביהורא? ונשמת הצדיק שהיא באה אינה צריכה לבסא
 כי אין ישיבה בו למעלה, ב' למה דווקא חזקתו המלך בא לקבל נשמתו של ר"י
 בן זכאי ולא צדיק אחר? וגם דבריו המטבילים של מאה התשע עשרה ישא רוח,
 שהמה חפשו ומצאו בדבריו ר"י בן זכאי האחרונים קודם פטירתו תנועת קשר ומרד
 נגד מלכות הרומים ישועה קודם מיתו להחזיר העטרה ליושנה ולמרוד ברומים וזאת
 הוא הכוונה לפי דבריהם, ישועה בשעת פטירתו פנו כלים מפני הטומאה, היינו
 שישליכו מעליהם תחלה עול הרומים, ואח"כ יבינו כסא לחזקתו כלומר לבנות מלכות
 בית דוד הנופלת. אף גם דבריהם המה דברו רוח והכל ואין הפשט הפשוט סובלתם.
 א' הנה ידוע כי תכונת נפשו של ר"י בן זכאי היתה, אפילו עוד קודם שגבר
 האויב וירושלים עדיין היתה בתפארתה, לעשות שלום עם הרומים כמבואר (במסכת
 גטין בהנזקין דף נ"ו) וכן עשה הלכה למעשה, שמסר את עצמו עם תלמידיו ביד
 הרומים, והוא היה מן בת הירושלים שלום עם הרומים ועשה מעשה בעצמו כדי להורות
 להם שממנו יראו וכן יעשו, ואיך יתכן שיתחפף פתאום מן הקצה אל הקצה קודם
 מותו? (ובפרט בזמן בזה שבכר נכר האויב ואנו נשארו מעט מזרבה) לפקוד לתלמידיו
 צוואה כזו להתערב עם שונאים ולמרוד ברומים, ודבר שנצטער בו אותו צדיק יבטל
 בו זרעו? ודבר שכתיו היה למורת רוחו, ופקוד לאחר מותו? ועתידים המה לתן את
 הדין בעבור שטפלו על רבן של ישראל עון קשר ומרד. ב' למה אמר, לפי דבריהם,
 והבינו כסא לחזקתו מלך יהודה הלא יותר טוב היה לו לאמר והבינו כסא לרוד

וכדי לחבין את כל זאת, נבאר כל המאמר על הסדר ונפרש בסיעתא דישימא ראשון ראשון ואחרון אחרון. הנה וודאי מה שבכה ר"י בן זכאי הוא מאימת הדין הגדול המתוח עליו, אם אמנם באמת בכה מאימת הדין אולי תלמידיו לא ילכו בדרבני ואולי יניח ח"ו בעולם תלמיד כזה שיקדיה תכשילו ברבים, כאשר נבאר בענין הלאה בהמשך דברנו, ולכן בכה דווקא בעת שראה לתלמידיו, כלומר הנני בידכם בחומר ביד היוצר, כי במעשיכם הטובים אם תלכו בדרבני או בבחכם להעלותי לכן עדין, ואם ח"ו לא תלכו בדרבני, הלא במעשיכם הרעים תוכלו להוריד אותי לגיהנום, אבל תלמידיו לא הבינו אותה, ולא ירדו לסוף דעתו, וחשבו שהוא בוכה מאימת הדין המתוח עליו בעד מעשיו אשר לא טובים, והוכיחו לו תלמידיו שאין לו מה לבכות, שאין מניע לו שום מורא ופחד מאימת הדין המתוח על בני תמותה, כי הוא בוודאי נקי מכל חטא ועון דאמרו רז"ל (יזמא דף פ"ז) כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, כדי שלא יהיה הוא בניהנום ותלמידיו בגן עדן, ומי לנו מזכה את הרבים גדול מרבי יוחנן בן זכאי שהעמיד כמה תלמידים מגדולי ישראל וחכמיו ותיקן כמה תקנות לטובת האומה והיהדות ורבים השיב מעון? הלא יכול להיות בטח שלא בא חטא על ידו ואין לו על מה לבכות? וזה שאמרו לו תלמידיו "רבינו נר ישראל", כלומר, כיון שאתה רבינו ונר ישראל שהעמדת תלמידים הרבה, וכל ישראל הלכו לאור תורתך ולאור התקנות שלך הטובים, א"כ למה אתה בוכה? כי אין מזכה את הרבים יותר גדול ממך א"כ בוודאי לא נכשלת בשום חטא ועון, כנ"ל.

והנה אמרו חז"ל (סוכה דף נ"א) תנא דבי רבי ישמעאל, אם פגע בך מניול זה משכחו לביהמ"ד, אם אבן הוא נמוח, אם ברזל הוא מתפוצץ, שנאמר: (ירמיה כ"ג) "הלא כה דברו כאיש נאום ד' וכפטייש יפוצץ סלע". והקישו המפרשים, אם כף היא כחה של תורה, א"כ למה דואג ואחיתופל דעסקו ג"כ בתורה, שאמרו חז"ל על דואג, שהיה אביר הרועים, הוא ראש הסנהדרין, ואחיתופל היה רבו של דוד, א"כ היה בידם פטייש הזה, ואעפ"כ לא הפוצצו את הסלע הוא היצר הרע עד שנימנו (בראש חלק דף צ') בין ד' הדיוטות שאין להם חלק לעולם הבא? ותידעו: דעיקר כח התורה, ומתי היא כפטייש החזק, דווקא כשעוסקים לשמה, ואז יכול להיות בטח הלומד לשמה שלא יחטא, כי התורה תהי' בידו כפטייש החזק לפוצץ את הסלע, משא"כ דואג ואחיתופל שעסקו בתורה שלא לשמה, כמו שאמרו חז"ל (בסנהדרין דף ק"ו) אין תורתו של דואג אלא מטפה ולחיץ (ולא בלב) ולכן לא הניחה התורה עליהם.

הנה ידוע שאחד מן ג' עמודים שהעולם עומד עליהם היא התורה, ובאיתי

עמוד התורה יש בו שני צדדים, צד ימין וצד שמאל, צד ימין מיוחס לעוסקים לשמה, וצד שמאל מיוחס לעוסקים שלא לשמה והוא עפ"י מאמר חז"ל: "ושבת דף ס"ג בפרק במה אשה) אמר ר' יוסף בר חמא אמר רב שישת, מאי דכתיב, "אורך ימים בימינה בישמאלה עושר וכבוד?" אלא בימינה אורך ימים איבא עושר וכבוד ליבא? אלא למיימינים בה אורך ימים איבא, וב"ש עושר וכבוד, למישמאלים בה עושר וכבוד איבא אורך ימים ליבא, ופירש רש"י ז"ל מיימינים בה ישעובקים לשמה, מישמאלים שלא לשמה, הוציא לנו מזה שמי ישעוסק לשמה עמוד התורה אצלו עמיד הימיני, ומי ישעוסק בתורה שלא לשמה עמוד התורה נקרא אצלו עמוד השמאלי.

ובזה אנו מבינים היטב התואר עמוד הימיני פטיש החזק, שאמרו לו תלמידיו לר"י בן זכאי "עמוד הימיני" כלומר שברור לנו שאתה עסקת בתורה לשמה, והיה עמוד התורה אצלך עמוד הימיני, מצד ימין, א"כ אין לך רבינו על מה לבכות, כי בוודאי לא בא חטא על ידך, כי פטיש החזק, כי התורה היה לך כפטיש החזק אשר יפוצץ סלע הוא היצר הרע ובוודאי לא היה המנוול הזה שולט בך, כי אתה למדת תורה לשמה, ואיב לא חטאת ושכרך גדול מאד, א"כ רבינו נר ישראל מפני מה אתה בוכה? והשיב ר"י בן זכאי ותלמידיו; אילו לפני מלך ב"ו היו מוליכין אותי כו'.

תלמידי היקרים אולו יכול להיות מכל הראיות הנכוחות שהבאתם שהצדק אתכם, שאין בי חטא מצד עצמי, ובכל זאת אני מתירא מאד מפני אימת הדין, ובוה שאתם רוצים להרגיע את רוחי הסוערה שאני רבן של ישראל, ואני הייתי מוכה לרבים וכל ישראל הלכו לאור תורת, מזה הטעם אני בוכה ומתירא מאימת הדין המתוח עלי, ורק מפני שהדבר הוא נגד הישכל, ע"כ פתח פיו לקרב הדבר אל הישכל ואמר להם: אילו לפני מלך ב"ו היו מוליכין אותי וכו'. שאם כעס עלי אין כעסו כעס עולם כו', דידוע נימוסי מלך ב"ו כשכועס על אותן האנשים שממרים את דבריו ואינם עושים רצונו, אין להצדיקים והעושים רצונו של מלך להתירא כלום מכעסו של מלך, כי נימוסי של מלך בשר ודם הוא כי איש בחטאו מת ואין אחד נתפס בעון חברו ואפ"י אם כל בני מדינתו מורדים בו ואחד מהזיק ועומד בצדקו ובתומתו, אז יצוץ המלך על המורדים ומותח חוט של חסד על אותו האיש העומד בצדקו, ואותו הכעס שכועס על בני המדינה אינו מוזיק לאותו האיש כלום, כי דין מלכותא דארעא כי איש בחטאו ימות, משא"כ דין שמים אינו כן, כי מצינו בדין שמים כי צדיק נתפס בעון הדור, וזה הוא שאמר ירמיהו הנביא (בקניות איבה) על יאשיהו המלך: "רוח אפנו כמיטה ד' נלכד בשחיתותם", כלומר שנלכד בעון הדור שעברו ע"ז בסתר, וזה הוא שאחז"ל (בתענית כ"ב) והוא לא ידע שאין דורו דומה יפה, ואם היו כל העולם מורדים בו ואיש אחד עומד בצדקו, השי"ת מטיל כעסו של

כל העולם על האיש הזה שעומד בצדקו, אם הוא גדול במשפחה הוא נתפס בעון כל המושפחה, ואם הוא גדול העיר נתפס בעון כל העיר, ואם הוא גדול הדור הוא נתפס בעון כל הדור אם היה בידו למהות ולא מיחה, וכמו שאמרו חז"ל (ושבת דף כ"ד): "יאמר ה' אלי עבדך בתוך העיר והתיתני על מצהית האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התעובות הנעשיות" אמר לו הכבי"ה לגבריאל לך ורשום על מצחן של צדיקים תו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחן של רשעים תו של דם כדי שישלטו בהם מלאכי חבלה, אמרה מרת הרין לפני הקב"ה רבש"ע, מה נשתנו אלו מאלו? אמר לה הללו צדיקים נמורים והללו רשעים נמורים, אמרה לפניו רבש"ע! היה בידם למהות ולא מיחו בו. עד "וממקדשי תחלו", ובתיב: ויחלו באנשים הזקנים אשר לפני הבית; הני ר' יוסף על תקרא "ממקדשי" אלא "ממקודשי" אלו בני אדם שקיימו את התורה כלה מאי ועד תו', (והטעם שנענישו הוא מצד קטרוג מרת הרין ישיה בידם למהות ולא מיחו, וכן מצינו במדרש רבה פ' בלק "והוקע אותם" ראשי העם מפני שלא מיחו בעם, והנביא ישעיה אמר (ישעיה נ"ו) "הצדיק אבד ואין איש ישם על לב ואין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק" ופירשו המפרשים שהכוונה כי מפני רעת הדור נאסף הצדיק, כי נתפס הוא בעון הדור, א"כ מה שהוא צדיק ביותר הוא נתפס ביותר בעון הדור.

וזה שאמר דוד בקנתו על יהונתן "על במותך חלל" ר"ל, בעון הדור אתה חלל, בעבור ישאתה ברום המעלות, ע"כ נתחללת בעונם, א"כ אין תקנה לזה לא בתפלה ולא בצדקה,

וזה הוא שאמר ר"י בן זכאי לתלמידיו: אילו לפני מלך ב"ו היו מוליכין אותי, יטימוסו, שאם כעס עלי אין כעסו כעס עולם, ר"ל שאין כעסו יבועס על העולם הוא מטיל עלי, ואם ממיטני אין מיתתו מיתת עולם הוא ג"כ כנ"ל, שאין הוא ממיטני בעבור העולם ישמרדו בו, רק עיקר כעסו עלי בעבור מעשיו; ולכן אני יכול לפייסו בדברים ולשתדו בממון אם רק אני מנוקה מחטא ומעון אפי' אם כל העולם כלו חייבים אין לי מה להתירא, עבשיו ישמולכין אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאם כועס עלי כעסו כעס עולם ר"ל שכעסו עלי יכול להיות ביטול העולם בו, ואם ממיטני מיתתו מיתת עולם ר"ל שיכול להיות שימיטני בעד העולם ובעד מעשיהם הרעים, ויכול להיות שאתפס בעון הדור, א"כ אין אני יכול לפייסו בדברים ולשתדו בממון, כי אדרבה אם אני צדיק ביותר יתפוס אותי ביותר בעון הדור, וא"כ יכול להיות שאמות ח"ו בלא זמני, בעון הדור. או אענש ח"ו בעולם האמת בעבור שלא מחיתי בו. כי כיון שאני רבן של ישראל, א"כ אני ערוב בעד כלם, א"כ בזה

שאתם מנחמים אותי שאני רבן של ישראל מזה הטעם אני בוכה והיא הנותנת, ואיך לא אבכה? שאני מוכרח לקבל אחריות בעד כל העולם, ואחריות הנפשו לא נוחא לו לאיניש לקבל, כ"ש אחריות דאחרונא.

„ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד של ניהנום ואחד של גן עדן ואינו יודע באיזה דרך מוליכין אותי ולא אבכה?״

הכוונה בזה שרמזו לתלמידיו, שהוא בידם כחומר ביד היוצר, כי בין להוליכו אותו לניהנום ובין להוליכו אותו לגן עדן הוא בידם ובמעשיהם, וכדי להבין הדברים נרחיב הדבר בביאור רחב:

הנה ידוע לכל מפלגות ישראל שהשאלה העומדת ברומו של עולם היהדות והיא הראשונה והעליונה על כלין היא שאלת חנוך הבנים, ואם זה (חנוך טוב) כאן, הכל כאן ואם זה אין כאן — מה כאן?!

הנה אם יהודי מדור הישן, איננו נוהר בדיני חדש, היינו שאיננו משיגים על בני דור החדש אם המה הולכים בדרך אבותיהם, או לא, ואינו מלמדם תורה וחכמה ואיננו שומר יעוד אומה הישראלית, כי יעוד אומה הישראלית הוא, שכל אחד מאתנו ישתדל בכל מאמציו כמו כי דור החדש דור האחרון יהיה ככל לישראל להפריח טל של תחיה לדור האחרון שהם יפחו רגש חיים בעמנו, ואם אין נדיים אין תישים, וזאת היא תעודת בני אברהם כי מצינו באברהם אבינו, שהעידה עליו התורה „כי ידעתיו למע אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמרו דרך ד' וגו' (וירא י"ח)״ ואם איננו שומר תעודתו זאת, ובניו לא יחוננו לתורה ולתעודה כי אם ילמדו אותם בבתי ספר לעמים ובילדי נכרים ישפיקו כמנהג בני אמעריקא. ואם רבי לא שנה חייא מנין לו? היינו אב לא למדו ולא שנו אצל רבי לדעת האסור והמותר, חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים מנין להם? כי כל דיני ישראל הוא כספר ההתום לפניהם וגם אהבת הלאומי „נאציאנאליטעט״ רחוקה היא מכליותם כי גם דברי הימים לבני ישראל לא ראו מעולם, וספרות העברית דומה לפנייהם כספרות הסנים כי גם קראו עברית אינם יכולים היטיב כראוי כי לא למדו זאת; ואם למדו — כבר שכחו, בכל זאת כל זמן שאבותיהם המה בחיים אינם פורשים מדרכי צבור ובר"ה וביום הכפורים המה באים לביהכ"נ, אבל הכל בע"כ כמו שכתבנו שד, כי כל ביאתם לביהכ"נ הוא רק לעשות רצון אבותיהם, שהמה מדור הישן, א"כ מובן הדבר מאליהו שלאחר מאה שנים לאחר פטירת אבותיהם ישליכו מעליהם את כל דיני התורה וכל מנהגי ישראל וכל הקדוש הלאומי הישראלי אחרי הדלת והמזוזה ויהיו מהפורשים מדרכי צבור מכל וכל, וגם בר"ה וביוה"כ לא יבואו לביהכ"נ, רק יבואו על איזה ישועות בביהכ"נ של ״רעפאראם״ לאחר שייטיבו את

לבן באכילה ושתיה יבואו שמה רק לשמוע ככול ישרים ושרות ועלמית חופפות. ויהפכו את בית ד' לבית משחק! בניס כאלו בוודאי מוליכין את אביהם לתינוטם. — ולא עוד — אלא יש עוד יתר על זאת יכול להיות, שלאחר פטירתו, שהוא כבר יהיה כמה שנים בעולם האמת, פתאום יקראו אותו לדן ולהעניש אותו על שאכל חזיר או חילל את השבת ואכל ביום הכפורים, והוא יצעק ויבכה הלא כאן בעולם האמת אין כאן מושא ומתן ואין כאן אכילה ושתיה ואיך יכול להיות שאכלתי חזיר או חיללתי את השבת? ואז ישיבו לו על 'שאלתו': הנה עובת בן כסיל בזה העולם והוא אכל חזיר וחילל את השבת ועון בנך אתה נושא. —

אבל מי ששומר את תעודתו תעודת אברהם ישמחניג את פניו בדרך התורה והמוסר והוא מקיים עיוות ר"א הגדול להושיב אותן בין ברבי ת"ח ואם הוא חבר לכל דבר טוב, כמו חברה "ש"ס", חברה "משניות" או חברה "סומך נופלים" לאחר מאה שנים גם בניו כמו בן ילכו בררכיו ומדרכי אבותיהם לא ירעו דבר ויעשו גם כמה צדקה ומשפט ודבורם יהיו בנחת עם הבריות והכל יזכירו את שמו באמרו: אשרי שזה ילד ואשרי שזה גדל כי רוח הבריות נחה מהם; בניס כאלו בוודאי מוליכין את אביהם לאחר מאה שנים לנן עדן, והב מטלאים מקומי בכל דבר טוב ומועיל עד שנוכל אנו לאמר עליו כי לא מת במאמר חז"ל (בתענית דף ה') "יעקב אבינו לא מת כ"ו עד מה ורעו בחיים אף הוא בחיים!" חיינו אם בניו ורעו הם בחיים שהמה צדיקים שבתיהם קרוים חיים — (כי רשעים גם בתיהם קרוים מתים) אז יעקב לא מת כי מי שהניח בן כמותו נקרא יששכב עם אבותיו ולא מת כמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא דף קט"ז) דדש רבי פנחס בן חמא, מאי דכתיב "והדבר ישמע במצרים כי ישכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב ישר העבא, מפני מה בדוד נאמרה בו שכיבה וביואב נאמרה בו מיתה? דוד שהניח בן נאמרה בו שכיבה ויואב שלא הניח בן נאמרה בו מיתה. ופריק, יואב לא הניח בן? כו' "עד אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה", ולא עוד שיכול להיות שלאחר מאה שנים יתנו לו ישכר טוב בזכות בניו שיכול להיות שלאחר פטירתו גם הוא יהיה נקרא לב"ד של מעלה אף לא לקבל עונש חזיר אדרבה לקבל ישכר טוב בעד שלמד בשנה זו בבלי וירושלמי ועשה צדקה וחסד ורחיף הדבר לפלא בעיניו כי מימיו לא ראה בבלי וירושלמי אפי' דמות תבניתם כי היה ירא שמים ולא מופלג בתורה, ואיך עשה עתה צדקה וחסד? הלא הוא בעולם האמת שהיום לעשותו ולא למחר לעשותו? או ישיבו לו ממרום, שאל יהיה הדבר לפלא בעיניך כי דע שכן חכם הנחת בעולם התחתון בעולם המעשה והוא למד בשנה זו ש"ס, בבלי וירושלמי ועשה צדקה וחסד וברא מזכה אבא ונחשב כמו אתה

בעצמך למדת וכאלו אתה עשית צדקה וחסד, והוא שמח מאד בתלכו ואין קין ואין גבול לשמחתו. —

וזה הוא שאמר המשורר (בתהלים מ"ט) "כי יראה חכמים ימותו יחד כסיל יבער יאכרו ועזבו לאחרים חילם" הנה לכאורה תיבת "יחד" אין לה שום הבנה אבל לפי דעתי ולפי דרכנו יתפרש הכי, הנה חכם שמניח בזה העולם בן כמותו או אינו נקרא רק מת ולא נאבד שכל מעשיו הטובים ישעשה בזה העולם קיימים גם לאחר מותו כי בנו ממלא מקומו הן בחכמה והן ביראה כאשר בארנו למעלה, משא"כ כסיל שמניח בזה העולם בן כסיל כמותו ועוד יותר גדול ממנו הוא נאבד מכל וכל כי כל מעשיו הטובים המעטים שלו ישעשה בזה העולם — כמותו נאבדו כי בנו לא יקיימן, ובכל זאת אם לא נזדמנו לפנינו ביחד או לא נראה וניכר לנו החילוק הרב שיש ביניהם אבל אם נזדמן לפנינו ביחד ישמת חכם והניח בזה העולם בן חכם כמותו, ומת כסיל והניח בזה העולם בן כסיל ורשע או אנו רואים בעליל החילוק הרב ביניהם כי החכמים רק ימותו ולא נאבדו וכסיל ובער יאכרו ושנאבדו מכל וכל שאין מי שיזכור אותם ושהאב אף שגם הוא היה כסיל ולא חכם שחניח בן כסיל מזה בעולם בכל זאת נמצאו בו כמה מדות טובות שהיה בא בפיחב"ג להתפלל לכה"פ ברה"ה ויו"ב לשמוע בקול רישן ומוכיח ושמנו נמצא בפנקס של איזה ישיבה להחזיק ידי לומדי תורה משא"כ בנו שהוא כסיל ורשע שהוא היה פורש מדרבי צבור מכל וכל ולא יבוא לביחב"ג ולא יהיה חבר לשום דבר טוב ולא יתן אף פרוטה אחת בעד איזה ישיבה להחזיק לומדי תורה, א"כ שמו של אביו בהמשך הזמן יהיה נאבד לנמרי מזה העולם ולא יפה אמר דוד מלכנו? "כי חכמים ימותו", שאינם נאבדו כי אם ימותו, משא"כ כסיל ובער יאכרו, ועזבו לאחרים חילם" שכל עושר של אביו ישם לילות כימים ובנפשו צבר את העושר הזה באיסור ולא בהיתר, הן כסיל ישעב בזה העולם והנה מזה הכסף וימסוף בתענוגים את בשרו ויאבד את מעותיו ושהניח לו אביו בשחוק הקוביה ודומיהן; ויכול עוד היות שהכסף של אביו יבואו לאחרים כאלו, שהיו שונאים לאביו בחייו, ולא יפה אמר המשורר על מי שיעזוב בן כסיל ועזבו לאחרים חילם" ואוי לאותו בושה ואוי לאותו כלימה. —

וכמו שבארנו הדבר בבנים, כמו כן הוא בתלמידים, שמי שמניח בזה העולם תלמידים מהוננים שמקיימים כל התורה שלמדו מרבן והמה הולכין בדרך הטובה שלמד להם רבן הלא תלמידים כאלו בוודאי מוליכין את רבן לאחר פטירתו לנן עדין, אבל אם ח"ו הניח בזה העולם תלמידים שאינם מהוננים, ובפרט מי שמניח ח"ו בזה העולם תלמידים שמקדיחים תבשילם ברבים והולכים בדרך לא טובה — אז כמה מוליכין את רבן לאחר פטירתו לניהנום כי הכי מוכירים את רבן לננא?

ואומרים אוי לו לרבן שלמדם תורה, פלוני שלמד תורה כמה מגונים מעשיו. וזה שאמר ר"י בן זכאי לתלמידיו „ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים וכו' ואיני יודע באיזה דרך מול כין אותי“ הוא על פי מה שכתוב (בילחוט אליעזר) כלומר שאיננו יודע באיזה דרך תוליכו אותי במעשיכם אם לניהנום או לנן עדין, וכאשר הרחבנו הדבר בהרחב ביאור למעלה כיד ד' הטובה עלינו.

ועתה נבוא לביאור מה שהעלתי, תחלה לאל, דבר הדין במצודתי, ומקום הניחו לי להתנדר בו, למה אמר בשעת פטירתו; פנו כלים מפני הטומאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה? (*) אך גם כוונתו בדברים הללו על דרך שבארנו למעלה, וכדי להחזיק דבריו הקודמים שתלמידיו בזה העולם בכחם להבין כסא לרבן בעולם האמת — אמר בשעת פטירתו פנו כלים מפני הטומאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה, הנה ידוע שחזקיהו המלך היה מאד מקפיד על דיני טומאה וטהרה והיה רבן של ישראל בדיני טומאה וטהרה כמו שמצינו (בסנהדרין דף י"ב) מעישה בחזקיהו מלך יהודה שעיבר את היטנה מפני הטומאה כדי ש'לו לעשות את הפסח בטומאה; ועוד אמרו (בחלק דף צ"ד) „וחובל עול מפני שמן“ א"ר יצחק נפחא חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה נעין הרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו — בדקו מרן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מנבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקות איש ואישה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה, א"כ היה רבן של ישראל בדיני טומאה וטהרה ואם אנו תלמידיו נלכו בדרכיו

(*) ולדברי המשכילים של מאה התישע עשרה שהוכרנו למעלה „שרמזו להם בדברים הללו למרוד במלכות הרומים שהמה הביאו לארץ יהודה הטומאה ולהבין כסא למלכות בית דוד אשר חזקיהו המלך היה אחד מהם“ בין כך ובין כך המה עתידים ליתן את הדין אם כדבריהם? התלמוד כסה זאת והמה מגלים אותו, ואם לאו הרי המה מוציאים לעז על אותו צדיק לשום עליו עון קישר ומרד? הנה מכל עונות ופשעים שטפלו עלינו שונאינו ומנדינו, בכל זאת לא נעזו אחד מהם לשום עלינו עון קישר ומרד, כי עם ישראל מעולם עם שונים לא התערב והם אוהבים נאמנים לארץ מולדתם אפ"י אם ישם גזלו ורצעו מהם מישפטי בני האדם ובפרט בארץ אשר להם שווי זכויות וחוקים טובים ומישפטים צדיקים, ועדים נאמנים על זה המה דברי הימים של כל עם ועם אשר עם בני ישראל נמצאים שמה אך בזאת שהמה משימים כפי אבי ישראל ורבן של בנו הגולה צוואה כזו להתערב עם שונים ולמרוד כרומים המה עושקים מאתנו את החזקה הנ"ל.

ואנו נהיה נזהרים ג"כ בדיני טומאה וטהרה ונחזיק בתורתו שלמד לנו רבינו חזקיהו מלך יהודה, בזה אנו מבינים לו כסא בעולם האמת כמו כן כל תלמידים שהם מקיימים דברי רבן והולכים בדרכיו, בזה הרי המה מבינים כסא לרבן בעולם האמת, וזה שאמר בשעת פטירתו לתלמידיו להודיע להם הטעם מפני מה הוא בוכה, כי הוא בידם מחומר ביד היוצר אם להוליכו לניהנום ואם להוליכו לגן עדן, מפני כלים מפני הטומאה" כלומר אם תהיו נזהרים בדיני טומאה וטהרה ותקיימו דברי רבינו חזקיהו מלך יהודה יהיה רבן של ישראל בדיני טומאה וטהרה בזה אתם תבינו כסא לחזקיהו מלך יהודה; א"כ אם אתם תלכו בדרך טובים לקיים כל תורתו שלמדתי אתכם וכל התקנות שתקנתי לטובת האומה והיהדות תקיימו ולא תגרעו מהן דבר, בזה תבינו לי כסא בעולם האמת וזה הוא רצוני, וזה הוא החסד שאתם יכולים לעשות עם רבכם אשר הוא לוקח ברכת הפרודה לעולם האמת מאתכם.

ועתה כאשר מתורין לנו כל הדקדוקים נבוא לביאור לבאר מאמר הנצב פתח היסוד. **שאלו מלאכי השרת לפני הקב"ה. רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה ברה"י?**

הנה שאלתם היה על דרך זה, מפני מה אין ישראל היינו "הצדיקים" שמכונים בשם ישראל, כמו שפירוש המבארים החלוק בין יעקב לישראל על פי מה שכתוב בתורה — **לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל**, — אינם אומרים שירה? הלא בטוחים המה שיצאו בדמום זכאים בדין ויכתבו לאלתר לחיים? והשיב הקב"ה: אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים וספרי מתים מונחים לפניו היינו ספרי חיים, הצדיקים שנקראים לעולם "חיים" "שצדיקים אפי" במיתתם נקראו חיים, וספרי מתים, היינו הרשעים שנקראים בחייהם מתים, מונחים לפניו, כלומר שגם הצדיקים שנקראו חיים אינם בטוחים שיצאו זכאין בדינם שיכול להיות שהם יתפסו בעון הדור, א"כ גם הצדיקים שהם ספרי חיים גם המה נדונים לפי ספרי מתים, היינו הרשעים. וא"כ איך יכולים הצדיקים שמכונים ישראל לאמר שירה. והוא על פי שאמר ר"י בן זכאי לתלמידיו בחלוקה הראשונה, "שאם ממייתי מיתתי מיתת עולם" היינו בעד העולם, מטעם ערבות שצדיקים נתפסים בעון הדור. —

או בדרך אחרת נוכל לומר ספרי חיים וספרי מתים מונחים לפניו, היינו שאפי' גם המתים מכמה דורות נדונים היום ביום הדין לפי מעשיה החיים אם החיים יצאו בדמום וזכו בדין, אז גם להמתים יהיה זכות ותועלת, רצוני לומר: אבותיהם של החיים שיצאו זכאים בדינם, ואם ח"ו החיים יצאו חייבים אז גם לאבותיהם המתים יהיה הדבר הזה לחוב וגם הם יענישו בעבור החיים שהם בניהם, וזה הוא הכוונה "ספרי מתים וספרי חיים מונחים לפניו" היינו שספרי מתים יהיו לפי ספרי חיים

ולפי מעשי החיים כמו שבארנו למעלה, (ופירוט זה על ספרי חיים וספרי מתים ראיתי בימי חורפי באיזה ספר).

והוא מליצה כדי להזהיר להחיים שישבו בכל לבבם ונפשם, ויפשטו במעשיהם ביום הדין כי גם אבותיהם המה נדונים ביום הדין לפי מעשיהם.

והוא מה שאמר ר"י בן זכאי לתלמידיו בחלוקה השניה „ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים אחד של ניהנום ואחד של גן עדן ואיני יודע באיזה דרך מוליכין אותי“ במעשיכם — אם לניהנום — אם מעשיכם יהיו רעים והטאים, ואז שמן יהיה ח"ו להרפה ולדראון לדור אחרון — או לגן עדן אם מעשיכם יהיו טובים שיאמרו הבריות אשרי רבם שלמד אותם תורה.

היום תוקעים בשופר כדי להזכיר * לנו עקדת יצחק היינו שואת מזכיר אותנו שנלך בדרכיו לעבוד את ד' בכל לבבנו ובכל נפשנו, ואפי' אם הוא נוטל את נפשנו מחיובים אנהנו למסור נפשנו בעד מצותיו ולשמור קבלת אבותינו — היא תורה ומנהגי ישראל המסורים לנו מאבותינו כי מנהג ישראל תורה, ואל יהיה מנהג ישראל קל בעינינו (אם הוא רק מנהג חכמים ולא מנהג שוטים ובורים) וגם להתפלל בכל יום ויום השלש תפלות שתקנו לנו אבות וגם תפלת מנחה שתקן יצחק, וכמאמר חז"ל (ברכות דף ו') לעולם יהיה אדם זהיר בתפלת המנחה, שהרי אליהו לא נענה אלא בתפלת המצחה, ולא די לצאת ידי חובתינו במה שאנו באים לביהכ"ג להתפלל רק בר"ה וי"ב, כהמדקקים (כלומר הרעפארמער גמורים המדקקים לבוא רק בר"ה וי"ב, ואחינו יהודי רוססיה ופולין אשר מקרוב באו החזיקו במצוה זאת למען יהיו ג"כ „רעפארמער“, ומדקקים בה יותר מרעפארמער גמורים מלידה ומבטן, והמה יוצאים י"ח במה שבאים לביהכ"ג מיום כפורים זה עד יו"כ הבא, אבל לא כאלה חלקנו) רק עלינו ללכת בדרכי אבותינו הטובים ונעשה להם נחת רוח ואז יכולים גם אנו לבקש מהם שיבקשו רחמים עלינו. אבל אם אנו לא נלך בדרכיהם הטובים, איך נעזו פנינו לבקש מהם שיהיו לנו מליצים טובים ? הלא המה עונותינו יסבלו, והוא על פי שבארנו למעלה „וספרי מתים מונחים לפני“ שגם המתים נדונים בעון החיים, ואיך נבקש זכות אבות בעד שאנו בניהם, הלא אדרבה, אם אנו מתיחסים לבניהם,

* אבל אין הכוונה להזכיר להקב"ה זכות עקדת יצחק זה אינו, כי אין שכחה לפני כסא כבודו, ולכן מדקדק הרב המחבר ב"י ז"ל (בשו"ע או"ח ב"ס תקצ"א סעיף ז') לומר דווקא ועקדת יצחק היום לזרעו תזכור שכונתו הוא על דרך שבארנו שעיקר זכרון של עקדת יצחק הוא לזרעו שנהיה נזכרים ביום הדין לילך בדרכיו ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה וזה יהיה לנו לזכות ביום הדין הגדול והנורא, ע"ב.

בנו אוהבו של מלך מלכו של עולם, א"כ כל החטאים והפשעים שאנו עושים הם גדולים עד למאד ובמשל הירדע אם בנו אוהבו של מלך נמצא יהיה מתערב עם שונים, ובקהל בני משחיתים תחד כבודו — עונו בוודאי גדול מנישוא. —

הנה אנו אומרים בתפלת ר"ה "היום הרת עולם" הכוונה שאנו נמשלים היום כאישה הרת תקריב ללדת שהוא תחיל תועק בחבליה, ואיננה יודעת מה תלד אם זכר או נקבה או רוח סתם כן אנו עומדים לדין היום לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ואין אנו יודעים מה יעלה בדיננו, לישבט או לחסד, "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולם" היינו, גם כל הדורות הקדמונים ישכר מתו; והוא על דרך שכתבנו למעלה שגם המתים נדונים בר"ה לפי מעשי החיים. "אם כבנים אם כעבדים" אם כבנים כלומר שאנו מתנהגים עם אבותינו כבנים עם אבותיהם, ואנו מישתדלים בכל מאמצי כחנו להיטיב גורלם בעולם האמת במעשינו הטובים, אז רחמנו כרחם אב על בנים, בזכות אבותינו כלומר, "שאו אנו מבקשים זכות אבות, ואם כעבדים" כלומר שאנו מתנהגים עם אבותינו כעבדים שאינם חשים לטובת אדוניהם, וכל מה שעושים הכל הוא בע"כ, כן אנו אין אנו חשים לטובת אבותינו, ואין אנו מישתדלים להיטיב דרכנו כדי שיהיה לאבותינו שם בעולם האמת נחת רוח מאתנו, ואיך נוכל לבקש זכות אבות? כי כמו שאנו לא נאבה לעשות להם נחת רוח ולהיטיב גורלם בעולם האמת במעשינו הטובים, כמו כן הם לא יאבו להיות מליצים טובים בעדינו כי במדה שאדם מודד מודדין לו, ואז עינינו לך תלויות עד שתחננו בעצמך ולא לנו לבקש זכות אבות.

יהי רצון שמלך מלכו המלכים הקב"ה בעצמו ישמע את בקשתינו ותפלתנו, ותכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה, ויכתבנו בספרן של צדיקים לאלתר לחיים, אמן.

דרוש ליום שני של רה שדרשתי בעיר פארט לאנד מיין שנת תרנז.

למה תוקעים ברה? (רה דף ט"ז) למה תוקעים? רחמנא אמר
תקעו. אלא למה תוקעים ומרעים כשהם יושבים ותוקעים ומרעים
כשהם עומדים? כדי לערבב את השמן:

הנה לכאורה דברים הללו צריכין ביאור, למה השמן נעשה מעורבב מתקיעות
מעומד דווקא ולא מן תקיעות מיושב? ?

אבאר את זה במשל: אחד מן ישרי המלכות הפחותים מצא חן בעיני מלכו
האדיר אישר מלך במדינה אחת במדינות הים והנביהו מאיפנות, לשבת עם ישרים
גדולים וחורי ארץ וינשאהו למעלה עד שהנביהו למעלה מן כל הישרים הישבים
ראשונה במלכות ויסר את טבעתו מעל ידו (אישר היה תקוק ישם דמות דיומני של
המלך) ויתנה על ידו של אותו הישר אוהבו. אבל אין אור בלא צללים, כי כאישר
זעבר זה גדולתו עלתה כפורחת עד למעלה העליונה, כן מעבר הישני גדל מאד עליו
נאת רוזנים וישרים עד קצה האחרון, ובין הישרים אישר קנאו אותו היה גם כן אחד
מן הישרים אישר הוא היה קטנור הראשי מבית המושפט העליון אישר ישם נחונים כי
אם ישרי המלוכה, מה עשה אותו הישר שונאו, שלח בחיטאי בכל פעם אליו הכרת
מסיתים שיסיתו אותו שיתערב עם שונים לעשות כל הטאת ומרו ולא ישמור את
תפקידו בעבודת המלך, ויהי בכל פעם ופעם ישטמע לעצת המסיתים ונפל בדישתם
אישר פרישו לרגלו אז תיכף היה נקרא לפני השופטים לרצות עונו ולדון אותו על
הטאיו שחתערב עם שונים ולא ישמר את תפקידו בעבודת המלך ואותו הישר שונאו
שהוא היה יודע כל פשעיו, וכל מסתרו שלו היה נגלו לפניו כי הוא הלא היה המסית
שלו ע"י עושי רצונו, היה מופיע על הבמה ללמד חובה עליו, כי הוא היה הקטנור
מבית המושפט, אבל לראבון לבנו לא עשה ידיו תמיכה וכל עמלו היה ללא יועיל,
והכל נשא רוח כי בכל זמן ועדן שחיה מוכא לפני השופטים וטבעתו של המלך עם
דמות דיומני של המלך על ידו או חיל ורעדה אחזתם מאימת המלך ולא היו יכולים
לחייב אותו בשום אופן, ולמרות החיובים שהקטנור היה מלמד עליו, והיה מברר כל
העונות ופשעים שלו כשמש בצהרים בכל זאת היו פוטרים אותו לשלום.

וכאשר ראה הקטנור את כל זאת, אז הבין דבר לאשורו והוברר לו הדבר וגם לחיש לו זמן אחד בחכמת יונתא) שכל זמן שטבעת המלך יהיה על ידו של זה כל לשון אישר תקום אתו למישפט תרשיע, ויתחכם לבקש תחבולות להסיר את טבעת המלך מעל ידו, וחפשי וימצא תחבולה כזאת, כי הסית אותו ע"י עושי רצונו שימסוך בתענוגים את בשרו ולהיות מזוללי בשר וסוכאי יין ורודפי ענבים, וכאשר ישמע לעצת המסיתים גתו בכוס עיניו בזכו כל ממונו וכל עושר הרב שלא יהי כאשר תאותו למסך בתענוגים את בשרו חזקה עליו, והכסף אזל מכליו, אז לא בקש חיטונות רבים ויסר את טבעת המלך מעל ידו ויתנה לבעל בית המרוח לערבון בעד יין ושכר למלא תאותו.

וכאשר שמע הקטנור שזנאו של אותו הישר כי הגיע למטרתו ודבריו ע"י עושי רצונו עשו פרי, עד שגם טבעת המלך הסיר מעל ידו והוא ממושכן אצל המונג בעד יין ושכר, תיכף העמיד אותו לדין לפני השופטים בעד מעשיו הרעים ובעד שלא שמר את תפקידו בעבודת המלך, ויחשוב בלבו כי בא היום ישקו לו, יען כי כעת שטבעת המלך איננה על ידו בוודאי יהיה נמסר בידו, וכאשר הובא לדין לפני השופטים בעד מעשיו המכוערים בא אותו הישר המסית שהוא גם הקטנור מבית המישפט — שמח וטוב לב — ללמד חובה עליו כדרכו כי זה הוא עבודתו.

ויהי כאשר נודע הדבר להמלך, כי אוהבו הישר נמצא כעת בצרה גדולה, ונאשם על הטאתו אישר חטא בסבת שזנאו הישר, קטנור בית המישפט, אישר היה המסית והמדיח (ע"י עושי רצונו) ועתה יקום לישטנו ולהרשיעו, באישר כל האישיות ועלילות הנאשם נגלו לפניו, וגם מליצו האחד הוא הטבעת אישר נתן לו המלך אבד בענין רע, ויצר לו מאד ויבקש תחבולות להצל את אוהבו מפח הטמון להגליו ומקטנוריא של הישר השונא אותו. כי מלך במישפט יעמיד ארין —

ויבקש וימצא התחבולה האחת והראשונה להפך עצת הישר הקטנור לבל ידע את היום אישר יעמיד למישפט ובאין מיטין ומקטרג אין עוניש, ויתן צו לתת להישר הנאשם זמן לא קצוב עד יום מיטפטו וכי לא יישטוהו בזמן הקבוע למישפט למען לא ידע שזנאו הקטנור מתי לבוא ללמוד קטנוריא עליו, ובאשר לא ידע הזמן לא יבוא וכאשר לא יבוא המניד פשע, יצא צדיק במישפט, וגם בהאריכו את זמן מיטפטו, אולי תצליח לו העת לפדות את טבעת המלך אישר נתן בערבון לבעל המרוח, וכאשר חישב המלך כן היה, כי במישף הזמן פרה את הטבעת וכן בא בבית המישפט וטבעת המלך על ידו. והיא שעמדה לו שיצא צדיק במישפטו.

הנמישל מובן מאליו: המלך, הוא מלכנו מלכי המלכים הקב"ה, והישר אוהבו הוא ישראל עם סגולתו אישר נתן לנו עליין על כל ובהר בנו מכל העמים יבאהבתו העוה לנו הסיר את טבעתו מעל ידו ונתן על ידינו; טבעתו, היא תורתנו

הקדושה שהיתה בבית נגזרי היום שנברא העולם, ונתנה לנו במתנה על ההר, חמד לשבתו.

השר המסית ומדיח, שונאנו בנפשו, הוא היטן והוא היצר הרע אשר כל מנמתו להדיח עלינו רעה ח"ו וידבר על לבנו לסור מדרך האמת וללכת בדרך עקלקלות. ולפעמים לא רחוקות ימצאו דבריו קן בלבנו, ואז יצא שונאינו (הזן וכסיל) כגור נצחון לעשות את תפקידו להיטין עלינו על חטאתינו ולהענישנו קשה.

אבל כל עוד שטבעת המלך על ידינו, כי תורתנו הקדושה שנוחה בפנינו וצפונה בלבנו ונחזיק ידי לומדיה ויטמריה, אז גם ביום משפטנו לא נירא רע כי היא התורה תנן עלינו כי גם מלאכי מעלה יחילו וירעדו בהביטם בטבעת המלך (בתה"ת) דמות דיוקנו של מלך מה"מ הקב"ה כמ"ש: (קב"ה ואורייתא וישראל חד הוא.) וגם הכ"ד של מעלה בזמן שהמה רואים את חותמו של מלך מלכי המלכים. עם טבעתו על ידינו (היא התורה הקדושה) חל ורעדה יאהזן מאימת המלך מלבו של עולם ולא יוכלו לחייב אותנו בשום אופן וכודאי נצא זכאים בדיננו, וזה הוא כוונת חז"ל (בפתיחתא דאיכה) הלאוי אותי עזבו ואת תורתך ישמרו.

אולם בעת אשר טבעת המלך איננה על ידנו, כי את תורתו הקדושה עזבנו, והיא בעינינו ככלי אין חפץ בו, ומביטים אנו עליה בשאט נפש כעל דבר ישעבר עליה בלח, ואין הקול קול יעקב נשמע בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ושערים המצוינים בהלכה שוממים, אם בעת רעה כזאת נהיה נקראים לדין יכול להיות שנצא ח"ו חייבים בדין בעד מעשינו הרעים כי אין מי שילמד עלינו זכות. —

והנה אם הנחיש עקלתון, הלוח הוא היטן והוא היצה"ר, שהוא המסית ויודע היטיב את כל אישמתנו ועוונותינו ופשיענו נגלו לפניו, ואם הוא ילמד קטגוריא עלינו ביום הדין כדעת חז"ל (בבא בתרא דף ט"ז) הוא היטן והוא היצה"ר יורד ומתעה ועולה ומרגיז. סבנה גדולה נשקפת עלינו ביום הדין הזה, אבל הקב"ה ברוב רחמיו וגודל חסדיו לנו אפי' יסחרנו לו, הוא מעביר את הדין מן יום הידוע יום א' של ר"ה הנכרו למעלה, היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים, ליום ב' של ר"ה.

הנה יום ראשון של ר"ה או יום הדין המוגבל לדין ואז בא היטן שהוא הקטגור לקטרנ עלינו ולא נעלם מעיני כסא כבודו שלא נזכה בדין אם היטן שהוא המסית ויודע היטיב את כל חובותינו וקטרנ עלינו, לכן דוחה הקב"ה את הדין מיום ראשון של ר"ה ליום שני והיטן איננו יודע שביום השני יהיה יום הדין של עם סגולתו, כיון שביום זה איננו יום הדין המוגבל, ולא יבוא לקטרנ עלינו וכיון שלא יבוא המקטרנ ללמד חובנו עלינו יכול להיות שנצא זכאים בדין. —

הנה יודע שבכל הלשונות נקראים הנאשמים והחייבים שיושבים על ספסל

הנאיטיבים, כמו שאומרים בלשון אישכנו על הנאיטיבים (וועלכט זיטצען אויף דער אנקלאגע באנק).

זוה הוא כוונת חז"ל בר"ה: "למה תוקעים ומרעים כשהם יושבים" היינו ביום ראשון של ר"ה שאנו יושבים על ספסל הנאיטיבים בזה איום, כי אז יום משפט הקבוע והמוגבל, ולמה תוקעים ומרעים כשהם עומדים? היינו ביום ב' של ר"ה שאנו אנו עומדים מדין. בלימר הלא עיקר יום הדין הוא ביום ראשון ולמה תוקעים ביום שני ג"כ? וע"ז באה התישבה, כדי לערבב את היסטן, כלומר שהקב"ה ברוב רחמיו עלינו יכול להיות שידחה את הדין ליום שני, כדי שהיטן לא ידע מתי יהיה יום הדין שלנו ולא יבוא לקטרנו (*). וביון שעבר יום ראשון של ר"ה ולא היה יום הדין, או היטן נעשה מעורבב, ואינו יודע מה זה ועל מה זה נדחה הדין, ומתי יהיה יום הדין של עם סגולתו, ואח"כ כאשר ייטעו כשכבר נשפטו ביום שני ויצאו זכאים והוא לא ידע, הוא נעשה עוד יותר מבולבל ומעורב. —

לכן דעו נא רבותי שיכול להיות שהיום, ביום שני של ר"ה, אנו עומדים לדין, לכן נפישש במעשינו ונוריד כנחל דמעה על עוונותינו הרבים, כי כל הישערים ננעלו חוץ מישערי דמעות, ונתאמין בכל מאמצי כחנו לפדות את הטבעת, היינו שנקבל על עצמנו ללמוד תורתו הקדושה ולהיטב את מצב הנוף הבנים הפרוע לטמעה ואז התורה הקדושה תלמד זכות עלינו לפני מלכו של עולם, וגם נקבל על עצמנו שלא נחלל שם ישמים נגד אומות העולם במעשינו המכוערים, ובקהל מזויפי מטבעות המדינה, ומבערים את הבערה לא תחד כבודנו.

הנה חז"ל אמרו (בר"ה דף ט"ו) "ג' ספרים נפתחים בר"ה: של צדיקים, של רשעים ושל בינונים. צדיקים גמורים נכתבים לאלתר לחיים, רשעים גמורים נכתבים לאלתר למיתה, ובינונים תלויים ועומדים עד יה"כ".

הנה לכאורה לשון תלויים ועומדים קשה להבין, כי אם תלויים אינם עומדים, ואם עומדים אינם תלויים? ולפענ"ד נראה שבך הוא כוונתם, כי הנה ידוע. שכל הנדונים לתליה, כך הוא סדר מיתתן. בתחלה מעמידן להנדון האמלל על ספסל קטן העשוי לבד, ומשימים החבל על צווארו, ואח"כ שומטים את הספסל מתחתיו והאמלל הוא נשאר תלוי בין שמים ובין הארץ, והנדונים האלה בזמן שהם עומדים על הספסל, טרם שמימים החבל על צוואריהם, נקראים אז עומדים, ובזמן שהמה תלויים בין שמים ובין הארץ נקראים תלויים. ובזמן מועט כזאת שעומדים על הספסל של

(* ועיקר הטעם של תקיעות שופר ביום הדין תוא כדי להזכיר זכות עקדת יצחק בידוע, לכן צריכין לתקוע בשופר אפי' אם לא יבוא היטן לקטרנו.

תליה, והחבל מסוכב על צוואריהם טרם שישוטטים הספסל מתחתיהם, נקראים אז תלויים ועומדים. כלומר, תלויים על החבל ועומדים על הספסל. וכפשע בינם לבין המות.

ובהקדמה הזאת אנו מבינים מליצתם: בינונים תלויים ועומדים, כלומר ישמחה בסכנה גדולה מאד וכפשע בינם לבין המות, לכן אם לא ישונו מדרכם הרעה בזמן הזה, בין ר"ה ליה"כ, ולא ישתדלו להכריע לבק זכות. מעשיהם, אשר הנה בעת כי אם מחצה על מחצה, אז הלא יכול להיות שביה"כ המה יהיו נכתבים בספרן של רשעים ח"ו והמה דומין ממש להנדרו לתליה בזמן שעומד על הספסל והחבל מסוכב על צווארו כנ"ל. וכאשר נחשב את עצמנו לבינונים, לכן נבקש על נפשינו ועל נפשות טפינו ועוללנינו, היום, ביום שני של עשרת ימי תשובה.

הנה זאת ידוע שבעשרת ימי תשובה, אפי' תפלת יחיד מקובלת, וכמו שאמרו חז"ל (ביבמות דף מ"ט עמוד ב') אודות טענת מנישה לישעיה, מישה רבך אמר: מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו; ואת אמרת "דרשו ה' בתמצאו כו" ע"ל לא קשיה, הא' ביחיד, והא' בצבור. ויחיד אימת? אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, אלה עשרה ימים ישבין ראש השנה ליום הכפורים. ובפרט תפלת רבים שמקובלת בכל זמן ועידן כמו שאמרו (בברכות דף ח') "ואני תפלתי לך ה' עת רצון" אימתי עת רצון? בישהו שהצבור מתפללין. ואם אנו נעשה המוטל עלינו ונשוב מדרכנו הרעה בתשובה שלמה, שהיא חרטה הישעבר וקבלה לחבא, אז יכולים אנו להיות בטח, שהקב"ה יכתוב אותנו ואת כל אשר לנו ביה"כ הבע"ל בספרן של צדיקים לאלתר לחיים; כי תפלה וצדקה המה מהדברים שמעבירין את רוע הנזרה, "והן אל כביר לא ימאס". כי ברית כרותה שתפלתן של רבים איננה חוזרת ריקם.

הנה כן דרך משפט של משה; בזמן שהיטורים מביאים לפני השופט, את החוטא והפושע, אז השופט מסגיר אותו בבית האסורים עד יום הדין כדי שלא יברח, ואם קרוביו מבקשים מן השופט להוציאו לחפשי עד יום המשפט, הוא דורש ומבקש ערבון (בייל) בעדו, כדי שיהיה בטח שיבוא לזמן הקבוע לדין, ואם המה נותנים ערבון (בייל) בעדו אז מוציאו לחפשי עד יום המשפט, ואם לא בא ליום הכסא והמוגבל לדין לפני השופט, אז מפסידים קרוביו את הערבון שנתנו בעדו, כי על תנאי זה הלא נתנו את הערבון, שאם לא יבוא לפני השופט ביום הדין המוגבל, אז הערבון לא ישוב לו לעולם, כי הערבון הוא כופר החופשי מהאיש הנאשם.

כן אנו מורי ורבותי! גם מאתנו נלקח ערבון (בייל) שנבוא ליום הדין, ומה הוא הערבון שנלקח מאתנו? כספנו, נשותינו, טפינו וכל אשר לנו, ואם אנו לא נבוא ליום הדין בר"ה וביה"כ אז יכול להיות שאנו נהיה מפסידים את הערבון ח"ו.

יודע אני שאתם כל הנאספים פה תשאלו אותי תשובה נצחת על דברי הללו: וכי היתכן להיות כזאת שאנו יכולים לברוח ולהפלט מאת מלכנו מלכו של עולם? והאיך יכול להיות שלא נבוא ליום הדין? הלא מלא כל הארץ כבודו אף המענה ע"ז תשובה קצרה וברורה, שאם אנו באים לבהב"נ בגופנו בלבד בלא הנישמה והרוח, והאזנים לא תשמענה מה שהפה מדבר, והכל הוא כמיצות אנשים מלומדה, זה נחשב, כאילו אנו לא באנו ליום הדין; כי תפלה בלא כוונה הוא כגוף בלא נשמה, וטוב מעט בכוונה מהרבה שלא בכוונה, ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון את לבו לאביו שבשמים. וזה הוא שאמרו חז"ל (בברכות דף ח') "לעולם יכנס אדם שיעור שני פתחים לבהב"נ, וכארנו בתרושינו על מים ברכות, שהכוונה הוא, כי שני פתחים יש לאדם לתפלה, הפה והשפתיים, הוא הפתח הראשון; והמוח והיטבל הוא הפתח השני, ועל כן מחויב כל הבא לבהב"נ להתפלל, שהמוח והיטבל ישמעו מה שהפה מדבר, וזה הוא כוונתם שמחויב לבנוס בשיעור שני פתחים לבהב"נ; הפתח הראשון הוא הפה, והפתח השני הוא המוח והיטבל.

אבל אם הוא מתפלל שלא בכוונה והאזן איננה שומעת מה שהפה מדבר, נקרא שלא בא לבהב"נ אלא בשיעור פתח אחד, הוא הפה והשפתיים!

הנה מיטפט מלך בשר ודם, אם לא בא הנדון ליום הכסא הקבוע לדין. ואז קרובו אשר נתנו ערבון בעדו, מפסידים המה את הערבון אבל את נפשו הציל כי יכול לברוח ממדינתו למדינה אחרת במקום שאין ידי המלך והשושנים מגיעות שמה לתפשו ולאסרו.

אבל במיטפט ישמים אינו כן, כי אפי' אם האדם יאבה יאות להפסיד את הערבון ח"ו כדי להציל את נפשו, איננו יכול, כי לא יוכל לברוח מלפני מלכו של עולם, כי מלא כל הארץ כבודו וכרוזא קורא בחיל ומנסרת ברקיע כמול גלגל חמה: בן אדם! בן אדם! אל ישיאך לבך ויצרך, ואל תדמי בנפשך להמלט מבית המלך, מלכו של עולם, להציל את נפשך לבדך וכל בני ביתך אבדו ח"ו כי המה יהיו כופר נפשיך, וכי המה הערבון שלך, לא ולא! ואל יעלה על דעתך כזאת. כי יודע תדע כי מצודתו פרושה על כל העולם, ואין לך מקום לברוח מלפניו.

וזה הוא כוונת התנא (באבות) הכל נתון בערבון, מצודה פרושה על כל החיים; כלומר, אם אמנם שכל אשר לנו המה נתונים לנו לערבון בעד נפשנו, בכל זאת אין אנו יכולים להציל את עצמנו אפי' אם נחיה מרועים להפסיד את הערבון ח"ו, כי מצודה פרושה על כל החיים, כמאמר המשורר "אנה אלך מרוחק ואנה מפניך אברח? אם אסק ישמים, שם אתה, ואציע שאול, הנך" —

לכן מורי ורבותי, נבוא היום כלנו ליום הדין — ולא נתברך לאמר בלבבנו שלום

יהיה לנו ולכל אשר לנו אפי' אם לא נבוא היום ליום הדין בבהכ"נ ביום ב' של ראש השנה כאשר הכים מאחינו. עתה בארצנו החחשה, באו לחצין בנסיעות, ויעשו יום ב' של ר"ה, אשר הוא לפי חז"ל כיומא אריכתא דמי, ליום מטא ומתן ובתי מסהרם פתוחים לכל עובר ויחללו את יום הקדוש הזה בפרהסיא, ע"כ, אל אחי, אשר עודם רודים עם אל, ועם קדושים נאמנים המה, אישא קולי. הקבצו לבית התפלה ביום ב' של ר"ה לשפוק ישיח לפני המלך היישוב למשפט ואל תעשו שום חלוק בינו ובין יום א' של ר"ה * כי יכול היות שהקב"ה יעשה לנו חסד ולא ישפוט אותנו ביום הראשון, יום הקבוע למשפט, כי אם יעביר את הדין ליום שני, כדי שיהיטן לא ידע זמן משפטנו, וכיון שלא ידע זמן המשפט, לא יבא לקטרג עלינו ואז נצא בדימוס בדינונו, ונרבה בתפלה ונוריד כנחל דמעה, שלא ילטה הערבון מאתנו ח"ו. ואם האבות אכלו בוסר, מדוע שני בנים תקהינה? כי אלה הצאו מה עשו! ונבקש מאדונינו, היום ביום שני של ר"ה, שלא ילכדו המה ח"ו בעונותינו מטעם הערבות, והקב"ה ישמע את תפלתנו, ויכתב אוזנו בספרן של צדיקים בכתובה והתימה לאלתר לחיים, א מן.

---

* / יודע אני שאתם תישאלו אותי ישאלה גדולה על דברי הנ"ל, הלא בולנו נאכפנו כעת בבהכ"נ ליום הדין בנערינו ובוקנינו, א"כ הלא בנו ליום הדין? אבל הלא כבר בארתי לכם באר היטב כוונתי מורי ורבותי שמחוייבים אתם לבוא בבהכ"נ עם הגוף והנפש והרוח, והאזן תשמע מה שהפה מדבר ובלעדי זאת הרי הוא נחשב, כאילו לא באנו ליום הדין כמו שבארנו למעלה.

דרוש מכת הפנימי וכח החיצוני

ישרדשתי בעיר נויארק שנת תרנ"ז.

כאשר נעמיק לראות ולחקור ולדרש בכל הכחות הנמצאות בכל היצורים על פני האדמה, ובהחויים אשר ישלטו שלטת בכל מדבר, ובעל החי הנמצאים בתבל, נזכה לדעת, כי ישני מיני כחות יש בכל אחד ואחד, היינו כח החיצוני אשר כל עין בשר יוכל לראות אבל לא יבינו כלל וכלל, וכח הפנימי אשר רק המדבר, האיש המעלה והמלומד, ביטלו הישר ישיגו ויבינו רק מעט ולא יבוא עד סוף דעת יוצרו. ולהשיגו בשכלו חכמת יוצרו אשר יצרוהו.

נקח למשל את העין וכח הראות אשר מניח יוצא ומניצא גם כח כח החיצוני ופנימי; החושי כמישמעה, העין בעצמה אשר ע"י ראה כל בעל החי במרחק ידוע אבל לא נבין מאיזה חומר נבראה העין או איזה חומר נסתר נמצא בבבת עינו אשר ע"י יש בכחה לראות מ"ש"ב באברים אחרים. וכח הפנימי הוא כח הטמיר ונעלים מאתנו, והכח הזה הוא העיקר אשר ע"י תראה עינו, כאשר נבאר הלאה, אבל הכח הזה לא בהעין מקומו רק בהמיות מישכנו וזהו ארבעה ענולים כעין קטניות קטנים מונחים בתוף מוחו ומהם יוצאים עצבים ונידים דקים ונערווען בלע"ז הנמישכים אל העין וזכמה מוליכין את כח הפנימי לבח החיצוני הוא העין, והענולים האלה נקראים בלשון רומי: Corpora Quadrigemina הכח הפנימי הזה ידוע הוא רק לחכמים יודעי בחכמת (הפיזיאלוגיע).

וכן בשימיעת האזן יש ישני כחות: החיצוני הוא האזן בעצמה הנראת וידועה לכל כי רק על ידה ישמע החי והמדבר וכח הפנימי הוא דבר המכוסה מאתנו ואין אנו יכולים לירד עד תכליתו ולדעת מה הוא הדבר המסבב לשימיע. רק הכמי (הפיזיאלוגיע) אמרו כי כעין כדור עגול נמצא בתוף המוח ומקום המוח, אשר ישם יונה אותו הכדור נקרא בלשון רומי Medulla oblongata ומתוף הכדור הזה יוצאת ישפופרת הטנה המוליכה את השאלל של השימיעה לאזן החיצוני. השפופרת הזאת נקראת בלשון רומי Auditory Nerve ובטרם אבאר ישטת הפלוסופים וישאלתם, אשר נבארה בהמישף דברינו הלאה הנני

אומר בהחלטה גמורה כי אין דרך אחרת רק להאמין באמונה שלמה כי כל הדברים הנמצאים בתבל לא נעשו עפ"י מקרה והזדמנות ח"ו, רק הכל בהשגחה העליונה כשהחז"ל אין אדם נוקף אצבעו מלמטה א"כ מכריזין עליו מלמעלה, והיא מעיקרי הדעת. אמנם נמצא מתפלספים אשר אמרו להרוס ולנתוץ את הוסיא האמונה הזאת בישראל אשר ישאלו: איך יוכל היות שהמלך המרומם והנשגב, אשר בשמים כבודו, ישפיל א"ע להביט על הארץ ועל כל צבאיה? אבל כבר אמרו חז"ל (נדה דף ל"א) ועל דבר זה נסמית עיני של בלעם הרשע כי הוא אמר: מי יהוא טהור ומישרתיו טהורים וקדושים יציין בדבר זה? מיד נסמית עינו, והכוונה הוא על דרך שכתבנו, כי גם הוא מן כת הפלוסופים האלה שאמרו השמים ישמים לדי' וכי ומי ישכבדו על השמים לא ישיגה בעולם התחתון על בראוי ויצוריו השפלים והגבוים והדעה הזאת סימא את עינו ועשה מה שלבו הפין למלאה כל תאותיו וכ"ז באה לו רק ביטול שחיטב איך אפשר שמי יהוא קדוש ומישרתיו קדושים יסתכל ממכון שבתו בשמים על דברים כאלה!!

אף למען הישב דבר להמתפלספים האלה ולרחות את שיטתם ויכל לחיטבם ביסתי פנים: א) ידוע הוא שכל מלך אדיר משכנו בהיכלו בעיר הבירה, עיר היותר גדולה בארצו ובממשלתו, והיכלו הוא היותר נאה והדר מול היכלי שן אשר בעיר הזאת.

ואם יסובב ארצו לראות בשלום עמו ומה יעשה במדינתו, אז בכל מקום בואו יורעים מראש כי המלך האדיר יבוא לבקרם, ויבחרו בערו מיטכן בהמגדל אשר יותר מהודר מכל הבתים והמגדלים בעיר הזאת אשר נעשה בתכלית ההידור רק למען כבודו.

אבל אם יוצא המלך האדיר הזה להלחם נגד אויביו למען הנן על עמו ועל ארצו ואשר למען זה נחזין לו ללון בכפר אשר בתיהם לא מהודרים ולא ספונים ולא מושחים ביטטר אשר דמות אחד להבתים ולרפתי הבקר אשר להם והוא היה מוכרח ללון בבית אחד האכרים, כי במקום גדולתו שם ענותנותו.

אחכ"ז אישאל להפלוסופים האלה מי פתי יסור הנה להכחיש את הדבר מכל וכל, יען כי לא לפי כבוד, מלך אדיר כזה; אשר משכנו בעיר הבירה, ובהיכלו כלו אומר כבוד, יבוא לכפר קטן בבית אכר ללון? ואדרבה, זהו גדולתו של אותו מלך, אשר הקטין א"ע והשפיל כבודו למען עמו וארצו ללון בבית קטן כזה.

ובזה תברנו לגיזא את שיטת הפלוסופים האלה. האומרים, שאין לפי כבוד רבון העולמים להשפיל כבודו ולהשיגה על הארץ השפלה, אבל באמת לא כן, כי מול גדולתו גם כל הישכלים הנבדלים, וכל הוד ותפארת השמים כלא נחשב, וגם

מיטרתיו עישי רצונה, המה המלאכים המוני מעלה, לא ישיגוהו ולא ידעו מקומו איה, כי שואלים זה לזה "א ה טקום כבודו" וא"כ כישם שהכל מודים שהוא המיטנית על השמים ושמי השמים כן מחויבים להאמין שהוא המיטפילי לראות גם בארץ, בעולמנו השפל.

ב) בהקדם פירוש על הכתוב "כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כ"א על כל מוצא פי ד' וכו'". הגה רואים במנהג העולם כי כל הברואים השפלים העומדים במדרגה קטנה ונמוכה מחבריהם, חיינם וקיומם תלויים באת הברואים הגדולים, העומדים במדרגה גדולה ונבונה מהם, וקיום הגדול יכון בארץ, בלתי קבל עזרה מהשפל, וקיום הקטן לא יכון על הארץ בלתי קבלו יניקה מהגדול, וכן העירו חכמי הפלסופים בספריהם במחקר הארץ.

אבל פליאה היא ותהי לפליאה. ידוע הוא לכל כי הד' יסודות דומם, צומח, חי ומדבר אינם שווים במדרגה; הדומם הוא השפל מכולם, הצומח הוא השפל מהחי והחי הוא השפל מהמדבר. הארץ, היא מיסוד הדומם כי לא תתהפך צורתה כחומר חותם. כל עשב אישר יאכל החי, וכל תבואות הישדה אישר יאכל גם המדבר, המה מיסוד הצומח. כל בהמות וחיות הישדה, וכל עוף השמים ודגי הים, המה מיסוד החי, והאדם אישר הוא העליון על כולם, ומיטל בכל, הוא מיסוד המדבר, וע"כ לפי מנהג העולם, האדם אישר הוא במדרגה גדולה ונבונה, כמי"ש: ואותך נתתי עליון על כל, ויכל להתקיים, וקיומו יכון בלתי עזרת החי והצומח והדומם אישר קטנים הם מינו במדרגה, וכן בבעלי החי נגד הצומח, ובצומח נגד הדומם; אבל בטבע נראה החופף, כי הצומח לא נתקיים בלתי יונקו את אמו, את האדמה אישר היא מיסוד הדומם ועומדת במדרגה קטנה מינו, והדומם הזה, היא הארץ התקיים בלתי הצומח, וכן הצומח נגד החי; והאדם, המדבר, אישר הוא עליון על כל, ועומד במדרגה גדולה ונבונה עד מאוד, לא יתקיים בלתי עזרת החי והצומח, והיו תלויים מאכילת החי והצומח אישר פחותים וקטנים הם במדרגה מינו; והצומח, השפל ערף הזה, יתקיים בלתי עזרת האדם, כי צומח הנהו גם במקום אישר עוד לא עבר בו איש וכף רגל אדם לא דרכה בו. —

אבל הענין יובן כף, הן ידוע לנו שבאמרי פיו של הקב"ה נתהווה העולם מיטאזו"ל (אבות), בעיטרה מאמרות נברא העולם וכל היצורים והברואים, היינו כל הבריאה הנוכחית, נתהווה במאמרו וברוח פיו. אישר לכאורה קשה, למה לו להקב"ה לברוא את העולם באמירה הלא במחשבה לבד יכול לבראו? כי הכל יכול הוא ומה בא ללמדנו כל "ויאמר" הנכתב בפסוק, כמו "ויאמר אלהים יהי רקיע" ו"ויאמר אלקים תוציא הארץ נפש חיה" אלא הכוונה כף היא: באמירתו האציל אור אלקי

אישר התלביש בדמות הרקיע והוא עצם החיות וההתקיימות של הרקיע וממאמרות האלה נתלבישו האורות אלקים בהצומח, בעשב הישרה ועצי היער, בבהמות הארץ, ובחית הישרה וגם בנפש האדם, והוה העיקר החיות וההתקיימות של כל היצורים וכל היסודות.

ובזה נבין כוונת הכתוב „לעולם דברך נצב בשמים“ כלומר, הדבור האלקי אישר מימנו נתהוה הרקיע הוא נצב בשמים עד עתה, הוא קיומו של השמים, כי מדברו האציל האור אישר התלביש בדמות הרקיע, והוה הפירוש, „ויאמר אלקים יהי רקיע“ וכן כל דבר אישר אנו רואים בעולם הכל אור אלקי הוא התלביש ונתצמצם בלבוש חומר גופני. —

ידוע הוא לכל, כי למען האיר את המקום היותר חושך, צריך לנו אור היותר גדול, ולהאיר המקום אישר חשכתו אין כל כך, אין אנו צריכים אור גדול כל כך, ולפי זה נבין כי האורות העליונים המתהווים בהדומם הם יותר גדולים מהאורות המתהווים בהצומח, וכן הצומח לעומת החי, והחי לעומת המדבר.

לפי דברינו עתה כי הדומם יכיל בקרבו יותר אור אלקי מהמדבר, היה לו נ"כ להיות יותר רוחני מהמדבר ? ואנחנו נראה ההיפך, אנחנו נראה כי הדומם יותר מגוישם מכל היסודות, ולעומת זה המדבר יותר רוחני מאחיו היסודות. אבל זאת יתורץ בזה כי ההתרחקות מהאור אלקי התגשמו, וכאשר הדומם התרחק מאד מן האור אלקי ע"כ התגשם, והמדבר אישר לא התרחק כ"כ, ע"כ אינו מגוישם כ"כ. וכבר המשיגלו הדבר הזה לכותל אבנים אישר נפל ואבניו נפזרו סביב לו בשטחים שונים ואנו מכירים בכל אבן, מאיזה מקום היא באה ואיזה היתה מקומה בהכותל, אם היתה במעלה העליונה או במדרו התחתון, רק בנפלה, היינו אם נפלה הרחק מאד מן הכותל ידוע הוא כי מקומה היתה במעלה העליונה ואם לא התרחקה כל כך מהכותל אות הוא כי השפילה לשבת, וע"כ בעת אישר המדבר והחי אוכלין את הצומח, אישר האורות העליונים בישרשם נבוהים מאד אלא שנתגשמו מרוב רחם מהאור אלקי, לכן בשוכם להתלביש בלבוש אחר דק יותר מרבוש הראשון ולהתקרב אל המקום אישר חוצבו מישם יעלו גם את האדם האוכל אותו, כי אור אלקי בקרבם גדול מאד כמובן בדברינו, וזה שאמר הכתוב כי לא על הלחם לבדו, שהוא התמונה החצונית והלבוש הגשמי אישר הוא כלחם הזה, לא יחיה האדם חיי הנצחית, כי אם על כל מוצא פי ה', כלומר, דבר ה' אישר יש בישרשם שהוא הנותן חיות הנפשות אישר בו יחיה האדם !

ובהקדמה הזאת מתורץ היטב קושיותנו, למה הדומם השפל יתקיים בלתי האדם המדבר והחי; והחי והמדבר לא יתקיימו בלתי הדומם השפל ? אבל כפי מה

שבארנו למעלה אין מקום להוסיף לנו בלל, כי באמת הרומם גדול יותר מן הצומח. היינו אורות עליונים שיש בשרם המה נכחים מאד יותר מן אורות אלקי שנמצאים בצומח ובחי ובמדבר. וכן כולם היינו אורות אלקי שנמצאים בצומח המה יותר גדולים מן האורות אלקי הנמצאים בחי ובמדבר אלא שנתגשמו מרוב רחם מן אורות עליונים, והאדם באכלו אותו יתקנו שישבו למקומו ולמקורו הראשון. ובהו אנו מבינים היטב דברי הירושלמי, שעתידים ליתן את הדין אם ראו דבר מאכל ולא נחנו ממנו, והוא כפי שבארנו למעלה, כי יכול היה מואת להשיג אור אלקי, וחדל את הטוב הזה מעצמו.

ובזה נסיר שטת הפלסופים, ההולכים בשטת רבן בלעם הרשע, שאין לפי כבודו של מקום להשיג בעולם השפל אבל המה שנו וטעו בענין הנ"ל, כי אחרי אשר בארנו למעלה אין מקום לשיטתם, כי מאחר שהוא ממלא כל העולם באופן שכתבנו, אם כן הוא היודע והוא הידוע, כי בידיעתו את עצמו, כב"י, יודע את כל המציאות; והוא כוונת חז"ל (בסנהדרין דף צ"ב) "גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות", כלומר: שרצו בזה להגדיר ידיעת השי"ת שאינו דומה לידיעתנו, כי תחת כל הידיעות באדם היודע והידוע הן שני דברים נפרדים, אבל ידיעת השי"ת אינו בן אלא נתונה בין אל דעות ה', כלומר: שתי דעות שהוא היודע והוא היודע, כי בידיעתו את עצמו יודע את כל המציאות כפי שבארנו, ואם כן אין מקום לשטת הפלסופים, כי מאחר שבארין וככל הבריו הנפונים יש אורות עליונים, אורות אלקי, א"כ מי הניד להם שהעולם התחתון הוא עולם השפל? ולבד מזה הלא כל אשר אנו רואים בעולם השפל הוא ג"כ חלק אלוה ממעל היינו חלק מאת כב"י עצמו הוא וא"כ היתכן לומר שאין כבודו של מלך להשיג על אבריו הפחותים, כמו על ידיו או על רגליו? הלא מדוב נבהות לבם ומרוב תאוותם לעשות כל מה שלבם חפץ, התחכמו בטענה כזאת להחיר את הרצועה. ועליהם קרא הנביא (ישעיה כ"ט) "היו המעמקים מה" לסתר עצה וגו', פירוש "שאומרים, שהתכל הזאת עמוקה מאד, ולכן אין השגחה העליונה עליהם ותכלית שיטתם רק לסתיר עצה, כדי שיוכלו לעשות כתאות לבם ולכן המה משפילים את התכל כי יהיו במחשף הארץ מעשיהם ודרכיהם, ע"כ יאמרו מי יראנו ומי ידענו? כי זה כל ישעם וחפצם. והמישורר אמר "מעמקים קראתיך ה'" שבארנו, שאנכי אינני מן אלה שאומרים שהתכל היא עמוקה ושפלה, ואין כבודו להשיג על עולם השפל, ורם על כל גוים ה' היינו בבחינת רם הוא על כל גוים, ואומרים כי רק על השמים כבודו ולא על הארץ, אבל שוא בפיהם, כי אף שימנפיה לשבת כב"י ממרחק יודע, לכן מעמקים, שאף אומנם שהתכל הזאת עמוקה ושפלה, בכ"י קראתיך ה' משם, וזה שאמר הנביא (ישעיה ס"ו) "כה אמר

ה' השמים בסאי והארץ הדום רגלי וגו' ואת כל אלה ידי עשתה ויהיו כל אלה נאום ה'". והכוונה הוא על דרך שכתבנו שכל מה שאנו רואים בעולם, הכל נברא במאמרו וברוח פיו, והכל חלק מאתו, א"כ בידיעתו את עצמו, יודע את כל הכרואים, וא"כ אף שהשמים בסאו — בכל זאת הארץ הדום רגליו, ואיך תאמרו איזה בית אשר תבנו לך ואיזה מקום מגוחתי? כדעת הפלסופים הקדמונים הלא השמים הנבונים והארץ השפלה הכל ידי עשום והכל חלק ממנו הוא.

אפס המתפלספים התחכמו באמנם: אם באמת ה' ישיגה על ברואיו בהישגה פרטית, א"כ למה יאטם אזניו מלשמוע בקול תפלתו, ותחזינה עיניו? זה קרוב לשני אלפים שנה?

אף הענין הוא מיטום שאין אנו מתפללים כראוי כאשר נבאר בדברינו מה היא ענין התפלה הרצויה לפניו.

ראשית כל דבר עלינו לדעת כי האדם משלים נפשו בעשותו מעשים טובים ומוציאם מכח אל הפועל, והיה בעשותו איזה מעשה טוב, או תיכף ומיד מעשה ההוא יציין נציון אחד מן חלק הנפש ההיא אל הפועל ויעלה אותם למעלה, וכן הוא הדבר בחלק המחשבה והרוח בכח הנפש, באופן אשר כל מה שיעשה האדם, הן במחשבה, והן בדבור, נותן נפשו עליהם, והנה העיקר אשר דרוש להאדם, שיעשה כל מעשיו טפלים ואמצעים לתורה, ואז גם כל דברי הרישות שלו, גם כן נקראים מצוה, וכמו שהזכרנו בדרוש הקצוות, ושם בארנו הדבר באריות.

וזה הוא כוונתם "שיחת חולין של ת"ה צריכין לימוד" כלומר, שגם השיחת חולין של ת"ה צריכין חמה ואת בעד לימוד התורה, כי כל השיחת חולין שלהם חמה רק אמצעים וטפלים לתורה וא"כ תכרא כל הענינים על שם תכליתה, וכמ"ש דה"ט ע"ה (התלים ג"ח) "האמנם אלם צדק תדברון" ובארנו תז"ל (חולין פ"ט) מה אומנתו של אדם בעולם הזה יעשה את עצמו כאלם, יכול אפי' לדברי תורה, ת"ל צדק תדברון.

והנה לכאורה הדברים האלה צריכין ביאור, "יכול אפי' לדברי תורה וכו' היינו יכול אפי' לדברי תורה יעשה אדם עצמו כאלם ת"ל צדק תדברון, מעיקרא דדינא פרבא, בעיקרי שאלתם פרבא, איך יכול להיות שאדם יחשוב כן? איך יעלה על דעת האדם לחשוב שאפי' לדברי תורה יעשה עצמו כאלם והלא כתיב "והנית בו יומם ולילה"? אף הכוונה הוא על דרך שבארנו שמחייב האדם לעשות את עצמו כאלם, כי כאשר ידבר הלא ישאר נפשו בתם, ואין לך עצה כי אם לבלום פיו, יכול אפי' לדברים הנצרכים לתורה, אם האמצעים והטפלים חמה דברי חולין אז"כ יבלום פיו ויעשה את עצמו כאלם: ת"ל צדק תדברון, כי עיקר התכלית

שלהם חלא הוא התורה, וא"כ אם האמצעי הוא דבור של חולין גם הוא נתעלה ונתקדש ע"י התכלית הזה הנעלה.

אבל אם עושה ח"ו התורה לאמצעי לדברים הנופניים והנפסדים, אז גם היא תאבד נשמתו כי כל דבר נקרא על שם תכליתה — וכל הפעולות מתייחסות לתכלית הראשי וזה הוא שאמרו „זכה נעשית לו סם חיים, לא זכה נעשית לו סם המות“ (יזמא דף ע"ב).

והנה יש ב' מיני צדיקים, א', אשר הוא צדיק לעצמו, רחוק ומובדל מאד מעיני העה"ז, והוא דומה ממש למלאך, והב' הוא צדיק העוסק ביישובו של עולם נ"כ. ובוזה היה ההבדל בין נח לאברהם, בנה כתיב „את האלהים התהלך נח“, שהיה איש אלהים פרוש ומובדל מן עיני העולם (*). משא"כ אברהם שהיה צדיק אשר עסק ביישובו של עולם נ"כ והיה דעתו מעורבת עם הבריות, וזה הוא כוונת הכתוב (בראשית י"ז) „התהלך לפני והיה תמים“ כלומר אף שתלך „לפני“ ותתעסק ביישובו של עולם נ"כ בכל זאת תהיה תמים ובוה תתישב קישה עצומה על עיני תפלה, אשר כולה מיוסדת על עיני העה"ז.

אבל כאשר כבר ביארו (הטור בס' רל"א) כי שם החסיד ר' יונה והרמב"ם בהלכות דעות, שכל עיני העה"ז כולם מוכשרין לעבודת השם, אם כל הנאות הנופנית של האדם יהיו כוונתו רק על דרך התורה והמצוה, שנאמר בכל דרכיך דעהו וגו' לכאורה קישה היכן מרומו בפסוק מה שמסיים הרמב"ם שם? אם האדם יעשה כן אז גם הנאות הנופניים יחשב למצוה? אבל הביאור הוא כך, כי כתיב „בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך“ התחיל בדרך וסיים באורח? אבל הנה ידוע כי ההבדל בעברית בין דרך לאורח הוא כך, דרך נקרא העיקר הדרך, ואורח נקרא הסיבות שהמה מבוא לדרך, למשל אם אנו נוסעים מניוארק לשיקאגא, העיקר הדרך על מסלת הברזל העולה מניוארק לשיקאגא נקראת דרך, אבל הסיבות לדרך כגן מה שאנו הולכין לקנות כרטיסי מסע על מסלת הברזל ואת כל הליכותינו אשר אנו

(* הנה זאת ידוע שמי שהוא צדיק וחסיד פרוש ומובדל מן עיני העולם, אם פתאום יתהפך מן הקצה אל הקצה להיות איש אדמה, הדבר הזאת יעשה עליו רושם רע, ויזיק לו מאד לנפשו עד שיהיה מסור ביד יצרו. לכן בנה אחר המביל שחיה איש קדוש מובדל מכל עיני העה"ז ופתאום „ויחל נח איש האדמה“ לעסוק ביישובו של עולם נפל ביד יצרו עד וישתן מן היין וישכר וגו' משא"כ אם היה צדיק עסק ביישובו של עולם לא עלתה לו כך — אף שיהיה איש האדמה ויטע כרם — בכל זאת לא יעשה מה שעשה.

הולכין להבין צרכי הדרך ודומיהן, זה נקראת אורת. כן הוא בדרך התורה והמצוה: העיקר והתכלית המה התורה והמצוה, ואת נקראת דרך, וכל הטפלים והאמצעים הנופניים שהמה רק מבוא לדרך נקראים אורת.

והנה בצדיקים להם העיקר התכלית התורה והמצוה, וכל דברים הנופניים אינם להם רק אמצעים וטפלים לתורה, מ"ש"כ הרשעים לא די שהאורת שלהם אינם מקדישים לתכלית נעלה ונישגב, וכל מה שעושים אינם עושים רק להנאת עצמן למלא תאוותם, אלא גם הדרך, היא התורה והמצוה, המה מקלקלים, וזה שאמר החכם מכל אדם (במשלי ד') "ואורת צדיקים כאור ננה וגו'" "דרך רשעים כאפלה וגו'" כלומר, שבצדיקים גם האורת שהמה הסיבות והאמצעים הוא "כאור ננה" שהמה מאירים ובאים לאט לאט לתכלית נעלה ונישגב, כאור ננה הזה שהוא מאיר ובא לאט לאט, ודרך "רשעים כאפלה" מ"ש"כ ברשעים גם עיקר הדרך שלהן, היינו התורה והמצוה שעושים גם זה באפלה שהמה מאפלים אותן בכוונות זרות שלא ל"שם שמים" וכל מה שעושים אינם עושים כי אם להתגדר. ל"שם נאה ובכבוד מדומה, לכן אמר בצדיקים לשון אורת וברשעים דרך כנ"ל, ובוהו אנו מבינים מה שאמר הכתוב בכל הדביד דעהו היינו ביטני דרכיך בין בהדרך הוא העיקר ובין באורת המה הסיבות והמבוא לדרך, יהיה הכל ל"שם שמים, ואם תעשה כן אז והוא יישר אורחותיך. היינו שהאורת שלך שהמה האמצעים והטפלים אשר מבוא לדרך גם זה למצוה יחשב.

ובזה אנו מבינים היטב מאמרם (כתובות דף ק"ד) בשעת פטירת של רבי כו' זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה ואמר רביש"ע גלוי וידוע לפניך שינעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהנתי אפי' באצבע קטנה.

לכאורה נסתר זאת דאמרינן שם (ע"ז דף י"א) "שני ניים בבטנך" זה אנטינינס ורבי שלא פסקו מעל שלחנם צנון וחזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים? וקשיה זו הקישו התוספות שם ומחלקים בין לו לאנשי ביתו.

אבל לפי מה שבארנו אין אנו צריכין לזה, כי כוונתו במה שאמר ולא נהנתי אפי' באצבע קטנה, שהיה יודע להשתמש בעניני הנאות כאלה לעבודת השם ולא להנאת עצמו אפי' באצבע קטנה, ובשיטה זו אמרו חז"ל (בנדרים דף ל"ה) אין הקב"ה יורה שכינתו אלא על גבור ועשיר כו' היינו שאינו משרה שכינתו כי אם על איש כזה שיודע להשתמש בעניני עשירות לעבודת השם והוא גבור לכבוש את יצרו אפי"י שהוא עשיר, כמו שאמרו (באבות) איזה גבור הכובש את יצרו. ובדרך הזה הוא מאמרם לא ילמד אדם תורה אלא לעשירים ומוכתרין שבישראל, לכאורה קשה למה מאם בבני העניים שמהם תצא תורה? אבל באמת כוונתם שהמה הרחיבו

את העניים באלו הנבדלים מעניני העה"ז כדרך הפלסופים הקדמונים שנהנינו את עצמן בעניים שלא ליהנות מן עה"ז כהפלסוף דיאנוס וחבריו. * וכבר המליצו על זה „ג' פתחים יש לניהנם, אחד במדבר, ואחד בירושלים, ואחד בים” כלומר ג' פתחים יש להיצה"ר איך לפתוח את האדם לעבירה, אחד במדבר ** כיוונו בזה על הפלסופים הקדמונים, שכל מעונתם היה במדבר בארץ ציה, שלא ליהנות מן עה"ז כהפלסוף דיאנוס וחבריו, גם להם יש לו להיצה"ר פתח איך לפתוח אותן, לעשות כל דבר רע בעיני ה'; ואחד בירושלים כיוונו כי גם המקדש כל ימיו לתורה ולתעודה לא יאמין בעצמו עד יום מותו שהרי יוחנן כהן גדול שמיש לפני ולפנים שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי ואחד בים כיוונו בזה על הספנין הפרושים בים שאמרו הז"ל (קדושין דף פ"ב) הספנין רובן חסידים ופירוש רש"י ז"ל מיטום שפורשים למקום סכנה ותמיד הם ברעדה, לכן אל תדמי בנפשך ואל ישיאך לבך לאמור, כי להספנין הפרושים בים במקום סכנה אין להיצה"ר שום דרך ופתח איך לפתוח אותן לעבירה, לכן אמר ואחד בים.

והנה ידוע שבבית שני נמצאו בת האיסים שמעונתם היו במדבר שלא ליהנות מן עה"ז ולא נשאו אישה מימיהם, ולבסוף נתערבו בין תלמידי הנוצרי, מזה אנו רואים בעליל שגם לאנשי מדבר מצא היצה"ר פתח ודרך להטות אותם מדרך הישר ומן דרך התורה והמצוה. ודבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו וצא כי אם ללמד על הכלל בלו יצא.

וזה הוא כוונת הכתוב, ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים לעשותן בקרב הארץ, בקרב הארץ ולא בשמים, ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים, ואמרו עם חכם וגבון הגוי הגדול הזה, להשיג חיי הנצחית ולא להיות פרוש ומוכרל מן עניני העה"ז, אישר לא כן דעת חכמיהם ופלסופיהם, כי דעתם שאין תקנה אחרת לאדם בעולם הישגל להשיג חיי הנצחית כי אם להיות כמלאך ה' פרוש

(* ואין כוונתם כמה שאמרו לא ילמד אדם תורה כי אם לעשירים לאפוקי עניים ממיט. כי הלא אדרבה מצינו (בנדרים פ"א) והזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה, אך כוונתם להרחיק את הפלסופים הללו שנהנו את עצמן בעניים שלא ליהנות מן עה"ז שלא ללמדם תורה. כי התורה נעשית להם סם מות כמו שאירע לבת האיסים.

** ובדרך אחרת יש לומר שכיוונו בזה לנמלין שאמרו (בקדושין דף פ"ב) הנמלין רובן כשרים, ופירוש רש"י ז"ל שפורשים למדבריות למקום גדודי חיות וריססין, וראים לנפשם ומשברים לכן למקום, לזה אמה אחד במדבר שגם להם יש לניהנם פתח. —

ומובדל מכל עניני עה"ז והנאת הנשמים.

והנה ידוע מה שאמרו חז"ל (במדרש רבה בראשית) בשביל ישראל שנקרא ראשית, ברא הקב"ה את עולמו, ואיך יברה מדבר שנברא בשבילו? וזה הוא עיסק מליצתן: לא ילמד אדם תורה אלא לעשירים כו' כלומר לאלו ישחמה נהנים את עצמן בדרך העשירות ליהנות מן עה"ז ולא להפלוסופים שהם נהוגים את עצמן בדרך העניות, שלא ליהנות מעה"ז ולחיות חיי צער ועוני בעולם, ולא בזאת היא דרך התורה!

והנה איתא (במדרש רבה פ' תולדות) ויאמר יעקב אל רבקה אמו, הן עישו אחי איש ישעיר גבר שידין כמד"א (ישעיה י"ג) ושעירים ירקדו שם, ואנכי איש חלק כמד"א (דברים ל"ב) כי חלק ה' עמו כו'.

הנה לכאורה המאמר סתום וגם צריכין אנו להבין מאי הוא הענין שיעקב אבינו לא רצה לקחת את הברכות ורבקה אמו פתחה אותו עד שירצה?
אך הענין הוא כך, כי לפעמים ולא לעתים רחוקות יקרה שתענוני בשר ימנעו את האדם מלכת בדרבני ה' כמ"ש, וישמן ישורן ויבעט, וכמאמר החכם עושר שמור לבעליו לרעתו, בכ"ז בריאתו הראשונה היתה לטובתו שעל ידה יקנה השלימות, וצדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בה, ולפ"ז יש ג' מדרגות בין העובדים את הים (א) מי אשר לא יחפץ ולא יאבה רוב עושר יען ירא מאד לנפשו פן בעבור זה יגבה לבו עד להשיחית, כמ"ש ורם לבבך ושכחת והוא במדת סוס ופרד אשר לא יוכלו לעשות דרכם בלתי מתן ורסן, וכמליצתן יאה עניותא לישראל כוורדא סומקא לסוסא חוורא. (ב) אשר לא יאבה לסבול עוני בדעתו כי העניות תמנעהו מלכת בדרך ה' ותעבירו על דעתו ועל דעת קונו, כמ"ש החכם ריש ועושר אל תתן לי. (ג) כי לבו חלל בקרבו ובאיזה ענין שיתנהג עמו הבורא הרי הוא עבד נרצה.

וזה היה טעות יצחק שרצה לתת את הברכות לעישו ולא ליעקב אף שידע שיעקב צדיק ביותר, אולם הישב אם גם לעישו יהיה משמני ארץ ולא יאלץ להביא ממרחק את לחמו ולחיות חיי עמל ונדוד, או גם הוא ייטב דרכו כי הוא ממדרגה הב' אשר לא יוכל לסבול העוני לכן נחוצות לו הברכות ביותר, כי יעקב הלא הוא מן הצדיקים ממין הא' אשר לא יאבה רוב עושר לכן אם גם לו יהיה משמני ארץ וכל טוב הארץ ורום לבו וייטבה צור מעונו משא"כ עישו הוא מן הצדיקים ממין הב' אשר לא יוכל לסבול עוני. —

וזה היה טענת יעקב לאמו הן עישו איש ישעיר הוא כנוי לבעל תאוה, ומסוק המדרש כמד"א ושעירים ירקדו שם, הוא עניני תאוה וענבים כי מרוב תאוותו לא יוכל לסבול את העוני ולכן נחוצות לו הברכות, שאם יהיה לו כל טוב הארץ יוכל

להיות שייטיב את דרכו ויעשה את כל טוב עוה"ז אמצעים וטפלים לדברים המועילים והרוחניים, מי שא"כ אנכי איש חלק, ומסיק המדרש כמד"א, כי חלק ה' עמו, כלומר שלבי חלל בקרבי ובאיזה ענין שיתנהג עמי הרי אני עבד נרצה ומה תועלת לי הברכות? אולם רבקה אמו הכירה את עישו ביותר, כי אע"פ שיהיה לו כל טובות עוה"ז וכל משמני ארץ, לא ייטיב את דרכו, וליעקב יכול להיות בהיפך, שהעניות תעביר אותו על העתו ועל דעת קונו ולכן נחוצות הברכות ביותר ליעקב שבזה יעבוד את השם שיעשה את כל עניני הנשמים אמצעים לתורה כמו שבארנו למעלה, וזה שאמרו המתפלל צריך שיכוון את לבו לאביו שבשמים, כלומר המתפלל על עניני הנשמים צריך שיכוון שבזה יעבוד את השם. אבל תפלה שאינה כי אם על דברים הנשמים, אינה רצויה לפניו; וזה שאמרה התורה (שמות) וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אותם ואזכור את בריתי וגו' הכוונה הוא הרי ששמעתי את נאקת בני ישראל אף שאין צועקים כי אם על שמצרים מעבדים אותם היינו על דברים הנשמים ולא על עניני הרוחניים ולא בעבור כי פונה אני לתפלה כזו, כי אם בעבור ואזכור את בריתי ברית אבות, וזה הוא כוונת חז"ל, אין תפלתו של אדם נשמעת אא"כ משים "נפשו" בכפו כלומר שתפלתו על עניני הנפשות והרוחניים. — וזה שאמר דה"מ אהבתי כי ישמע ה' את קולי סתם ולא הטח אוני לי לשימוע מה שאני מבקש ויקיים בנו מקרא שכתוב עוד טרם יקראו ואני אענה, כי (אם) הטח אוני לי לשימוע מה שבפי ומה שאני מבקש, שהוא רק על דברים הגופניים, אז יכול להיות כי אפפוני חכלי מות וגו', אבל אם בשם ה' אקרא: "אנא ה' מלטה נפשי" היינו אם תפלתי יהיה על עניני הנפשות, אז ואלהינו מרחם וד"ל, ולכן אינם שומעים ממרום תפלתנו כי אין אנו מתפללין כראו, שכל תפלתנו הוא על עניני הנשמים וגם בתפלת ותחוינה עינינו כוונתנו על נאולת הנוף ולא על נאולת הנפש לכן לא יטה און לתפלתנו, כי תפלה כזו שעיקר כוונת המתפלל על עניני הגופניים איננה רצויה לפניו כי אם כוונתנו תהיינה שכל דברים הגופניים יהיה רק אמצעים וטפלים לתורה!

בעזרת מי ששוכן במרום וזכנו שנזכה לנאולת ציון במהרה בימינו אמן.

דרוש חמישי בשם דרוש מושל והעם שדרשתי בבחמ"ד הגדול בעיר ווילנא. שנת תרנ"א.

(מעילה דף נ') ביום ההוא יגדל המספד בירושלים במספד הדרומין בבקעת מגדן. ואמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר ומאי היא) בעידנא ההיא יסגא מספדא בירושלים במספד אחאב בן עמרם דקטל יתיה הדרומין בן טבריון ברמות גלעד ובמספד יאשיהו בן אמון דקטל יתיה פרעה הנדא בבקעת מגדן. —

הנה לכאורה דברי חש"ס אינם מוכנים אם רצה הנביא ליתן לנו ציור נאמן מהספד הגדול שיחיה בירושלים לעתיד לבוא, למח תפס דוקא ההספד הגדול של אחאב ויאשיהו, אחר רשע נמור ואחד צדיק נמור? גם למח תפס דוקא יאשיהו בן אמון ולא אמר במספד חזקיה המלך שכתוב בו וכבוד גדול עשו לו כמותו ואמרין (בב"ק דף י"ז) זה חזקיה המלך שיצאו לפני מטתו שלשים וישיטה אלף חלוצי כתף. — וכדי להבין את כל זאת נקדים דברי חז"ל (סוכה דף נ"ב) וספדה הארץ משפחות משפחות לבר כו' עד והאי הספדא מאי עבדיתיה פלגי בה ר' דוסא ורבנן חד אמר על משיח בן יוסף שנהרג וחד אמר על יצח"ר שנהרג. בשלמא למ"ד על משיח בן יוסף שנהרג היינו דכתיב (זכריה י"ב) והביטו אלי את איש דקרו וספדו עליו במספד על היתיד כו' אלא למ"ד על יצח"ר שנהרג הספדא בעו למיעבד? שמחה בעו למיעבד ואמאי בכו? כדדריש רבי יהודה ברבי אלעאי לעתיד לבוא מביאו הסב"ה ליצח"ר ושחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים צדיקים נדמה להם כחר נבוה, רשעים נדמה להם כחוט השערה, הללו בוכין והללו בוכין, צדיקים בוכין ואימרים היאך יכולנו לכבוש את החר הנבוה הזה? ורשעים בוכין ואומרים היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה? ונתקשה בזה כל המבארים בשביל מה הצדיקים בוכים? אחרכה הלא היה להם לשמוח שכבשו את החר הנבוה הזה? וכתב הרב מהרש"א שם בח"א ואפשר לפרש דבוכין מתוך שמחה שהיו יכולים לכבוש הר נבוה, אבל מלשון הספדא לא משמע כן גם יש לדקדק מאי הספדא שייך ביצח"ר כו'? ויש לומר עפ"י מה שכתוב וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד זה היצח"ר כו' הדינו שהוא טוב לצדיקים שע"י שינצחו אותו יוכו לעה"ב ע"י כן מצטערים בהרגתו וביטולו שלא יוכלו עוד לזכות (עכ"ל המהרש"א).

ונראה לי שהוא על פי מה שאמרו (בסנהדרין דף י"ט עמוד ב') גבי פלטי בן לייט אמר רבי יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מן העבד.

מה עשה נעין חרב בינו לבינה אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב זה כו' והכתוב
אומר; ה'לך ובכה? ומתוך על המצוה דאזיל מיניה, (שהיצה"ר היה מסית אותו
לעברה ויצרו היה תוקפו והוא היה מנצח אותו והיה שברו הרבה מאד).

שוב נקדים (נמרא דב"ק דף י"ז עמוד א') ת"ר וכבוד גדול עשו לו במותו
זה חזקיה מלך יהודה שיצאו לפניו שלשים ושישה אלף חלוצי כתף דברו ר"י אמר לו
ר' נחמיה והלא לפני אחאב עשו כן כו' וכתבו שם התוספות והלא לפני אחאב עשו
כן שעשו לו הספר גדול כדאמרינן במגילה כמספר הדרימון בן טבריומן בדמרגמינן
כמספר אחאב בן עמרי, דקטל יתיה, הדרימון בן טבריומן כו' ואע"ג דכתיב (מלכים
א' כ"ב) ותעבור הרנה במחנה ואמרינן באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי
רנה היינו לצדיקים שבדור, אבל עברו ואוהבו היו מספדים אותו.—

והנה יש לתרין קושיות התוספות עפ"י סברת מהרש"א בח"א (סוכה נ"ב)
שא"פ הצדיקים שהיו במחנה רמות גלעד היו מספדים אותו כי בהיות אחאב בחיים
היה מסית אותם לעברה לעבוד עכו"ם והמה היו מנצחים אותו וזכו בעד זה לרב
טוב הצפון. והיו בוכין על המצוה שנאבדה מהם במותו. ובוה יבואר לנו דברי הנביא
ומאמר הנצב פתח הישער, ביום ההוא היינו לעתיד בזמן שיהרג היצה"ר, גדל המספר
בירושלים על מותו, וכן ישאל השואל למספר מה זה עושה: הלא באבוד רשעים
רנה והיצה"ר הלא הוא מקור הרשע המפתה את האדם לבהור ברע וללכת בדרך
עקלתון, לכן מבאר הכתוב כי ענין החספר על הריגת היצה"ר יהיה כמספר אחאב
בן עמרי, שספרהו גם הצדיקים שבדורו יען כי בהיותו בחיים הסית אותם תמיד
לעברה והם אף בהיותם עברו הנכעיס תחתיו וסרים למשמעתו בכל זאת שבו נפישם
ככפם למדות פי מלכם אטר צום למדוד במלכו של עולם ודרשו אבין ורקין, כמבואר
כסנהדרין מ"ט גבי עמטא. ואין קץ למתן שברם כי לפום צערא אנרא. לזאת ספרהו
כי במיתתו נאבד להם הישבר הזה וכן לעתיד כשיהרג היצה"ר יבכו הצדיקים
שבדור על מיתתו כי לא יהיה להם עוד את מי לנצח לעשות בזה נחת רוח להקב"ה
ולהראות שאנשים קרוצי הומר בשר ודם אשר יצר מחשבות לבם רק רע כל היום
התאבקו עם מלאך ויוכלו לו, אף כדי שלא ישאל השואל איך יוכל להיות כדבר הזה,
שנמצאו צדיקים כדורו של אחאב הלא מושל מקשיב על דבר שקר גם משרתו רשעים
כמבואר (חולין דף ד' עמוד ב') דפריך הש"ס ודילמא גברי דאחאב הוו מעלי.
ומתוך לא ס"ד דכתיב מושל מקשיב על דבר שקר כל משרתו רשעים. רק אנשי
חילו של היושפט היו צדיקים כמבואר שם, והם הלא לא היו סרים למשמעת אחאב
ולא היו קרובים אליו, שיהיה היכולת בידו להסיתם לדבר עברה, למען יספרהו
במיתתו על המצוה שהלך מהם.

וכדי לתרץ את זאת ולפתור סברא הנ"ל מכאן הכתוב עוד כמספר יאשיה בן
 אמון שנהרג בעון הדור שהיו בני דורו עובדי עבודה זרה בסתר, ורשעים כמו שאמרו
 (בתענית כ"ב) והוא לא ידע שאין דורו דומה יפה, וחנה זה סותר לדברי חש"ס
 (חולין ד') דפריך ישם ודילמא נברי דיהושפט נמי לא הוו מעלו ביה ומתורין לא סלרא
 דעתך מדמושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים הא לדבר אמת משרתיו
 צדיקים! וע"כ דדעות הלכות הם כזה, ודעת ה"ל (בתענית כ"ב) שאמרו והוא
 לא ידע שאין דורו דומה יפה, וכן מה שאמרו שנהרג בעון הדור שעבדו ע"ז בסתר,
 ואיך נחיתה כזאת שיאשיה היה צדיק נמור ובני דורו לא הלכו בדרכיו? ע"כ לא
 סבירו להם כלל דהש"ס (חולין דף ד' *) ולכן יכול להיות נבי אחאב נ"כ. הנם
 שהוא היה רשע נמור בכל זאת בני דורו היו צדיקים נמורים ובמותו ספרו עליו כחמר
 על היחיד כי אחרי מותו אין מי שיסיתם עוד לעשות רע ואינו דומה המצוה לעשות
 רע בשם המלך ובחורף נפשו הוא עושה את הטוב והישר בעיני ה' למי שאינו מצוה
 לעשות רע ועושה הטוב והישר מבחירתו החפזית, — ולפי"ז יהיה ביאורו של הכתוב,
 כי ביום ההוא יגדל המספר בירושלים על מיתת היצה"ר. שע"י מיתתו יושלל
 מהצדיקים עושי רצונו של מקום היטב הטוב אשר לא הלכו בדרכי היצה"ר. כמספר
 אחאב בן עמרי, שהצדיקים שברדו ספדוהו כמו בן, שאחרי מותו יופה יסרם
 שכא להם ע"י הרשע הזה על אשר עמדו בתומתם וצדקתם, אף במלך מלך רשע
 כמוהו אשר הסיתם ללכת בדרך עקש ופתלתול, וכמספר יאשיה בן אמון, למען
 תדע כי העם יוכל להיות נפרדים במעשיהם ממעשי המלך הנך רואה יש"ס ספרו
 את המלך הצדיק והישר שנתפס בעון הדור שעבד ע"ז בסתר" וכן בימי אחאב היה
 הדבר בחיפך כי אנשי דורו היו צדיקים בעת שהמלך היה רשע נמור. — ומה הטעם
 שספרו הצדיקים על אחאב בן עמרי, כמו בן יספרו הצדיקים על היצה"ר בעת שיהרג,
 על המצוה שיאבד מהם. —

(* ואין להקשות הא מקרא מפורש הוא מושל מקשיב על דבר שקר משרתיו
 רשעים ומשמע הא לדבר אמת משרתיו צדיקים? אף אין למדן מן הכללות וע"ש בגליון
 הש"ס שכתב בן מצד הוכחה אחרת שהרי מצינו (בסנהדרין דף ק"ג) שצדקיה הית
 צדיק נמור ודורו היו רשעים, וכן יהוקים היה רשע נמור ודורו היו צדיקים.

וידידי החכם דוב חנוך וואסערמאן מטראי אמר שיכול להיות שאין באן מחלקת
 כלל שהרי (בחולין לא אמרו כי אם, מדמושל מקשיב על דבר שקר כל משרתיו רשעים
 הא לדבר אמת משרתיו צדיקים. וזה רק משרתיו, עושי רצונו ואנשי חילו, אבל המון
 העם אין להם להמושל מאומה, וכן מושל מקשיב על דבר שקר (כאחאב) רק משרתיו

ועושי רצונו ואנשי חילו היו רשעים אבל יתר העם היכולת בידם ללכת בדרך ה' וזאת מוכח מייאשיה שהיה צדיק ובני דורו היו רשעים, ואינו דורו דומה יפה (והדברים ראוים למישאמרם).

דרוש ששי, דרוש ב"פ המלך: אי אחד לדין ואחד לצדקה.

(סנהדרין דף כ') אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור ב'פ' המלך המלך מותר בו כו', והקישו שם בתוספות ד"ה מלך מותר, תימא למה נעניש אחאב על נבות, כיון שלא רצה למכור לו כרמו (כלומר כיון שהיה מותר עפ"י דין ליקח בחזקה את כרמו מנבות והוא לא רצה לתן לו א"כ הרי מורד במלכות, ובר מיתה הוא?) ויש מן הראשונים שמתרצים קושית התוספות הכי, הא דמותר למלך לעשות ויש מן הראשונים שמתרצים קושית התוספות הכי, הא דמותר למלך לעשות ככל האמור ב'פ' המלך הוא רק למלך כזה שמתנהג ע"פ דתי התורה האמורה למלך, לאפוקי מלך כאחאב שהוא לא התנהג עפ"י דתי התורה האמורה למלך, לא הותרה לו לעשות כהאמור ב'פ' המלך ונראה לפענ"ד דאפשר לומר דזה הוא כוונת המיטנה שם ומוציא למלחמת הרשות עפ"י ב"ד של שבעים ואחד, ופורץ לעשות לו דרך ואין ממהה בידו, כלומר שאם הוא מתנהג עפ"י דתי התורה, ואינו יוצא למלחמת הרשות אלא עפ"י ב"ד של שבעים ואחד. (לא כאחאב שיצא למלחמה ע"י נביאי הבעל) או פורץ לעשות לו דרך ואין ממהה בידו היינו שמותר לו לעשות ככל האמור ב'פ' המלך. וכשנבאר כן דברי המיטנה אין מקום עוד לקושית הש"ס תנינא חדא זמנא אין מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד? דלפי שבארנו המיטנה, הלא המיטנה השימיענו שאין מותר למלך להתנהג כהאמור ב'פ' המלך אלא אם כן ישנם הוא מתנהג עפ"י דתי התורה האמורה למלך ואינו יוצא למלחמת הרשות אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד.

ולבאורה נוכל לומר דזה שמתרין שם הש"ס איידי דתני כל מיילי דמלך תנא נמי כו' ובין המתרין לומר על דרך שכתבנו כלומר איידי דתני במיטנה ופורץ לעשות לו דרך ואין ממהה בידו, כאמור בפרישת המלך יפרש המיטנה נמי, שמותר להמלך לעשות כזאת, רק אם מוציא למלחמת הרשות ע"פ ב"ד של שבעים ואחד. אך מפיטמות לישן הש"ס לא משמע כן.

ולפ"ז נבין היטב הפסוקים (במלכים א' כ"ב) בנבואת מיכיהו, "ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו ויאמר ה' מי יפתה את אהאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה ויצא הרוח ויעמוד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה? ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיך" ואמרינו (בסנהדרין דף ק"ב) מאי רוח? אמר רבי יוחנן רוח של נבות הירזעאלי, שלכאורה אין הבנה לדבר וכי לא היה להקב"ה עצה אחרת לענוש את אהאב כי אם בדרך הזה לפתות אותו ע"י נביאי השקר? והלא הרבה שלוחים למקום — וכדי להבין את זאת נרדק עוד אוה דקדוקים א' למה בנבואת מיכיהו נאמר "ראיתי את ה' יושב על כסאו" ולא כתיב על כסא רם ונישא כמו בנבואת (ישעיה קאפיטל ו') שנאמר שם בשנת מות המלך עוזיה ואראה את ה' יושב על כסא רם ונישא וגו'? ב' למה בנבואת מיכיהו נאמר "וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומשמאלו" ובנבואת ישעיה לא נאמר אלא "ואראה את ה' יושב על כסא רם ונישא וגו'". ואפשר לפרש זאת על דרך זה, הנה מלכות דרזעאלי יעשה במקום הקבוע ובמלכותא דארעא בנוהג שבעולם שהיו עושין כשיעשה פשוט הלא יעשה במקום הקבוע לדין ולמשפט, כי אם במקום מיוחד לזה וכעין זה מצינו (בב"ב ס' י"ב) אבל אחד שאינו דין, רשאי לעשות פשרה "שלא במקום הקבוע למשפט, א"כ במשפט שמים גם כן יש להקב"ה שני כסאות, כסא אחד לדין וכסא אחד לפשרה, רחוק ונבזה מן מקום הקבוע למשפט, וכן מצינו בהד"ק בסנהדרין דף ל"ה עמוד ב' "עד די כרסו רמיו ועתיק יומין יתיב" כו' עד א"ל רב"י מתי אתה עושה שכינה חול? אלא אחד לדין ואחד לצדקה, והכוונה הוא על דרך שכתבנו, ששני כסאות יש להקב"ה, אחד לדין במקום הקבוע למשפט, ואחד לצדקה כשיכנוס עם עולמו לפניו משורת הדין, ולכן בעת שהקב"ה דן את העולם על פי דין תורה, אז הוא יושב על כסא דין שהוכן בעדו, וכל צבא השמים מימינו ומשמאלו, כמלכותא דארעא, שהשופט הראשי יושב על כסא דין ובית דינו יושבים סביבו מימינו ומשמאלו, אבל בעת שהקב"ה רוצה לדון את הכלל או את הפרט לפניו משורת הדין ורוצה לעשות פשרה, אז איננו יושב על כסא דין, כי אם על כסא רחמים, רחוק ממקום מושב בית דינו של מעלה, ובזה נבין את הישנו בין נבואת מיכיהו לנבואת ישעיה, כי הנה בנבואת ישעיה התנהג אז הקב"ה במדת הרחמים ונכנס עם המלך עוזיהו לפניו משורת הדין, כי על פי דין תורה היה בן מות המלך ההוא, כי זר ששימש במקדש חייב מיתה, ונלקה רק בצרעת, לכן כתיב יושב על כסא רם ונישא כלומר, רם ממקומו ונישא למעלה שלא במקום הקבוע למשפט יען כי נכנס אתו לפניו משורת הדין,

וישיב על כסא של צדקה כסא רחמים, שהוא רק ממקום מושב בית דינו של מעלה, כי בעת שהקב"ה הן את עולמו לפניו מישראל הדין הוא יושב לבדו על כסא רחמים בלי ב"ד של מעלה, שהם אינם יכולים לעשות פשרה למחול עונות עמו, אך הקב"ה בכבודו ובעצמו, לכן בנבואת ישעיה לא נאמר וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומימא"ל, מימא"ל בנבואת מיכיהו, בדינו של אחאב, שהקב"ה הן אותו על פי דין ולא לפניו מישראל הדין, לכן נאמר ראיתי את ה' יושב על כסא ולא כתיב על כסא רם ונשא, משום שישב אז על כסא דין במקום הקבוע למיטפט, וכיון שדנו על פי דין תורה ובמושב ב"ד של מעלה לכן כתיב וכל צבא השמים עומד עליו מימינו ומימא"ל בדרך הדין ושאלו מחייבים ואלו מזכים, אלו מימינים לזכות ואלו מימא"לים לחובה; ואמרו חז"ל (בסנהדרין דף ק"ב) אמר רב נחמן אחאב שקול היה שנאמר ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויפיל ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה ופירוש רש"י ז"ל שקול היה מחצה עונות ומחצה זכויות, מדמה דרי כולי האי מי יפתה את אחאב? מיטמע בקושי גדול נענש עכ"ל, כי גם בחטא נבות היוזרעאלי הצדיקו ברקיע כפי מה שכתבנו, מטעם דכל האמור בפ' המלך המלך מותר, וכיון דנבות לא רצה למכור לו כרמו היה מורד במלכות ונתחייב מיתה ויאמר ה' מי יפתה וגו' כלומר שהקב"ה בא להכריע את אחאב לחוב על חטא נבות היוזרעאלי לרונו כהורג נפשו. ומה שהצדיקו אותו בהריגת נבות באמרם דכדן עשה דכל האמור בפ' המלך המלך מותר, בא הקב"ה לסתור את זאת באמרו מי יפתה את אחאב ויפיל ברמות גלעד כלומר נראה מי יפתה את אחאב לילך אל מלחמת הרשות של רמות גלעד, האם יעשה כדן לשאל בעצת הסנהדרין של שבעים ואחד, או ישאל בנביאי הבעל? ועליו וידוע לפני שלא יצא למלחמה זאת ע"פ ב"ד של שבעים ואחד כי אם יתפתה ע"י נביאי היסקר והבעל כדרכו מימים ימימה ולכן אין הרשות נתונה לו לפרוץ גדר ולעשות ככל האמור בפ' המלך כמו שבארנו למעלה, ומיד ויצא הרוח ויאמר אני אפתה הוא רוחו של נבות יהיה מחזר לפתותו ולהפילו ונתלבש בנביאי הבעל והיסקר שהיו תמיד יועציו לרעה, ולכן המלך כזה שאיננו מתנהג עפ"י דין תורה שנצטווה מלך ישראל אין לו היתר לעשות ככל האמור בפ' המלך, ולכן מלך כזה שהרג את נבות על אישר לא רצה למכור לו כרמו, חטא מיטפט מות לו, ומית יומת המלך הזה, ואם כן הנה רק חטא זה של נבות הכריע אותו לחוב אבל לבד זה החטא אחאב שקול היה כדברי רב נחמן. —

דרוש שביעי.

דרוש בענין כבוד אב ושלוח הקן.

(קדושין ל"ט) כל העושה מצוה אחת מטיבים לו ומאריכין ימיו ונחל את הארץ. ופירוש רש"י ז"ל ונחל את הארץ חיי עולם הבא. ומפרש בירושלמי היינו שמיחד לו מצוה אחת לקיימה תדיר כגן מצות כבוד אב, או שלוח הקן ואז מטיבין לו כו'.

שם בנמו' רבי יעקב אומר אין לך כל מצוה ומצוה שכתובה בתורה שמתן שכרה בצידה שאין תחיית המתים תלויה בה, בכבוד אב ואם כתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך בשלוח הקן כתיב למען ייטב לך והארבת ימים הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והביא לי גזלת ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזרתו נפל ומת היכן טובת ימיו של זה והיכן אריכת ימיו של זה? אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב ולמען יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך עב"ל הגמרא. — ומקשים העולם למה תפס את ישתיהן, הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והביא לי גזלת כו' ולמה לא סגי בעלה לבירה בעצמו וקיים מצות שלוח הקן ובחזרתו נפל ומת היכן אריכת ימיו של זה, או אמר לו אביו עלה לבירה והבא לי פירות, ובחזרתו נפל ומת. —

אך לפי דעתי מוכרח התנא רבי יעקב לצייר באופן שקיים את שניהם דהרי שני מצות האלו מתן שכרן הוא אריכות ימים טובים ומכלל הן אתה שימיע לאי א"כ אפי' קיים מצות כבוד אב אך עבר על מצות שלוח הקן שלקה האם על הבנים אין לו אריכת ימים ויכול להיות שימותו בהצי ימיו על אשר עבר על מצות שלוח הקן וכן להיפך, א"כ מוכרחים אנו לומר דהא דייש לו אריכת ימים הוא רק אם קיים שניהם באחת ולפ"ז אם עלה לבירה בעצמו בדעתו וברצונו ושלח את האם, והכניס לקח לו ובחזרתו נפל ומת אין להוכיח מזה דישכר מצוה בהאי עלמא ליבא דאפשר לומר דייש שכר מצוה בהאי עלמא, והא דנפל ומת מושום שעבר בפעם אחרת על מצות כבוד אב וכן אם אמר לו אביו עלה לבירה והביא לי פירות ובחזרתו נפל ומת אין להוכיח דישכר מצוה בהאי עלמא ליבא דאפשר לומר דנפל ומת מושום שעבר על מצות שלוח הקן אבל עבישו שאמר לו אביו עלה לבירה והביא לי גזלת ושלח את

האם ולקח את הבנים וקיים את שניהם כאחת כבוד אב וגם שלוח הקן ואעפ"כ נפל ומת א"כ יש ראייה מוכרחת דישבר מצוה בהאי עלמא ליכא. ולמען ייטב לך, הוא לעולם שכלו טוב וליום שכלו ארוך, וע"פ הדברים האלה נבין דבר מדרש פליאה מפ' תולדות "ואחרי כן יצא אחיו" הנמון אחד שאל אחד מן אילון דבית סלוני אמר לו מי תופס המלכות אחרינו הביא נייר חלק ונטל קולמוס וכתב עליו ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחת בעקב עישו. והדברים סתומים וחתומים א) מאי תשובה היא זאת על שאלתו ב) מאי הישמיענו שלקח נייר חלק? איזה חילוק יש לנו בדבר אם הנייר היה חלק או אינו חלק? ואם נאמר שכוונתו של המשיב היה שהוא דורש מן הפסוק ואחרי כן יצא אחיו וגו' שלבסוף ובעיקבא דמישחא יטול יעקב את המלוכה מעשו וזה הוא הכוונה וידו אוחת בעקב עישו שידו של יעקב יאחו בעקבו ובסוף את המלוכה מעשו, א"כ דרישה נמורה היא ולא היה להמשיב ליקח נייר חלק כי היה לו לשרטט כי שלש תיבות אין כותבין בלא שרטוט? כמבואר (גיטין דף ו') ולפענ"ד נראה שכוונת השואל והמשיב היה באופן זה.

הנה ידוע שעשו הרישע היה נזהר מאד במצות כבוד אב כמו שאמרנו במדרש רבה (פ' וישלח) ויירא יעקב מאד כו' כל הישנים הללו הוא יושב ומכבד את הוריו תאמר שהוא בא אלי מכבד אב ואם שהרי כך אמר יקרבו ימי אבל אבי וגו' (פירוש אבל לא בעת שאביו חי כדי שלא יעזר את אביו) ואמרינן במדרש רבה (פ' תולדות) אמר ר"ש בן גמליאל כל ימי הייתי משימש את אבא ולא שמישתי אותו אחד ממאה ששמש עשו את אביו אני בישעה שהייתי משימש את אבי הייתי משימשו בבגדים מלוכלכין כו' אבל עשו בישעה שהיה משימש את אביו לא היה משימשו אלא בבגדי מלכות וכו'.

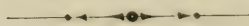
ואחר שעשו היה נזהר כל כך במצות כבוד אב והיה מיוחד לו מצוה זו לעשותה תדיר בפירוש הירושלמי במתנ"י (קדושין דף ל"ט) הלא שברו לנחול את הארץ ולאכול הפירות בעה"ז והקדן קיימת לעה"ב וזה היה שאלת ההנמון, מי תופס המלכות מאחרינו? כלומר יודע אני שמשורת יש לכם מאבותיכם שלעתיד תחזיר לכם המלוכה ואתם תקחו את המלוכה מאתנו. והיתכן להיות כזאת הלא בזכות כבוד אב של אבינו עשו מוכרח להתקיים מלכותו בבניו אפי' לעתיד; דכתיב למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך ליום שכלו טוב וכלו ארוך ולמען השיב לו תשובה נצחת על שאלתו השיבו כמו שבארנו למעלה שמה שמגיע אריכת ימים ונחלת את הארץ בעד כבוד אב הוא רק אם לא מבטלים שמה שמגיע אריכת ימים ונחלת דכתיב בה למען ייטב לך והארכת ימים אבל הלוקח האם על הבנים מקצרים ימי

זמרעים לו, לכן אף שעשו קיים מצות כבוד אב ואם אם עבר על שלוח הקן * אין לו אריכת ימים ליום שכלו ארוך, ואנו שמקיימים את שניהם תופסים המלוכה ממנו ליום שכלו ארוך ורמזו יש בדבר שעשו לא קיים מצות שלוח הקן במה שבעת לדתם ידו של יעקב אוחות בעקב עשו לרמזו שמצות קטנות שאדם דש בעתביו כשלוח הקן עשו ישליך אותם אחרי גזו זיעקב יאחו אותם לקיימן ואף שאין ראייה לדבר זכר לדבר מיהו איכא.

והנה ידוע מה שכתב הרב ב"ו בש"ע יו"ד ס' רפ"ד אסור לכתוב ג' תיבות בלא שרטוט אבל מותר לכתוב באגרת שלומים אפ" כמה תיבות מהפסוק לדבר צחות (כלומר לא לדרשה) לכן התחכם ולקח נייר חלק בלא שרטוט וגלה דעתו בזה שאין כוונתו לפריש הדרוש שלבסוף לעתיד יקח יעקב את המלוכה מעשו וכפירוש הכלי יקר דא"כ הרי זאת דרשה נמורה והיה לו לשרטט כי שלש תיבות אין כותבים בלא שרטוט אלא כוונתו לרמזו לו ולאמר לו שעשו לא קיים מצות קלות שאדם דש בעקביו כמצות שלוח הקן לכן אין לו שכר אריכת ימים ונחלת את הארץ ליום שכלו ארוך בעד מצות כבוד אב כמו שבארנו למעלה דכיון שהפר מצות שלוח הקן ולקח האם על הבנים לא יוכל להאריך ימים על ממשלתו אף שקיים מצות כבוד אב וכיון שכתב המשיב רק דברי הפסוק ולא ביאר דבריו הוא כמו שמכוון לדבר צחות ולא לדרשה, שאפשר ליקח או נייר חלק בלא שרטוט, כי לדבר שנכתב לצחות בעלמא באגרת שלומים אינו מחויב לשרטט אף גם מצחות דבריו מדבריו הקצרים אנו מבינים ויורדים לסוף דעתו של המשיב הנ"ל — כמו שבארנו לעיל וזה אנו יודעים במה שלקח נייר חלק.—

(* כי כל זמן שלא מצינו בפירוש באותו רשע שקיים מצוה זו אנו מעמידים אותו על חזקתו חזקת רשע שבוודאי לא קיים.

דרוש שמני. דרוש לפרשה ואתחנן.

ואתחנן אל ה' בעת ההיא (דברים ג') פירש"י ז"ל בעת ההיא לאחר שכבשתי את סחון ועוג עב"ל והדברים צריכין ביאור למה בקש משה רבינו ע"ה לכנוס לארץ ישראל דוקא אחרי כבישתו את סחון ועוג? ונקדים לזה מדרש רבה (פ' וילך) אמר

מישה: רביש"ע, אחר כל אותו הכבוד ואותו הנכורה שראו עיני אני מת? ולכאורה קשה כי בשביל שראה משה כבודו ונכורתו פקודת כל הארץ לא יבוא עליו? ואיזה יתרון מצא משה בנכורתו, הלא כל הנבורים כאין לפני ה', עוד קשה ואי אפשר להבין, איך בקש משה רבינו לכנס לארץ אם כל ימיו ישנותיו והגיע זמנו לפטור מן העולם לדעת ר"ע (ביבמות דף נ') זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו, אבל אין מוסיפין לטום אדם אפי' למי שזכה, והקב"ה ממלא ישנותיהם של צדיקים מיום ליום, אבל לא יותר משנותיו שנגזר עליו לחיות ביום הולדתו, ואיך יתכן שבקש משה להוסיף עוד שנים על שנות חייו? —

וכדי להבין את כל אלה נהדים דברי הי"ם (בב"ב דף ק"ח) מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם מנא הני מילי? אמר עולא דאמר קרא, ויהושע בן נון וכלב בן יפונה היו מן האנשים ההם מאי חיו אלימא חיו ממיש, והא כתיב קרא אחרנא ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון?

אלא מאי חיו ישחיו בחלקם (היינו שנטלו חלקם בארץ) כי מי שיש לו חלק בארץ נקרא שהוא חי וכו' שאין לו חלק בארץ נקרא מת כמו שביארו המבארים כוונת ראובן (בראשית מ"ב) שאמר ליעקב את שני בני תמיית אם לא אביאנו אליך וגו' וכי יעקב אבינו הורג נפשות הוא? אבל כוונתו היה שיטול יעקב חלק בניו בארץ, וזה נקראת מיתה אצלו, אם לא יהיו להם חלק בארץ. והרב האלשי"ך פירש כוונת המקרא בדרך אחרת ויהושע בן נון וכלב בן יפונה היו מן האנשים, אותן החיות שהיה לאנשים ההם — המרגלים, נטלו מהם יהושע וכלב.

ונראה לי שיכולים לפרש זאת עפ"י מה שאמרו חז"ל (חגיגה דף ד') גבי מרים מגדא יער נשא שמתה בלא משפט וא"ל רב ביבי בר אב"י למ"ה סוף סוף שניה מאי עבדת להו והשיב לו כי חוינן לצוברא מרבנן המעביר אמיליה (מעביר על מדותיו) מוסיפנא ליה אותן השנים. —

והנה המרגלים מתו במגפה בלא עתם, וכפירוש הרד"ק שבכל מקום שנאמר מיתת מגפה, היא בלא עת, והוסיפו אותן השנים שלהם ליהושע וכלב. ולפי' כשבקש משה רבינו לכנס לארץ ישראל בקש אז כמו כן להוסיף על ישנותיו אותן השנים של המרגלים יען הוא היה מעביר אמיליה כמו שהעידה עליו התורה והאיש משה עניו מאד מכל האדם אישר על פני האדמה — ואמרינן במדרש ילקוט (פ' בהעלותך) והאיש משה עניו מאד בדעתו, או אינו אלא בכחו וגופו שתיש כחו וגופו בשהוא אומר ועשית לו כאשר עשית לסחון ועונג הלא גבור היה, הוי אומר עניו בדעתו, משמע מתוך דבר, הילקוט הנ"ל יער אחר מלחמת סחון ועונג, משה רבינו ע"ה לנודל ענוותנותו, חשב כי מה שהעידה התורה והאיש משה עניו מאד,

הכוונה ענו בכחו ונופן אבל לא ענו בדעתו, ואחרי זאת נבין היטב דברי המדרש (פ' וילף), אחרי אותו הכבוד ואותה הנבירה שראו עיני במלחמת סחוק ועוג אני מת? כלומר לולא ראיתי גבורתי במלחמת עוג לא הייתי מבקש להוסיף על שנותי ולכנוס לארץ כי אין מוסיפין לשום אדם. כן לא עלתה על דעתי לבריש להוסיף על שנותי מאותן הישנים מהמרגלים שמתו בלא עתם כי הלא אפשר להוסיפם רק למי שמעביר על מדתיו. ומי יאמר שאני מעביר על מדותי? ואי מישום שהעידה התורה והאיש משה עניו מאד וכל להיות, ענו בכחו ובגופו שתש כחי אבל בעת לאחר הנבירה שראו עיני במלחמת עוג (שמישה בעצמו הרגו לדעת חז"ל) א"כ גבור וחזק אני וא"כ מה שהעידה התורה והאיש משה ענו מאד הכוונה ענו בדעת אם כן למה אלף למות במדבר הזה? הלא מהראוי להוסיף על שנותי מאותן הישנים של המרגלים שמתו במגפה בלא עתם וזמנם, וזה הוא כוונת רש"י ז"ל בעת ההיא לאחר שבבישתי את סחוק ועוג, ונתברר לי שעדות התורה והאיש משה עניו מאד וגו' הוא ענו בדעת לכן ואתחנן אל ה' בעת ההיא לכנוס לארץ ולהוסיף על שנותי מאותן הישנים של המרגלים כמו שבארנו.

ואפי' לר"ע שאמר אם זכה משלימין אבל אין מוסיפין לשום אדם, מודה שמוסיפין למי שמעביר על מדתיו מאותן הישנים של אלה שמתו בלא עתם במגפה לפני ה' ואין זה תוספות כיון שנגזר לשום אדם כמו שכתבו התוספות (ביבמות דף נ').

תם ונשלם חלק ראשון, חלק האגדה.

חלק שני, הוא חלק הלכה.

תקנת עגונה

כתבתי התשובה הזאת בהיותי צעיר לימים כבן עשרים ותחתיו
הדברים כמו שהם.

מעשה בא לפני עוד לפני עשר שנים בהיותי עוד בארץ רוסיה בעיר ד. *—
בנערה אחת שנאסרה בכבלי העיגון באופן זר. ומעשה שהיה כך היה.
הנערה הזאת באהבה נער אחד צעיר לימים אשר לא לפי כבוד משפחתה הוא,
ובדעתה כי אבותיה לא יאמרו לדבק טוב באשר משפחתם משפחה רמה ביישראל
היא, הסכימה שהנער הזה יקדשנה בכסף רק לפני עדים כשרים, וכן היה, הנער הזה
קדשה בכסף אבל בלא חופה בפני עדים נגד רצון אבותיה.
ויהי כאשר נודע הדבר לאבותיה, ובהוכחם לדעת כי אם גם הפד יפירו לא
יעילו להם כי בתם עשתה זאת רק למען תמריצים בע"כ לאמר לדבק טוב, הסכימו
למרות רצונם גם המה לזה והגבילו את ימי חתונת בתם על זמן ידוע.
אך לא ארכו ימי שלותה, כי לדאבון לבה, אחרי עבור שלשה חדשים מיום
הארוסין בא המות ושרד ממנה בחירה זה רצתה נפשה בו, כי מת הנער המקדש
אותה והניח אותה לאנחות אלמנה מן הארוסין זקוקה ליבם במדינת הים, כי היה לו אח
באוסטרליא. ולעבור אורחות ימים אחרי החלוץ, לא היה בכחה כישום אופן שבעולם, כי
היתה נערה עניה ורפת אונים.
ובאתה לפני עם אבותיה לבקשני שאעיין בדינה אולי אמצא איזה היתר בעדה
להצילה מכבלי העיגון שלא תהיה מוכרחת להיות עגונה עולמית והרבתה מאד בבכיה
שארדם על ימי נעוריה.
אמנם הלכה פסוקה היא ביש"ע אהע"ז ס' קנ"ו מי ישמת אחיו מאביו ולא
הניח זרע, מצוה ליבם את אישתו בין שהיא אישתו מן הנשואין בין שהיא אישתו מן
הארוסין דכתיב כו'.

* מפני כבוד רב הזקן שאזכור למטה אין אני מציין שם העיר במלואה. —

וכן היא הלכה פסוקה מן ראשון שבראשונים עד אחרון שבאחרונים שנים אלמנה מן הארוסין זקוקה לחליצה. —

אך כאשר לא נתנו לי מנוח, בבקשתם יום יום הבטחתים לעשות למענכם, וזה אשר החלתי לעשות. דרשתי אחרי אורחותיה וכל דברי ימי הייה, יעתי ומצאתי דבר לפסול הקדושין של הארוס המת כי נתברר לי הדבר אחרי דרישה וחקירה, כי היתה א"א בעת שפשיטה ידה וקבלה קדושין מן הנער המת כי ישנה אחת טרם קדיש אותה הנער המת בכסף, קבלה קדושין מן נער אחר ביטור שכתוב בו „הרי את מקודשת לי ביטור זו כדת משה וישראל“ והיטור הזה עדיין היה מונח אצלה, אך אח"כ לא רצתה להנער הראשון שקדישה ביטור וקבלה קדושי כסף מן הנער השני הוא הנער המת והנער הראשון שקדישה ביטור עומד לפנינו והוא מרוצה לקיים את כל אשר יאמרו לו ב"ד בין לכנוס ובין לפטור בנט. וישמחתי מאד על זאת, כי בזה היה לי דרך להציל עלובתא דא מכבלי העיגון (והיום ההוא היה לי יום המאושר מכל ימי חלדי).

והורתי הלכה למעשה שהראשון אשר קדישה ביטור יפטור אותה בנט ואז הרי היא מותרת לעלמא בלא חליצה כי קדישה מהישני אינם כלום כי הרי היתה אישת איש בעת שפשיטה ידה וקבלה הקדושין מהישני ואין קדושין תופסין באשת איש. —

ויצאו מלפני בשמחה עצומה וטוב לבב, אך פתאום בזמן מועט נהפכה ישמחתם לתונה כי רב זקן אחד מחסידי פולין וגם הוא היה קרוב לעלובתא דא, הציין ביטור קדושין הזה, ובקש לפגע ויהפך אותו לכל צדדיו והראה באצבע ישמצא ביטור הזה ערות דבר לפסול את היטור קדושין מן הראשון א"כ מובן הדבר מאליי, אם קדושי הראשון המה פסולים, א"כ קדושיה מן הבחור הישני המת המה קדושין נמורים והיא זקוקה לחליצה ומוכרחת לעבור ארחות ימים אחר החלוין לפי דעתו או להישאר ענונה עלמות, בכל זאת לא הרחיב עוז בנפשו לעשות גדולה או קטנה בלתי שאלת פי (הגם שאני הייתי אז צעיר לימים כבן עשרים, והוא היה זקן בא בימים) ושלח מכתב אלי והודיעני דעתו בנדון זה ובקש ממני שאחרין לו כל השאלות והספיקות שיש לו בנדון זה וזה הוא תוכן מכתבי אלי בקצור. —

כבוד הרב כו' רא"מ שערשעווסקי!

אודות השאלה בנדון החליצה של קרובתי מרת חנה שנישאל מן כבודו והורה כת"ר להיתר וטעמו ונימוקי עמו כי הוציאה יטור קדושין מתחת ידה שעוד בטרם קבלה קדושי כסף מן הבחור הנעדר חיים יעקב זילבערמאן, כבר היתה מקודשת ביטור להבחור ראובן חיות, א"כ קדושי כסף שלה מן הבחור הנעדר אינם כלוב כי

אין קרויטן תופסין באשט אייז, ואם אמנם שאין אני מפפיק על עיקר הוראת כבודו, כי בטוח אני בכבודו ש'כדו רב בהלכה, ויודע היטב בטיב גטין וקרויטן בוודאי יפה הורה, בכל זאת אבקש מן כבודו שיפרק לי כל השאלות והספיקות שיש לי בנדון זה, כי תורה היא וללמוד אני צריך, כי לענ"ד נראה לי כי הישטר קרויטן של הראשון הוא פסול כי מאוחר הוא, ופסול מן כמה טעמים וכיון דישטר קרויטן שלה מן הראשון פסול, א"כ קרויטיה מן הישני הם קרויטן גמורים וזקוקה היא להליצה, וזה טעמי.

הנה בהישטר כתוב בו זמן מאוחר לפי העדות של עדי הקרויטן יהיו בעת ש'מסר לה הישטר, כי בהישטר כתיב כ"ג ניסן שנת תרמ"ו והמעשה הזאת היתה, לפי דברי העדים, כ"ג ניסן שנת תרמ"ה א"כ הוא פסול מן כמה טעמים, א) משום מזויף מתוכו ולדעת הרמב"ם (בפרק כ"א מה"ג) דפוסל גט מאוחר כמו כן יכול להיות לדעתו כי ישטר קרויטן מאוחר נמו פסול, ואע"ג דאמרינן (ביבמות דף ל"א) דלא תיקנו זמן בקרויטן, הוא דווקא אם לא נכתב זמן כלל אז כשר, אבל אם כתוב בו זמן ונכתב בשנוי פסול, כי הוי מזויף מתוכו דפסול.

ב) אנו יכולים לפסול ישטר קרויטן מאוחר מטעם גזרה שמא תפשוט. ידה ותקבל קרויטן מאחר, ותאמר שמקודשת לשני, כי לפי הזמן הכתוב בישטר הלא נראה שקרויטיה מן הישני היה קודם להקרויטן של הראשון, ובאמת הישטר הוא מאוחר וא"כ קרויטיה מן הישני אינם כלום מטעם שאין קרויטן תופסין בא"א ומקודשת להראשון, ולפי הזמן הכתוב בישטר תצא מן הראשון בלא גט, ואנו נבטל הקרויטן שלו מטעם שאין קרויטן תופסין בא"א. —

ג) יש לפסול ישטר קרויטן מאוחר משום גזרה אטו מוקדם.

ד) יש לפסול מאוחר משום עדות שקר. דמיוחזא כשיקרא ידיו ארי' ליב הכוי עכ"ל הרב השואל או החולק עלי בקצור.
וזאת תשובתי להרב הנ"ל:

כבוד ידידי הרב המאה"ג המפורסם לתהלה כש"ת מו"ה ר' ארי' ליב הלוי. יקרת מכתבו הנעני והנני למלא את בקיטתו להשיבו על כל שאלותיו בנדון זה כיד ה' הטובה עלי ואשיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.
אם אמנם צלל כבודו במים אדירים אבל העלה חרם.

הנה עיקר תשובתי שכת"ר רצה לפסול את הישטר קרויטן שיש לה מן הראשון הוא בניו על דעת הרמב"ם (בפרק כ"א מה"ג) דדעתו ישנט מאוחר פסול, ורצה כבודו לדון לדעת הרמב"ם שגם בקרויטן פסול, (כי לדעת החולקים עליו, הראב"ד בהשנות והתוספות והרא"ש שגם גט מאוחר כשר, כ"ש בקרויטן דלא תיקנו זמן כלל, וא"כ ישטר קרויטן מאוחר בוודאי כשר). לכן מוכרח אנו לבאר תהלה דעת הרמב"ם וטעמו

בגמטין, ויתבררו ויתלבנו הדברים.

הנה הר"ן כתב שני טעמים לפסול גט מאוחר (א) שמא יחפה על בת אחותו, (ב) מיטום פירי והמ"מ כתב שטעמו של הרמב"ם שפסול גט מאוחר הוא מיטום נזרה אטו מוקדם והישואל בתשובת הריב"ש ס' נ"ז מפרש שטעמו של הרמב"ם מיטום עדות שקר וכן נראה לכאורה דעתו (בפירוש המישניות גמין דף י"ז) וז"ל: ידוע כו' לפיכך נכתב ביום והעיד בו בלילה פסול מיטום עדות שקר לפי שהוא מיטום זמנו, עוד טעם אחר יש לפסול גט מאוחר מיטום מזויף מתוכו. ועתה נבוא לדון, אם אלו הטעמים שייכים ג"כ נבי קדושין.

הנה מה שרצה כבודו לפסול נבי קדושין, שטר קדושין מאוחר מיטום מזויף מתוכו ז"א זה לשון התוספות (גמין דף פ') ע"א אומר ר"י דווקא עיר שדר בה כו' אבל עיר שנולד בה אפי' שינה כשר כיון שאין צריך לכתבו כלל כו' עד ור"ת הביא שאין היטור נפסל כשנשתנה בו דבר שאין צריך לכתבו כלל כו' וסברא היא דעדים לא קיימא אלא על עיקר המעשה כו' וע"ש באשר"י.

א"כ נתבאר לנו מדברי התוספות והרא"ש דדבר שאין צריך לכתבו אינו פוסל בו שינו, והוא הדין נמי בנדון דידן כיון שאין אנו צריכין לכתוב לכתחלה זמן בקדושין כמבואר (ביבמות דף ל"א), לכן אין פוסל בו שינו ואפי' אם נכתב בשינו כשר. ואל תשיבני כי דעת התוספות היא דעה יחידות כי לכאורה נראה שהריב"ש בתשובותיו (ס' נ"ז) נראה שחולק על דברי התוספות (בגמין דף פ') ז"ל הריב"ש שם בתשובה אפי' לפי דברי המקלים כשלא נזכר שם עירה כלל אבל כיון שנזכר בשינו דא' עקא כו' א"כ נראה לכאורה דעתו שפוסל שינו אפי' בדבר שאין צריך לכתבו, אבל לאחר העיון ז"א דהכי פירושו ואפי' לפי דברי המקלים שבדיעבד אינו מעכב מ"מ כיון שלכתחלה צריכין לכתבו פוסל בו שינו כי באמת נראה כי כן דעת רוב המקלים כשלא נזכר שם עיר שנולד בה, היינו דוקא בדיעבד אבל לכתחלה צריכין לכתבו, דהלא הרא"ש הוא מן המקלים בכל זאת כתב בהדיא (בפ' חזקת) ונהגו באישיכנו וצרפת לכתוב לכתחלה מקום הלידה כו' ואם טעו ושינו מקום הלידה, מעשה היה והכשירו ר"ת כו'.

וכן כתב הטור (בס' קכ"ח) ביטם אביו הרא"ש, א"כ נתבאר לנו דהמקלים בעיר שנולד בה היינו בדיעבד אבל לכתחלה צריכין לכתבו, לכן שפיר כתב הריב"ש בתשובה דלהמקלים הללו פוסל בו שינו, כיון דלכתחלה צריכין לכתבו, אבל בנדון דידן כיון דאפי' לכתחלה אין אנו צריכין לכתוב זמן בקדושין, בוודאי אפי' כתב ושינו כשר כדעת התוספות והרא"ש וגם הריב"ש בעצמו מודה לזה כמו שבארנו דלא פוסל הריב"ש שינו כי אם בדבר שצריכין לכתבו לכתחלה.

וטעמו של הפוסקים האומרים, בעיר שנולד בה, דלכתחלה צריכין לכותבו, נראה לי שהוא על פי מה דאמרינן (גטין פ"ה עמוד ב') אתקין רבא בניטא כו' מיומא דגן לאפוקי מדרב יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו ופירש רש"י ז"ל, ואע"ג דקיימא לן כרב יוסי בעינן לאפוקי נפשין מפלוגתא שיצא הדבר בהיתר ולא יצא שם פסול על מ"שפחות ישראל וכמו שנתבאר (באה"ע ס' קל"ג) דלכתחלה בעינן עדי חתימה אע"ג דקיימ"ל כר"א שעדי מסירה ברתו; אף לכתחלה בעינן שיצא הדבר בהיתר אליבא דכ"ע, ואין להקשות איך אפשר להיות כן דלכתחלה בעינן לכותבו כל הני, ובדיעבד כשר אפי' אם לא נכתב? הא כיון שעריכין לכותבו לכתחלה, ולא כתבו אז הוי מוטעה שטבעו חכמים בגטין? אך ד"א הלא אמרינן כל המוטעה שטבעו חכמים בגטין הולד ממזר כי אם בדבר שנתקן אליבא דרביא עפ"י הכרעת הו"ל או הכרעת הפוסקים וכ"ש בדבר שנתקן אליבא דכ"ע מ"ש"כ בדבר שלא נתקן כי אם ליתר שאת כדו שיצא הדבר בהיתר אליבא דכ"ע ולא מדינא, בזה לא אמרינן כל המוטעה. (יש לי בזה להאריך אך קצתו מפני הוצאות הדפוס).

והנה לכאורה עדיין יש לבעל דין לחלוק ולהשיב שכל מה שכתבנו הוא רק לדעת התוספות והרא"ש דעיר שנולד בה אפי' אם נכתב בשינוי כשר, כיון שאין אנו צריכין לכתוב לכתחלה, אבל לדעת הרשב"א והראב"י"ה והובאה דעתם (באה"ע ס' קכ"ה) דפוסלים אם שינו מקום הלידה אף דאין צריכין לכותבו א"כ יכול להיות לדעת הרשב"א והראב"י"ה גם אם אהרו זמן בקדושין פוסל בו שינוי אף דאין צריכין לכותבו לכתחלה.

אבל לאחר העיון זה אינו מפני שני טעמים, א) הלא יכול להיות שדעת הרשב"א והראב"י"ה כדעת הני רבבתא שהבאתי לעיל דלכתחלה צריכין לכותבו מקום הלידה לכן פוסל בו שינוי לדעתם בדיעבד. ב) שאני התם דעיר שנולד בה נכנס קצת לכלל תקנת חכמים דיכול להיות שדעתם כדעת הרמ"ה (הובאה בטור) דעיר שנולד בה עולה למקום הדירה אם לא כתב מקום הדירה אבל זמן בקדושין דאליבא דכ"ע לכתחלה אין צריכין לכותבו וגם אינו נכנס כלל וכלל לתקנת חכמים, גם הרשב"א והראב"י"ה מודים דכשר בו שינוי.

ועתה אבוא לבאר אם ב' טעמים דהר"ן לדעת הרמב"ם נבי גטין, אם המה שייכים נבי קדושין ג"כ? הנה טעם דפירי בודאי לא שייך נבי קדושין, כי ארוסה אין לה פרי, אף לכאורה יש לפסול שטר קדושין מאוחר משום הפסד מוונות כיון שהגיע זמן ולא נשאו ועתה כמה שאחרו לה הזמן הם מפסידים לה מוונות. וכדי לדחות סברא זו נקדים סוגיות הש"ס (גטין דף י"ז ע"א).

הנה נרסינן (בניטין דף י"ז) איחמר מפני מה תיקנו זמן בנטין ? רבי יוחנן אמר מיטום ב"א, ריש לקיש אמר מיטום פירות, וכתבו שם ובתוספות בד"ה מפני מה תיקנו זמן בנטין לא מצוי למימר דתיקנו זמן כדי שתוכל להוציא האישה מן הבעל מוונות שלווה ואכלה קודם זמן הכתוב בנט שלא יוכל לומר לה גירשתך מקודם לכן ותירצו דבלאו הכי נאמנת אישה על כך במינה דכעי הטמין את מיטה ולא ידעו שהיא גרושה ולא תראנה עד שתרצה להנשא בו.

וכתב הגאון מהרש"א שם בחדושינו, וליכא למימר נמי מיטום הפסד דבעל תיקנו זמן שלא תוכל להוציא ממנו מוונות לאחר זמן הכתוב בנט, ותירץ דהא בכתוב בו נמי זמן כיון שהנט בידה תוכל להטמין מיטה, ותירצו איננו מיכן לי, דהא התוספות כתבו דתטמין מיטה עד זמן שתרצה להנשא, וזה תינה בנט שאין בו זמן, משא"כ בנט שיש בו זמן הלא בעת שתרצה להנשא ותראה את מיטה לפני ב"ד הרי תגולה ערמתה ויוציא ממנה מה שנטלה שלא כדון, ואיך כתב הרב מהרש"א דבכתוב בו זמן, נמי תטמין מיטה ? ואין לתרין על זה הלא מי סף דרבה, הלא תוכל ללכת להנשא בעיר אחרת ? ושפיר כתב הרב מהרש"א דבכתוב בו זמן, נמי תוכל להטמין מיטה ולהוציא מן הבעל מוונות שלאחר זמן הכתוב, דאי מיטום בעת שתרצה להנשא תגולה ערמתה הלא תוכל ללכת להנשא בעיר אחרת ? ז"א דמכל מקום היא תירא להטמין מיטה ולהוציא מן הבעל מוונות שלא כדון מטעם, אולי עתיד להגלות היסקר שלה, כי אולי תהיה צריכה להנשא בעירה ומילתא, דעבידא לגלוייה לא מיסקרי אינשא ומצינו (ביו"ד ס' צ"ח) דאהני סברא זו אף להאמין לנכרי מסל"ת דאף דאין אנו מאמינים נכרי מסל"ת כי אם בעדות אישה או במילתא דרבנן, מימי במילתא דעבדה לגלוייה מהימן אף באיסור תורה ע"ש (בש"ף וט"ז).

אבל באמת קושיות מהרש"א יש לתרין בפשיטות דבלאו הכי לא קשיא מידי קושיותו, דלהפסד הבעל לא חיטשו כיון דהוא המצוה לכתוב הנט ובדעתו ורצינו הוא מגרשה אם כן הוא יחוש לעצמו, רק להפסד האישה חיטשו, כיון דהיא מתגרשת בע"כ, וסברא זו מצאתי בחדושי הרשב"א על גיטין, וכיון דוכינו לסברא זו אם כן נדחו דברי כבודו שרצה לדון ולפסול קדושי שטר של הראשון מטעם כי היטבר היה מאוחר ופסול מיטום פירי היינו הפסד מוונות של האישה אם אחרו זמנו עד לאחר הגעת זמן, היינו לאחר י"ב חודש, שאז יש לה מוונות ואם אחרו זמנו של שטר הרי תפסיד מוונות שלא כדון, וכקושיות התוספות (גיטין דף י"ז) שנימא דתיקנו זמן בניטין מיטום הפסד מוונות של האישה, אף ז"א דלא הקינו התוספות כן כי אם בניטין כיון דהיא מתגרשת בע"כ אם כן צריכין אנו לחוש להפסד שלה משא"כ בקדושי כיון דאינה מתקדשת כי אם לרצונה ודעתה אין אנו צריכין לחוש להפסד

מוזנות שלה, והיא תחיש לעצמה כמו שאין אנו חוששין בניטין להפסד הבעל שלא תוכל האישה להוציא ממנו מוזנות שלאחר זמן הכתוב, מטעם כיון שהוא המצוה לכתוב הנט ובדעתו ורצונו הוא מנרשה, א"כ הוא יחיש לעצמו כמו כן, אין אנו חוששין בקדושין לתקנה שלה, ועוד הלא יכולה להביא עדי קדושין, אם תפסיד מוזנות שלא כדין כי בוודאי היה עדים בשעת קדושין כי המקדש בעד אחד אין חוששין לקדושין וצריכין דוקא שני עדים כשרים והעדים בוודאי המה זוכרים הזמן כמו שתירצו התוספות (גיטין דף י"ז) על קושיותם, והיא תחיש לעצמה ותביא עדי מסירה ע"ש. אבל אי קשיה לי הא קשיה לי לשיטת הראב"ד בהשנות על הרמב"ם (בפרק כ"א מה"ג) דמאוחר כשר וחלק על הרמב"ם דפוסל מאוחר נבי גיטין, וכתבו האחרונים בטעמו דמישום הפוי ליכא דסבר כסברת התוספות (שם דף י"ז) דהא דלא קטלינן לה משום דאיכא סברא הרי היא גרושה לפנינו וכשהוא מאוחר לא שייך סברא דהרי איתרע חזקתה ע"ש בב"ש באהע"ז ס' קכ"ז וטעמו משום פירות ליכא משום דמחלה וקשה דהוה לן למפסל גם לדעת הראב"ד מטעם מוזנות? דאם יבורר לנו שהנט בידה קודם זמן הכתוב ואין בו זמן מבורר אז יאמר הבעל שעוד גרישה זמן רב מקודם ולא תוכל להוציא ממנו מוזנות מה שלותה ואכלה קודם שקבלה גיטה וע"ש בב"ש באהע"ז ואין לומר דטעמו משום דמחלה לכן אין אנו חוששין לזה היינו להפסד מוזנות שלה, ז"א דעיקר החיש הוא בלותה ואכלה, ובכה"ג אין האישה יכולה למחול לבעלה, משום ישעבודא דר"נ, כמבואר (בח"מ ס' פ"ו).

ועל עיקר סברת הב"ש דמפרש טעמו של הראב"ד משום דמחלה ולכן מאוחר כשר לדעתו קישה הלא היא מתגרשת בע"כ ואין אנו יכולים לומר דמחלה כי אם בדבר שנעשה לדעתה ולרצונה אז יכולים אנו לומר שמחלה וסברת וקיבלת אבל איך יכולים אנו לומר דמחלה בדבר הנעשה בע"כ? אף יכולים אנו לתרץ כתירוצי של התוספות (שם דף י"ז) דיכולה להטמין את גיטה ולא להראות ליטום אדם הזמן של הנט ודבר זה בידה היא.

אבל קשה מי שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת שאז לא תוכל להנשא ע"י הנט, כי אם בהודאת בעלה שהוא גרישה, והפה שהתיר הוא הפה שאסר, שיכול לומר שהוא גרישה עוד מקודם כיון שאין בו זמן מבורר שזמנו של הנט הוא מאוחר, ולא מפיו (היינו הזמן) אנו חיינין. ואיתרע חזקתה כסברת הב"ש ע"ש והלא אז תהיה היא מפסדת מוזנות שלא כדין מה שלותה ואכלה קודם שקבלה את הנט, וצ"ע רב ליישב את זה.

ועתה אבוא לדון אם יש לפסול מאוחר נבי קדושין מטעם זה שמא תפשוט ידה ותקבלה קדושין מאוחר ותאמר שקדושיה מהשני היה קודם שקבלה קדושין

מהראשון, ובאמת היטטר היה מאוחר וקדושיה מן הראשון הם קדושין נמורים וקדושיה מן השני אינם כלום מטעם שאין קדושין תופסין בא"א ולפי הזמן הכתוב ביטטר תקיים קדושיה מן השני ותצא מן הראשון בלא גט. אם אמנם שלפי השקפה הראשונה נראה כי סברא נכונה היא.

אבל קשה לי דלא לישטמיט בשום דוכתיה אחד מן הפוסקים מן הראשונים או מן האחרונים לפסול גבי ניטין מוקדם או מאוחר מהאי טעמא כי יכול לבוא קלקול אפי' במוקדם בשני אנשים אם פישטה ידה וקבלה מהם קדושין ישאנו נהיה מצריכין לה גט מן הראשון, אבל לא מן השני מטעם שאין קדושין תופסין בא"א באמת הנט היה מוקדם לכן קדושיה מן הראשון אינו כלום כי בעת שקבלה הקדושין ממנו עדיין היתה אשת איש, אבל קדושיה מן השני ישבעת שקבלה ממנו כבר היתה מנורשת הם קדושין נמורים וצריכה ממנו גט. —

לכן נראה לפענ"ד לדון בדבר חדש דבאמת לרשיע לא חיישינן שתכחיש להשני ותאמר מקודשת אני להראשון או להיפך כמו שהאר"ך בזה הנאון בעל פני יהושע בטעם דחפוי דסבר מאי איסורא קעבידנא אם אני מצייל אותה מדין מיתה, ואם יש לבעל דין להשיב ולהקשות הנע על עצמך, הא חיישינן שמא תרשיע ותזנה לטעם דחפוי ז"א דהכי קאמינא שמא תרשיע ותהיה כל ימיה באיסור לזה לא חיישינן דלא חיישינן כי אם תרשיע לפי שעה, אבל לא חיישינן שתרשיע כל ימיה ותרבה ממורים בישראל וסמך לסברא הנ"ל מצאתי בהרא"ש (בנדרים) דלכן באישה שאמרה לבעלה בטמאה אני לך אינה נאמנת למשנה אחרונה דחיישינן שמא עיניה נתנה באחר ואישה שאמרה לבעלה גרשתני נאמנת ולא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר, וכתב שם הרא"ש הטעם משום דבטמאה אני לך הרי היא תובעת ממנו גט ולוא יהא שענייה נתנה באחר לא תהיה כל ימיה באיסור לכן היא חושבת מאי איסורא קעבידנא אם אני משקרת משא"כ בגרשתני אם שקר הדבר הרי תהיה כל ימיה באיסור תחת בעלה השני לזה לא חיישינן לכן נאמנת אם אומרת גרשתני.

ונראה לפענ"ד דיכולים אנו לומר גם סברא זו (בקדושין דף ס"ה) הוא אומר קדשתוך והיא אומרת לא קדשתני היא נאמנת ומבקשים ממנו לתן גט ולא חיישינן שמא עיניה נתנה באחר כמו דחיישינן בטמאה אני לך ? משום דבטמאה אני לך יש לה חזקת א"א לבעל ואם טוענת לא קדשתני הרי יש לה חזקת פנויה אף לבר מסברא זו גם כן יש לומר סברת הרא"ש (בנדרים) דאם באנו לחוש שמא משקרת הרי תהיה כל ימיה באיסור א"א כיון דהיא אינה מבקשת ממנו גט כי אם טוענת לא קדשתני לזה לא חיישינן.

ועתה כיון שדחינו באמת הבנין שכירנו הסברא לפסול מאוחר, שמא תפשוט

ידה ותקבל קדושין מאחר כנ"ל, נבוא לדון אם שייך לפסול גבי קדושין מאוחר מטעם גזרה אטו מוקדם, לדעת המ"מ שמפרש טעמו של הרמב"ם דלכן מאוחר פסול מטעם זה.

אף תחלה נחזה אכן אם מוקדם גופא פסול גבי קדושין לפי דעת התוספות והרא"ש (כתובות דף מ"ג) דארוסה יש לה כתובה וגם גובה ממשעבדי אף אם לא כתב לה ע"כ דישטר מוקדם גבי קדושין פסול דלא גרע מיטאר ישטרות, אך ז"א דהלא כל המיטא ומתן שלנו הוא סובב והולף לדעת הרמב"ם דפוסל מאוחר גבי גיטין (כי לדעת התוספות והרא"ש גיטין דף י"ז גם בגיטין כשר מאוחר ולא גזרינן אטו מוקדם) ודעת הרמב"ם דארוסה אין לה כתובה כשיטת הגאונים, אם כן גם מוקדם יכול להיות דכשר בלא כתב לה, ואפי' אם כתב לה, דעת הרמב"ם דאינו גובה ממשעובדי כי אם מבני חורין, אם כן נפל גזרה זו אטו מוקדם בבירא... כיון דלדעת הרמב"ם אפי' מוקדם יכול להיות דכשר בקדושין.

וגם בלאו הכי נראה לי דאין לנו לפסול בקדושין מאוחר מטעם גזרה אטו מוקדם, הנה דעת הרמב"ם בפרק ב"א מהלכות גרושין דמאוחר פסול גבי גיטין, וכתב המ"מ שטעמו מישום גזרה אטו מוקדם, והנה לכאורה קשה הלא דעת הרמב"ם בשאר ישטרות דמוקדם פסול ומאוחר כשר? כמבואר (בח"מ סי' מ"ג), ולמה לא פסלינן גם בשאר ישטרות מאוחר מטעם גזרה אטו מוקדם? לכן נראה לפענ"ד דעיקר טעמו הוא מישום דתיקנו זמן בגיטין והוא כתב ושינו זמנו א"כ הוא מושגה ממטבע שטבעו חכמים בגיטין, ובטעם כל דהו ישאנו מצרפינן די לנו לפסול את הגט, מיטא"כ בטעם כל דהו לברד מישום גזרה אטו מוקדם לא די לנו לפסול את השטר, א"כ נמי בנידן דידן ביטטר קדושין מאוחר גם כן אין אנו יכולים לפסול מישום גזרה אטו מוקדם הא לא תיקנו זמן בקדושין כמבואר (ביבמות דף ל"א) וא"כ לא הוא מושגה ממטבע שטבעו חכמים ודמי לשטר חוב דלא גזרינן מאוחר אטו מוקדם וגם בלאו הכי הלא כתבו האחרונים דגזרה זו לפסול מאוחר אטו מוקדם לא שייכא כי אם במקום דיש חיש פירות, א"כ לא שייכא גזרה זו בקדושין כיון דאין לארוסה פירי.

ועתה אבוא לסתור טעם רביעי של כבודו לפסול שטר קדושין מאוחר מישום עדות שקר. הנה אם אמנם עיקר זה הטעם כבר דחינו לעיל בראש התשובה דכיון דאין אנו צריכין לכתבו לכתחלה לא שייך עדות שקר, אך יתר על זאת נבאר שמוכרח מדברי הרמב"ם בפירוש המישניות שאין לנו לפסול שטר קדושין מאוחר מישום עדות שקר, וז"ל הרמב"ם בפירוש המישניות (גיטין דף י"ז) נכתב ביום ונחתם בלילה פסול ור"ש מכשיר וכו'. ידוע שהיום הולף אחר הלילה וכו' לפיכך נכתב ביום והעידו בו בלילה יהיה עדות שקר כו' ור"ש מכשיר לפי שאין אצלנו בנט אשה תועלת

מרובה לפי שעיקר אצלנו זמן בניטין אמנם הוא משום בת אחותו כו'. והנה לבאורה דברי הרמב"ם בפירושו המיטנה אינם מובנים דל"בא דמאן כמפרש המיטנה, אי א"בא דר"י הא מפרש טעמו משום חפוי ולא משום עדות ישרה, ואי א"בא דר"י לק"ש הא מפרש טעמו משום פירו, ועירוב פרישיות אנו רואים כאן, ועוד התחיל בטעמו משום עדות ישרה ומסיק שהעיקר זמן אצלנו משום חפוי ומיטמע דזה מוסכם א"בא דב"ע, ועוד כמה דקדוקים.

לכן נראה לפענ"ד לפרש כוונת הרמב"ם הכי, דבאמת הרמב"ם מפרש המיטנה א"בא דר"י דאית לו טעמו משום חפוי אלא דסובר הרמב"ם דלא ישי"ך חפוי כי אם לזמן מרובה אבל כאן דנכתב ביום ונחתם בלילה סובר הרמב"ם דבין לרנן ובין לר"ש לא ישי"ך כאן חפוי כמו שמסיק דאין בין היום והלילה שיתחזה כזאת בזמן קצר, והוא על פי מה שאמרו (ביו"ד סי' נ"ז) ויש מחמירים עוד, דכל דבר שצריכין להשתנותו שנים עשר חודש חיישינן לתקלה וכתב הש"ך שם אבל חיבא דאינו צריך להשתנותו רק כ"א יום לא חיישינן לתקלה בזמן מועט אלמא דלא חיישינן לתקלה כי אם לזמן מרובה אבל לא לזמן מועט ואי התם ששתקלה הוא שמה יבוא לאכלו הזמן מועט שלהן הוא רק כ"א יום אבל בנדרן דידן דהחישט היא משום זנות הזמן מועט נחשב בין היום והלילה ובכל זאת רבנן במיטנה ישם דף ו"ז פוסלים נכתב ביום ונחתם בלילה וטעמם משום עדות ישרה ויש בזה תועלת הינו ממונות הוא דין הפירות כי אפי' לר"י דאית לו משי"ם חפוי אית לו נמי משום פירות כמו שהאר"ך בזה הנאון בעל פני יהושע אלא דסובר העיקר הזמן, לא נתקן כי אם משום חפוי וכיון דשי"ך בזה חושט הפירות א"כ יעפיר שי"ך לפסול הנט משום עדות ישרה אם נכתב ביום ונחתם בלילה כיון דיש בדבר תועלת מה, לדיני ממונות.

משא"כ לר"ש דלדידיה לית ליה כלל טעמו משום פירות דסבר כיון שנתן ענינו לנרשה ישוב אין לבעל פירות ומשום חפוי נמי לית לו דבזמן קצר בזה לא חיישינן לזנות לכן מכשיר דאין לדידיה טעם בשיבול מה לפסולו כי אין אנו יכולים א"בא דידה לפסול משום עדות ישרה כמו לרבנן כיון שאין בזה תועלת מרובה בלומר כיון שאינו עומד לנטיבא הפירות כי אם הכתובה וכ"ש במקום דמחלה הכתובה א"כ אין תועלת דינו ממונות במה דנכתב ביום ונחתם בלילה כיון דאין לו פירות משעה שנתן ענינו לנרשה לכן כשר דלא ישי"ך עדות ישרה בדבר שאין בו תועלת בדיני ממונות, כי עיקר הכתובה הרי לא תפסיד במה דאיחרו זמנו או הקנימו — זה הוא הצעת המיטנה לפי דעת הרמב"ם.

וכיון דזכינו לדן בדבר שאין בו תועלת מרובה לדינו ממונות לא ישי"ך לפסול בזה יטר מאוחר או מוקדם משום עדות ישרה, א"כ נמי בנדרן דידן דאין תועלת

מרובה במה דאחרו הזמן של הקדושין א"כ מאי עדות שקר יש כאן כיון דאין לארוכה פירי א"כ גם הרמב"ם מודה דאין לפסולו משום עדות שקר, כמו ר"ש דמכשיר נכתב ביום ונחתם בלילה כיון דאין תועלת מרובה לדיני ממונות, דסבר כיון שנתן עיניו לגרשה ישוב אין לבעל פירות ואף רבנן לא פליגי עליו כי אם משום דלדעתם הרי יש חשיש פירות בדבר, אבל בדבר שאין בו כלל חשיש פירות כמו נבי שטר קדושין מאוחר גם רבנן מודים דאין לפסולו משום עדות שקר לפי הבנת הרמב"ם דבריהם בפירוט המיטנה, אבל בר מן דין דברי הרמב"ם אינם מובנים כי הלא לכאורה נראה שדבריו המה נגד הי"ש כי הלא מדברי הרמב"ם יש בפי' המיטנה נראה שמפרש המיטנה אליבא דר"י דאית לו טעם דחפוי ור"י הא אית לו בהדיא שם דמכשיר ר"ש אפי' מכאן ועד עשרה ימים ומאי הוא שאמר שם בפי' המיטנה דאין בין היום והלילה שיתהוו כזה ? ואי אליבא דר"ש לקי"ש הא לית לו טעם דחפוי כלל אליבא דר"ש אפי' לזמן מרובה, כמו שמסיק הש"ס אליבא דר"ש לא קאמינא ע"ש. ועוד נראה לי ראה מוכרחת מדברי התוספות דר"ש לית לו טעם דחפוי אפי' לזמן מרובה הנה התוספות (ניטין דף י"ז) הקשו אם יחפה נימא אוקמא אחזקת א"א ותירצו שני תירוצים א) כיון שהיא גרושה לפנינו ועוד אדרבה אוקמא בחזקת כשרה שלא נבעלה כשהיא איש ושני התירוצים הם תירוץ אחד כמו שהאר"ך בזה הנאון בעל פני יהושע בחדושי דאין שום הבנה לתירוצם קמא לחדא, א"כ לר"ש דפליגי גבי מקוה ולית לו הרי חסר לפניך א"כ ליכא למימר לדידיה טעם דחפוי דאם יחפה נימא אוקמא אחזקת איש והשתא הוא דאיגרשה כקושיות התוספות ! ואין לתרין לדידיה תירוצם כיון שהוא גרושה לפנינו ז"א לר"ש דלית לו סברה הרי חסר לפניך א"כ כמו כן אין אנו יכולים לומר אליבא סברת התוספות הרי גרושה לפנינו א"כ אפי' לזמן מרובה לית לו לר"ש טעם דחפוי, מטעם קושית התוספות כנ"ל ושפיר קאמר ר"י דף י"ח דמכשיר ר"ש אפי' מכאן ועד עשרה ימים כיון דלית לו טעם דחפוי כלל. והדרא קושיותינו לדוכתיה על הרמב"ם בפי' המיטנה שכתב אליבא דר"ש שטעמו שמכשיר משום דאין בין היום והלילה שיתהוו כזה ומשמע אבל לזמן מרובה אית לו טעם דחפוי וז"א כמו שבארנו למעלה וצ"ע רב ליישב דבריו. —

ומדי דברי בזה, הנה ראיתי להנאון בעל פני יהושע בחדושי שהקשה על סתימת הי"ש מפני מה תיקנו זמן בניטין, הלא לר"מ דאמר עדי חתימה כרתו א"כ צריכין אנו לתקן זמן מן התורה, דאל"כ הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה, ובאמת במחילת כבודו נעלם ממנו דברי הנמ"י בסנהדרין ר"ש פרק אחד דיני ממונות שהקדימו בקושיה זו הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה ואפי' מן התורה לפסול

נט שאין בו זמן ותירץ כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושינ מיניה ע"ש.

אבל באמת תירוצו של הנמ"י איננו מספיק, דהלא סוף סוף נעבה כמו נד קושיית התוספות ולוקמא אחזקת אשת איש ואין לתרץ תירוצים הרי גרושה לפנינו זה אינו, הנה התוספות כתבו (בניטון דף ל"ג) ד"ה ואפקעינהו רבנן לקדושינ מיניה, הקשה רבינו שמואל אם כן יחפה על בת אחותו כו' ומסרו שם התוספות או ידעינן שלכך נתכוון לא מפקינן לקדושינ מיניה דלחקנה עשו ולא לתכלה ע"ש.

ולפי דברי התוספות הנ"ל נשארה קושיית התוספות (גיטין דף י"ז) בד"ה שמה יחפה ולוקמא בחזקת א"א ואין לתרץ תירוצים, הא השתא גרושה לפנינו ואיתרע חזקת א"א, ז"א דאי לא נתגרשה קודם זנות אלא לאחר זנות כישום חפז, בנט שאין בו זמן א"כ אין כאן גרושה כלל דהרי נט זה פסול מן התורה מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה, ואין לתרץ תירוצו דכל דמקדש אדעתא דרבנן ואפקעינהו רבנן לקדושינ מיניה, כמו דאמרינן בעלמא, זה אינו כיון דזינתה מקודם והוא גירשה כמתכוון בנט שאין בו זמן כדי שיוכל לחפות עליה אז לא אמרינן אפקעינהו רבנן לקדושינ מיניה כו' כסברת התוספות שם דלחקנה עשו ולא לתקלה, ונשארה א"א אם כן בנט שאין בו זמן לא יוכל לחפות וא"כ נשארה השאלה מפני מה תיקנו מן בניטין? וצ"ע, סיומא דהאי פסקא כיון שבארתי בראיות ברורות שיהנו עדיהן ויצדקו דכל הטעמים של הפוסקים שפוסלים נט מאוחר נבי גיטין כל אלו הטעמים אינם שייכים נבי קדושינ וא"כ יכול להיות שגם הרמב"ם שפוסל נט מאוחר, וזאת מודה דשטר קדושינ מאוחר כשר, ועיקר בנינו של כבודו הוא בנה על דעת הרמב"ם וכיון שנפל היסוד נפל כל הבנין שלו.

ובפרט שיש כמה פוסקים מן גדולי הראשונים התוספות והרא"ש והראב"ד בהשנות, שדעתם שגם נט מאוחר כשר, וגם המחבר באהע"ז ס' קכ"ז לא הביא דעת הרמב"ם כי אם בלשון ויש פוסלים. א"כ נסתר כל הבנין של כבודו שפוסל שטר קדושינ מאוחר מן המיסד עד המטפחת.

ומכל הלין טעמי נראה לפענ"ד ברור שמותרת עלובתא דא לעלמא בלא חליצה לאחר שתקבל נט מן הראשון שקידש אותה בשטר והזעתי דברי לפני גדולי זמננו בארץ מכורתנו וכולם הסכימו לדברי להתירה בלא חליצה.

שובה להשואל, שאלה בדת שנשאלה בהעברי.

הנה בגליון העברי שנת תרנ"ה גליון התישעי, שאל אחד ישאלה בדת * אודות איש אחד שאבד עצמו לדעת מחמת הקטנות והמריבות שהיה תמיד בינו לבין אישתו ועזב את אישתו בלא בנים, אם אישתו מווקקת ליבום? ורצה השואל לפטור אותה מטעם שהמניעה להקים בית אחיו המת חלה רק על אחים שמתו מיתה טבעית, ואינה חל על אלו שאין להם חלק לעה"ב עכ"ל. השואל ישאל ישאלה זו בהעברי.

ואם אמנם שמבין כותלו מאמרו של השואל, אז „בהעברי“ ניכר שרק היתר הוא מבקש מהרבנים ולא איסור, בכל זאת שאלה היא ונשאלה מאת הרבנים היושבים על מדרין, ואני מוצא את עצמי כמחויב בדבר לחוות דעתי בנידון זה, כ תורה היא וללמוד הלכה למעשה הוא צריך, ולוא היה לאל ידי למצוא היתר בנידון זה ולהציל את עלובתא דא מלעבור ארחות ימים אחר החלוץ הייתי שמת כמוצא שלל רב! אבל מה אעשה כי לפענ"ד אני רואה בזה איסור ולא היתר וזה הראשי פרקים מטעמי ונימוקי לאיסור.

הנה מבואר באהע"ז סמן קנ"ז סעיף ה' אם המת היה מתנכר (מומר) אישתו זקוקה לאחיו חרי לפנינו להדיא דאפי' אישת מומר שמת בהתנכרותו בכל זאת אישתו זקוקה ליבום וכי גרע המאבד עצמו לדעת ממומר שעבר על כל התורה כולה חוץ מאיבוד לדעת? ואם יש לבעל דין להשיב ולחלק שבמומר יכול להיות שיהרהר תשובה בדעתו ישעה אחת לפני מותו מיטא"כ במאבד עצמו לדעת כמובן. —

זה אינו, חדא מאן נאמר לן שגם המאבד עצמו לא יטב והרהר בתשובה על

(* תשובה זאת הישבתי (בהעברי שנת תרנ"ה גליון 16 דבר בעתו) אף כאשר מאמרי נלקה אז בהעברי בחסר וביתר, באישמת החסור הועטצער, עד שבלבל את תשובתי והוליד שולל את קהל הקוראים עד שהוכרחתי לבוא אז „בהעברי“ במעות לתקן, לכן מצאתי את עצמי כמחויב בדבר להדפיס תשובתי עוד הפעם ולתת לפני הקוראים תשובתי בדמות תבניתו שיצא אז מעטי, ובעיקר הענין הנ"ל יש לי תשובה ארוכה מעשרים דפים שבארתי את הלכה זו באריכות והצלתי את בעל בשמים ראש מכל הישנותיו של הנאון בעל חתם סופר, ותבוא בחלק השני של ספרי.

הסאו דנע אחת קודם ש'תמצא נפשו' אף אז אין בידו להציל את עצמו ועוד מאי בכך שאין לו חלק לעה"ב וכי בשביל כך אין אנו מחויבים ומוזהרים להקים לו ישם, ואם באנו לפטור מיבום זמחליצה את כל הנשים אשר בעליהן אין להם חלק לעה"ב אין אנו מספיקים, ומה נשתנה אין לו חלק לעה"ב שאמרו חכמים גבי המאבד עצמו לדעת (לפי דעת היטואל ישנמצא זאת בהז"ל) מכל אלו שאמרו שאין להם חלק לעה"ב? ובתוכם גם המלבי"ן פני חברו ברבים (ב"מ נ"ט) ובוה תפיל כל דיני יבום וחליצה בבירא.... כ"ז כתבתי לפי דעת היטואל ולפי דעת העולם ישנמצא זאת בהז"ל, אבל באמת אין אנו מוצאים לא בכבלי ולא בירושלמי שהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעה"ב ורבינו, "בלחם שמים" כתב ש'מצא בן' (בתוספתא דשמחות) ובאמת לא נמצא ישם בן ועיין (בתפארת ישראל ריש חלק) שהוא יגע למצוא מקור לזה ומקור ההא דנא הוא (נב"ק דף צ"א) מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם רשאי לחבל בעצמו אילימא האי תנא הוא דתניא ואף את דמכם לנפשתיכם אדרש רבי אליעזר אומר מיד נפשתיכם אדרש את דמכם ודלמא קטלא שאני בוי, א"כ אין אנו מוצאים ישם כ"א שאין אדם רשאי, ואיסורא קעביד. אבל לא שאין לו חלק לעה"ב? ? שזאת אין אנו מוצאים בשום מקום לא בכבלי ולא בירושלמי.

והנה ידוע מה ש'כתב הנאון בעל חתם סופר בהלכות אבלות אודות המאבד עצמו לדעת ש'מנהג העולם שאין אומרים אחריו קדיש וכתב הנאון הנ"ל ולא ידעתי טעם הנון מה שמורגל דא"א קדיש אחר המאבד עצמו לדעת, וכי מפני שלא עשה מעשה עמיו לא נצילחו מרדת שחת ומי לנו אינו עושה מעשה עמיו כאבשלום, ככל זאת מצינו בהז"ל שאמר דוד בני אבשלום יטבעה פעמים להצילו משיטעה מדורי ניהנפ, בן אנו נאמר בנידן דידן וכי בשביל שלא עשה מעשה עמיו לא נצילחו מרדת שחת להקים לו ישם בישראל? וכל שעולה ליבום עולה להליצה, והחליצה היא במקום יבום, וגם החליצה היא תיקן להמת כידוע ליודעי הן, וכי אם הוא עשה שלא כהוגן אף אנו נעשה לו שלא כהוגן? ועוד בעובדא דידן מי נילה סוד זה להשואל שאין לו חלק לעה"ב (אפי' לפי שטתו ודעת העולם ישנמצא בן בהז"ל) כי יכול להיות שאין לו דין המאבד עצמו לדעת כמבואר בתשובת "בשמים ראש" תשובת שמו"ה דאינו נקרא מאבד עצמו לדעת כל שעושה בן מרבויו צרותיו ודאגת יסורים או עוני ר"ל והלא אובד את עצמו מטעם שהיה מיצר וע"י הקטמות והמריבות שחיה לו בינו לבין אשתו א"כ אין לו דין של מאבד עצמו לדעת.

חרושים על חולין.

(חולין דף י"א) דיליף הי"ם דאזלינן בתר רובא ממכה אביו ואמו דאמר רחמנא קטליה וליחויש דילמא לאו אביו הוא אלא לאו דאמרין זיל בתר רובא. — והנה לכאורה יש להקשות דעדיפא הוה להי"ם ללמוד דאזלינן בתר רובא מהא דבני אדם מותרים בנשותיהם, דילמא אחותו היא או דודתו היא וכן יש ללמוד דאזלינן בתר רובא מהא דיבמה ניתרת לישוק ע"י חליצה, דילמא החולין לאו אחיו מאביו הוא, של בעלה המת? ועדיין היא זקוקה לחליצה לשאר האחים. —

עוד יש להקשות לשיטת הפוסקים דמיעוט דממורות הוי מיעוט שאינו מצוא, א"כ איך ילפינן דאזלינן בתר רובא ממכה אביו. לכל התורה כולה, ברובא דליתא קמן, הרי לא ידעינן ממכה אביו ואמו כי אם דאזלינן בתר רובא כי אם במיעוט דלא שכיח, אבל לא יכולים ללמוד ממכה אביו ואמו דגם במיעוט השכיח נמי אזלינן בתר רובא? דהא התם המיעוט הוא מיעוט דלא שכיח. —

לכן נראה לי לרון בדבר חדש וקושיה אחת מתורצת בירך חברתה דבאמת מענין חיש דממורות אין לנו ללמוד דאזלינן בתר רובא בכל התורה כולה, דשאני התם דהמיעוט הוא מיעוטא דלא שכיח, ולכן אין הנמרא מביאה ראייה דאזלינן בתר רובא מן כל דבר שיש בזה חיש ממורות ומתורין קושייתנו הנצבת פתח השער למה אין הנמרא מביאה ראייה דאזלינן בתר רובא מהא דבני אדם מותרים בנשותיהם, ומהא דיבמה ניתרת לישוק ע"י חליצה? — ואין להקשות א"כ איך מביא רב מרי, ראייה דאזלינן בתר רובא ממכה אביו ואמו, דילמא לאו אביו הוא, והחיש הוא חיש ממורות — דהוא מיעוטא שאינו מצוא זה אינו כי במכה אביו ואמו החיש דממורות, הוי מיעוט המצוא כי מדחציף כולו האי להכות אביו ואמו ש"מ ממור הוא, וכמו שמצינו ברבי בנאה (בסוף חוקת הבתים דף נ"ח) שאמר על אלה, שהכו על קבר אביהם שהם ממורים, וכמך על זה החזקה להוציא ממון.

כן אנו נאמר בנידן דידן, מדחציף כולו האי, להכות אביו, החציפות הזה עושה לנו את החיש דממורות בו, למיעוטא דשכיח ומצוא, ובזה יש ליישב קושיית העולם לפי שיטת הרא"ש דרוב מטעם ספק ולא מטעם ודאי, א"כ לא משכחת קהל ודאי הנה אמרינן (בקדושין דף ע"ג), "לא יבוא ממור בקהל ה'" ממור ודאי הוא דלא יבוא הא ממור ספק יבוא; בקהל ודאי הוא דלא יבוא הא בקהל ספק יבוא איך משכחת לה קהל ודאי? הא בכל אדם שבעולם אנו מספקין דילמא לאו אביו

הוא ומוכרחים אנו לומר דאוליגן בתר רובא, ולשיטת הרא"ש דרוב מטעם ספק א"כ הרי כולם, היינו כל אדם שבעולם, הוא קהל ספק, אבל כמה שהזכרנו בשם הפוסקים דמיעוט דממזרות הוי מיעוט שאינו מצויא ניהא דלא אמר הרא"ש דרוב מטעם ספק כי אם במקום מיעוט המצויא ושכיח אבל מיעוט הממזרות הווא מיעוט שאינו מצויא ואינו שכיח, גם הרא"ש מודה דשם אמרונן רוב מטעם ודאי, וא"כ מיטבת לה קהל ודאי, והא דאוליגן בתר רובא, ולא היישיגן דילמא לאו אביו הוא הוי מטעם ודאי.

וראיה לדבריו דבמקום מיעוט שאינו מצויא גם הרא"ש מודה דרוב מטעם ודאי (מיטבת דף קל"ה) רשב"ג אומר כל ששהה שלשים יום באדם וחי ימים כבחתה אינו נופל, ופריך הא לא שחה ספיקא הוי ממהל חיבי מהלוגין (כלומר בשבת) וכתבו התוספות (ביבמות דף ק"ט) בתוספות ד"ה מהוראתא מתני' ר"ט היא ואע"ג דרוב אינו נפלים וכן תוך חי אסור ולא אוליגן בתר רובא התם מיטום שלא יבוא להקל בערוה כ"י ומשמע דלא פריך שם אלא לרשב"ג ממהל חיבי מהלוגין, כיון דלית לו דאוליגן בתר רובא, התם מטעם שלא יבוא להקל בערוה, אבל לרבנן ניהא מיטום דאוליגן בתר רובא, וקשה לי, הנה התוספות (בב"מ דף ר') ד"ה קפין אחד מן המנינים הקישו תימא דלבטול ברוב, וכתב שם השיטה מקובצת בשם הרא"ש לתרין דרוב מטעם ספק ולא מהני רוב כי אם במקום דמהני ספק, אבל במקום דגלי קרא דספק לא מהני, גם רוב לא מהני, לכן נבי מעשר דגלי רחמנא עשירו ודאי ולא עשירו ספק וספק לא מהני, לכן רוב נמי לא מהני שם.

ולפי סברא זו כמו כן גם אנו נדון נבי מילה בשבת כיון דגלי רחמנא ערלתו ודאי ולא ערלתו ספק, וספק לו מהני א"כ גם רוב נמי לא מהני התם, א"כ קשא דהיה לו להשי"ם להקשות גם לרבנן ממהל חיבי מהלוגין קודם שלשים בשבת, דילמא נפל הווא מאי אמרית דאוליגן בתר רובא לרבנן, זה אינו כיון דגלי רחמנא ערלתו ודאי ולא ערלתו ספק, א"כ רוב לא מהני לשיטת הרא"ש דרוב מטעם ספק, וכמו שכתב השיטה מקובצת נבי מעשר, וע"כ מוכרחים אנו לומר הכי דדעת הרא"ש דמיעוט הנפלים הוי מיעוט שאינו מצויא כדעת המרדכי חברו, ובמקום דהמיעוט, הוי מיעוטא דלא שכיח, גם הרא"ש מודה דרוב הוא מטעם ודאי שם, ולא אמר הרא"ש דרוב מטעם ספק כי אם במקום דמיעוטא הוא מיעוט השכיח ומצויא או שהמיעוט הוא לפנינו בתערובות כמו נבי קפין אחד מן המנינים, וכמו כן נמי במיעוט דממזרת דהוי מיעוט שאינו מצויא או רוב מטעם ודאי גם לדעת הרא"ש.

אבל לאחר העיון נראה דמה שהוכיח רב מרי דאוליגן בתר רובא מטבת אביו ואמו וליהויש דילמא לאו אביו הוא, אינו מוכרחים אנו לומר דילמא לאו אביו הוא

וממזר הוא, ז"א שיכול להיות שהם שני דברים נפרדים שיכול להיות שלאו אביו הוא, ואעפ"כ אינו ממזר כמו שאבאר.

כי הנה ידוע קושיות העולם על רב מרי שהוכיח דאזלינן בתר רובא ממכה אביו ואמו, דילמא לאו אביו הוא. הא ממזר אינו חיי כמו שאמר הי"ם (ביבמות דף ע"ח ע"ב) והנה קושיה זו הקשו לו בבחרותי בהיותי תרתי סרי שנין ותרצתי הכי שיכול להיות דלאו אביו הוא, ואעפ"כ אינו ממזר לדעת רב ושמואל, (ביבמות דף מ"ה) דכותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר ואיפסק התם (הילכתא דף מ"ה ע"ב) והלכתא כותי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנוייה ובין באשת איש. וא"כ כונת חז"ל הכי דילמא לאו אביו הוא, כי אם מכותי ועבד הוא א"כ אף דלאו אביו הוא מ"מ אינו ממזר.

* * *

(חולין דף ח') אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח סכין של עבודת כוכבים מותר לישחוט בו ואסור לחתוך בו בשר. מותר לישחוט בו מקלקל הוא, ואסור לחתוך בו בשר מתקן הוא. אמר רבה פעמים שהישחוט אסור במסוכנת, ומחתך מותר באטמי דקיימין לקורבנא. ופרקי הי"ם, ותיפוק ליה משום שמנונית דאיסורא ? ופירוש רש"י ז"ל ותיפוק ליה אע"ג דהוא מקלקל אסור לחתוך משום שמנונית דאיסורא ומשמע דמפרש דקושיות הי"ם הוא, על התירא דלחתוך בו.

וקשה לי מניין לו לרש"י זאת דילמא אהתירא דלשחוט בו דרב נחמן קפריך או על שניהם ביחד? ונראה לפענ"ד דיש לרש"י ז"ל ראייה מוכרחת דאהתירא דלחתוך בו דווקא קפריך דהנהגה לכאורה קשה מה קושיה היא זאת, ותיפוק ליה משום שמנונית דאיסורא דילמא מריי באינו בן יומא ותו ליכא שמנונית דאיסורא לשיטת הפוסקים דאפי' נבי סכין מותר אם אינו בן יומא ועיין ביו"ד סי' י' ועיין ברשב"א במוסרת הבית שכתב והדבר הנראה לעין שמיחת שמנונית מועטת שעל דופני הסכין אפי' לישעתה נפגמה וכ"ש כשאינו בן יומא. ומאי דוחקא לאוקמא בחדשה דווקא ?

אף ז"א דגם אינו בן יומא מ"מ לכתחלה אסור, מטעם גזרה אטו בן יומא כמבואר (ביו"ד סי' קכ"ב), ולשון ומחתך מותר משמע אפי' לכתחלה כמו שפירוש רש"י ז"ל (דף ג' עמוד ב') דלשון מותר אפי' לכתחלה והשתא ניחא דלא פירש רש"י ז"ל דפירכת הי"ם קאי אמותר לישחוט בו, או על שניהם ביחד. ז"א דעל זה לא קשיא מידי דיכולים לישנוא דמריי באינו בן יומא כסתם כלים שאינן בן יומן ואז ליכא משום שמנונית דאיסורא מאי תאמר הא מ"מ לכתחלה אסור ? ז"א דאנו יכולים לומר דאנו מצרפים שתי הסברות ביחד, היינו סברת אינו בן יומא וסברת

אידי דטרידא סימנים לפלוט דם לא בלעי, ומותר אפי' לכתחלה לשתות בו אם אינו בן יומא, כדאמרינן (ביו"ד ס' צ"ה) דנ"ט בר נ"ט ואינו בן יומא מותראפי' לכתחלה, (וכן בכל דבר שיש בזה צד קולה שאנו מצרפים לכסרת אינו בן יומא מותר אפי' לכתחלה).

לכן מוכרח רש"י ז"ל לפרש דאזהירא דלחתוך בו בשר קפריך ואו ליכא לשנויא באינו בן יומא דמי"מ לכתחלה אסור ולשון מחתך מותר משמע אפי' לכתחלה ומכרחים לתרין בחדשה.

חדושים על בבא מציעא.

(בבא מציעא דף ב' עמוד א') ברש"י במתניתין שניים אוהזין דווקא אוהזים דשניהם מוחזקים בה ואין לזה בה כח יותר מזה שאילו היתה ביד אחד לבדו הוי אידך המוציא מחברו ועליו להביא ראיה בעדים שהוא שלו כו'.

ונבוא לבאר לשון רש"י ז"ל על דרך הפילפול כי לכאורה לשון רש"י מאד תמוה חדא מאי הישמענו רש"י בזה שאילו היתה ביד אחד הוי אידך המוציא מחברו ועליו להביא ראיה, וכי עד השתא לא ידעינן דהמוציא מחברו עליו להביא ראיה.

ועוד הלשון ועליו להביא ראיה בעדים מיותר הוא וכי לא ידעינן דראיה הוא בעדים ? (ג) מאי זה ישמסק רש"י בעדים שהוא שלו. וכי סלקא אדעתין שיבוא עדים שהוא של חברו ? וכמעט לא מצינו בכל הי"ם בדוכתיה אהרינא שיבאר רש"י ז"ל המוציא מחברו עליו להביא ראיה בעדים שהוא שלו.

ונראה לי לפרש הכי על דרך החידוד והפילפול; הנה לקמן (דף ו' עמוד א')

איתא בעי רבי זירא, תקפה אחד בפנינו מאי? ובעי הי"ם הכי דמי אי דשתיק, אודיי אודי ליה ואי דקא צוות מאי הוי ליה למיעבד? לא צריכא דשתיק מעיקרא והדר צוות מאי, מדאשתיק אודיי אודי ליה, או דילמא כיון דקא צוות השתא אינלא מילתא דהאי דשתיק מעיקרא סבר הא קא חזי ליה רבנן ע"כ סוגיות הי"ם, וכתב הרב ב"י (בח"מ ס' קל"ח) בא שניים אדוקים ושמטה אחד מיד חברו בפנינו ושתיק השני אף על פי שחזר וצוות אין מוציאין אותה מידו שכיבון שישתק בתחלה הרי זה כמורה לו, וכתב הרב רמ"א שם וי"א דאפי' מביא עדים אח"כ שהוא שלו לא מהני ליה ההודאת בעל דין כמאה עדים דמי, והב"ח שם חולק על הרב וסובר דמהני עדים, וז"ל שם בטור, דלא מהני עדים אלא בישתק מתחלה ועד סוף ולא בחזר וצוות. והקשו הט"ז והתומים לשיטת הרב בשם הרא"ש דלא מהני עדים אפי' בשתק והדר

צווח א"כ קשה מהא דבעי הי"ם לפשוט האבעיא דרבי זירא ממתניתין דתנן בד"א ישניים אדוקים בה אבל היתה טלית יוצא מיד אחד מהם המוציא מחברו עליו הראיה היכי דמי אלימא כדקתני פשיטא כו' אלא לאו שתקפה אחד בפנינו ושתיק והדר צווח אלמא דמהני עדים בשתיק והדר צווח, ומוכרחים אנו לתרין לשיטת הרב בשם הרא"ש דהא דתנן המוציא מחברו עליו הראיה ומוקי לה הי"ם בשתיק והדר צווח, אין הכוונה ראייה בעדים שהוא שלו, זה אינו כי זאת לא מהני לפי דעתו אף הכוונה עליו להביא ראייה דהא דשתיק לאו משום דאודי אודי ליה כי אם משום דקא חזי לו רבנן ומיטכחת לה שאמר בשעת שתיקתו לישני עדים אתם עדי דהא דשתיקנא לאו משום שאני מודה ליה אלא משום דקא חזי ליה רבנן וזה מהני אפי' לשיטת הרב בשם הרא"ש לכן פירוש רש"י ז"ל (שם דף ו') המוציא מחברו עליו להביא ראייה בעדים, ולא מסיק בעדים שהוא שהוא שלו כדי לצאת לכל הדעות אפי' לדעת הרב אבל דעת רש"י ז"ל במתניתין כדעת הב"ה דבשתיק והדר צווח מהני עדים כאלו אפי' שהוא שלו, ולפי דעתו הפירוש במתניתין המוציא מחברו עליו להביא ראייה. שאוקי הי"ם המתניתין בשתיק והדר צווח אפי' עדים שהוא שלו מהני.

לכן דקדק רש"י ז"ל בפי' המושגה דווקא אותיות דשניהם מוחזקים בה כו' שאילו היתה ביד אחד לבדו פירושו מתחלה כשבא לב"ד היתה ביד שניהם אלא שתקפו אחד בפנינו בפני ב"ד או הוי אידך המוציא מחברו ועליו להביא ראייה בעדים שהוא שלו, ולאפוקי מדעת הרב דזה לא מהני רק עדים דהא דשתיק משום דקא חזי ליה רבנן מהני לכן דקדק רש"י ז"ל בלישנו בעדים שהוא שלו, להשמיענו שדעתו כדעת הב"ה דבשתיק והדר צווח ותקפו אחד בפנינו מהני עדים שהוא שלו.

* *

שם (בתוספות ד"ה) וזה נוטל רביע, וא"ת יהא נאמן דחציו שלו במגו דאי בעי אמר כולה שלי' ותמה הנאון בעל פני יהושע והלא בכל מודה במקצת יש לו זאת המגו ולא אמרינן לה מטעם דאין אדם מעזי וא"כ אי מקום לקושינותם יהא נאמן דחציו שלו במגו דאי בעי אמר כולה שלי' הלא אינו מעזי לומר כולה שלי' עב"ל.

ונראה לי לתרין קושיותו הכי, דהנה לקמן (דף ד') פליגי בה רבי חייא ורב יששת אם הילך חייב או פטור, ורב יששת אמר היקף פטור מ"ט כיון דאמר ליה הילך הני זוזא דקא מודי בנוייהו כמאן דנקיט ליהו מלוה דמי. והנה זאת ידוע במתניתין דהציה שהוא מודה לחברו הילך הוא כמו שאמר הי"ם שם בהדיא ותנא תנא ישניים אוחזין בטלית והא הכא כיון דתפס אנן סהדי דמאי דתפס הוא הילך

והנה ידוע שאנו אמרינן הסברא, דאין אנו מאמינים לו במנו משום דאין אדם מעיז הוא דוקא אם בטענתו שהוא טוען עתה הוא לפנינו אינו מעיז ולא התחיל להעיז אבל במקום שגם בטענתו הראשונה יהוא טוען עתה הוא מעיז אז אמרינן מנו דהעזה, כי סוף סוף הלא מעיז הוא, א"כ שפיר הקישו התוספות במתניתין יהא נאמן דהעיו שלו במנו דאי בעי אמר כולה שלי, ואין להקשות קושיות הנאון בעל פני הוישע הא אינו מעיז זה אינו כיון שגם בטענתו שהוא טוען עתה (לרב שישת דאמר הילך פטור ודינו ככופר הכל) הוא מעיז וא"כ מה שטוען שהעיו שלו והעיה השני מודה שהוא של חברו הוא הילך כי חברו הרי הוא תפוס בהעיה השני א"כ גם בטענתו שהעיו שלו וחברו טוען כולה שלי נ"כ הוא מעיז על טענתו, והוא כופר הכל לחברו שטוען כולה שלי וטוען ממנו גם העיה השני, וכיון שהתחיל להעיז הרי יש לו מנו טיבה לטוען כולה שלי כיון שגם בטענתו הראשונה הוא מעיז וכופר הכל כי אנו סהדי דמאי דתפוס הילך הוא.

* * *

שם בגמרא ע"כ ולהיו זוזי ממאן נקט ופירשו התוספות דקושיות הי"ש היו דאע"ג דאין מקחו בידו נאמן הוא בעד אחד ואמאי שניהם נשבעין אותו שהמוכר מסייעו ופטור משבועה ואידך ישבע שבועה דאורייתא. וקשה לפירוש התוספות למה צריך התרצן לדחוק כמו שמתרין לא צריכא נקט מתרויהו, עדיפא היה לו לתרין דמיירי שהמוכר הוא קרוב או פסול ולא יכול להיות עד המסייעו.

ויש לתרין דמנופא דמתניתין מוכח דלא יכול להיות שמירי מתניי שהמוכר הוא קרוב או פסול מדקתני במתניתין בזמן שהם מודים או שיש להם עדים חולקין בלא שבועה וזה קאי על שני הבבות בין ארישא דאיירי. במציאה ובין אסיפא דאיירי במקח ומיכר ואי מיירי דהמוכר הוא קרוב או פסול אמאי סיפא דאיירי במקח ומיכר, בזמן שיש להם עדים חולקים בלא שבועה? הרי כנמצא אחד מהם קרוב או פסול (הוא המוכר שהוא עד המסייעו) כמלה כל העדות. ע"כ מוכרחים אנו לומר דמיירי שהמוכר אינו קרוב או פסול, ושפיר פירשו התוספות דקושיות הי"ש היו דהמוכר יהיה עד המסייעו ויפטור מן השבועה.

חדושים על בכא בתרא.

בכא בתרא דף מ"ז קבלן אמרו לה מעיד ופירש רשב"ם קבלן כגון יסקיבל מעות מן המלוה ונתן ללוה כו' וזה דינו דמי שירצה יפרע תחלה, והקשה הגאון בעל שפתי כהן בחושן משפט סי' ל"ז הא בכה"ג הוי לוח נמור ולא קבלן? כדאיתא שם דף קע"ד בהדיא.

וכדי שלא לעשות ח"ו להרשב"ם טועה ביש"ם ערוכה במסכת שהוא עסוק בה, נראה לי לפרש כוונתו הכי, הנה בח"מ סי' קכ"ט הביא הטור מחלקת הרמ"ה והרא"ש אביו לענין ערב שנישא ונתן ביד היינו יסקיבל מעות מן המלוה ונתן ללוה. הנה דעת הרמ"ה לחלק דקבלן שנישא ונתן ביד הוי לוח, וערב שנישא ונתן ביד נחית חד דרנא ולא הוי לוח כי אם קבלן, ועולה במעלה אחת ממה יהיה בתחלה ולא בישתי מעלות, ודעת הרא"ש דאין לחלק בין ערב לקבלן ואם נישא ונתן ביד הוי לוח. אם כן אפשר לפרש שדעת הרשב"ם כדעת הרמ"ה דערב שנישא ונתן ביד לא הוי כי אם קבלן, וזה הוא כוונת הרשב"ם ערב קבלן, כלומר ערב שנעשה קבלן. והיכי דמי כגון יסקיבל מעות מן המלוה ונתן ללוה ואז נעשה קבלן, וזה דינו דמי שירצה יפרע תחלה, ובדרך אנב רצה הרשב"ם להודיע לנו דעתו שערב אם הוא נושא ונתן ביד הוי קבלן ולא לוח כדעת הרמ"ה.

חדושים על סוכה.

סוכה דף ל' עמוד ב' בתוספות ד"ה שנוי החזר לבריותו לא שמייה שנוי כו' כיון דמדאורייתא לא קני לא נפיק הכא, ומיהו מההוא סבתא מישמע גבי סוכה דנפיק אע"ג דלא קני אלא מטעם מריש, עכ"ל.

ולוא דבריהם, נראה לי לישב קושיתם באופן אחר.

הנה ידוע מה שכתב הר"ן בנטיין דלכך מהני קנין דרבנן מטעם הפקר בית דין הפקר, וחרב בעל מחנה אפרים ה"ל קנין משיבחה ס"י כי כתב דהא דאמרינן הפקר בית דין הפקר, אינו אלא לענין שיצא החפץ מרשות בעליו אבל לעשות את שאינו זוכה בזוכה, זה לא אמרינן בקנין דרבנן, א"כ אינו מועיל קנין דרבנן כי אם לעשותו להפקר ולהוציא מכלל גולה אבל לא לעשותו לשלם, וכזה מיושב סתירת חתוספות על נכון.

הנה גבי סוכה הרי לא הקפידה התורה כ"א על גולה אבל לא על "לכם" כי לא בעינן שתהא הסוכה שלו דהא יוצאים גם בסוכה שאולה א"כ כיון דתיקנו רבנן תקנת מריש ומיטום הפקר בית דין הפקר יצא מרשות בעליו ותו לא הוי גזול ואע"ג דלא הוי שלו לא איכפת לן בזה מיטא"כ גבי לולב שאמרה תורה "לכם" וממעטינן אפילו שאול, וא"כ מטעם קנין דרבנן לא מקרו שלו כמו שבארנו ואינו יוצא בו יום ראשון דמחויב מן התורה ובעינן לכם ואין שום סתירה מההוא סבתא דמייירי גבי סוכה לענין שינוי החזור לבריותו דמייירי גבי דין לולב, ובחדושי על חושן משפט (איטר אתי בכתובים) הארכתי בזה.

בעזרת אלקי המערכה,
נשלם חלק החלבה.

הונטרם תוכחת מגולה לכל מפלגות ישראל בלא משא פנים.

.א.

י תברך היוצר וישתבח הבורא, שהנחיל לנו עם בחירה, תורתו הקדושה על הלכות חרות, לו העז והממשלה, אלהי האלהים ואדוני האדונים, המהלל ברוב התישבחות, במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם ויצר את האדם עפר מן האדמה, ויפח באפיו נשמת חיים, והופיע עליו רוח ממעל לו, ויהי האדם לנפש חיה, ויבחר בשבטי יִשְׂרָאֵל ובזרעם אהריהם עד עולם להיות להם לאלהים, והם יהיו לו לעם ויוציאם ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ויתן להם תורה ומצות ומשפטים יהיו בהם על ההר חמד אלהים לשבתו וינחיל להם ארץ טובה ורחבה, ארץ לא תחסר בה כל מאומה, וימלטם מכף כל הקמים עליהם וינשאם וינטלם מעלה מעלה ויבונן ההיכל והמקדש ויפה נוף מישוש כל הארץ, וישבו ישראל בטח איש תחת נפנו ואיש תחת תאנתו עתות הקציר חקותיהם שמרו, הקוצרים ברנה אספו אלמתיהם, השלום השתרר בארץ, אין פריץ ואין צוחה ברחובותיהם, אף דרך מוכב מיעקב מושלו בקרבן יצא ונסיכו ממנה היה, מלכים ראוהו וקמו ורוזני ארץ לפניו כרעו, אנשי הצבא לבשו עז, ותרועת ישמחה השימיעו, מוראם ופחדם היה על כל העמים, הכהנים הורו למו חקי צדק ומשפטים יִשְׂרָאֵל למדו את העם, במעשיהם חסד ואמת נפניו צדק ושלום נשקו, התורה הקדושה היתה מישאת נפשם ומקור חייהם, בניחם היו למודי ה', ומקטנם ועד גדולם היו חכמים ומשכילים בכל חכמה ומדע, בכל ענפי המדעים נטלו ישראל חלק בראשי, מציון יצאה תורה ודבר ה' מירושלים, בלשכות הגזית ישבו כסאות למשפט לִשְׁבַעִים ואחד זקנים מראשי העם וחכמים, כל דבר הקושה בא לפניהם והם ברוחב בינתם וברוחם הכביר כל דבר טמיר ונעלם פרישו כישמלה, שמעו החוקים ובאו לישמוע חכמתם, וכלם נתנו כבוד לעם יִשְׂרָאֵל, וענו ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה, ומבלעדי חכמתם אין חכמה, ובלעדי תבונתם, אין תבונה אישית עין ראתה כל אלה. — אבל לא לעולם חסן ולא לנצחורח השימשי באהל יעקב, כי וישמן יִשְׂרָאֵל ויעט וישכח צור מעוהו, עזב יִשְׂרָאֵל את התורה אשר רק היא נתנה לו כח לעשות חיל ואביר נואלו לא זכר, אז גלה יִשְׂרָאֵל מארצו ונתרחק מעל אדמתו כל אוהביו בגדו בו היו לו לאויבים

טבחו ולא חמלו, הרסו את כל נאות יעקב, כי ה' הסתיר פניו ממנו, ויתנהו ביד צרו, קדישו עליו מלחמה הרסו מבצריו הישמו את עריו. בחוריו הרגו בהרב זרנו מישער שבתו, מחמד עינו וגאון עזו ההיכל והאולם באיש ירפו, וכיום אפס לא חמלו על כהן ונביא הטלף והנבירה הישרים והשירות הלכו ישבי לפני צר, אכדנו מארץ טובה נשינו טוב סלה, ויצא מבת ציון כל הדרה — (כל העמים העושים למלאכת שמים כוונים עובדי פסל וחמנים, ימצאו מנוח לבף תגליהם ויושבים בארצם ילדים ושקטים, ואנחנו נעים וגדים בארץ לא לנו לכן מאנה הנחם נפשנו, ועל זה דוח לבנו מדוע נפלינו מכל עם ולשון.) אולם עת נלתה יהודה מעוני ומרב עבודה, הנה בצר לה, בעת מיצאהו כל הרעות האלה ישב אל ה' אלהיו וראשית מעשהו היה לקחת אתו את כלי הקודש החרש והמסנר, המה הלכו בראש גולים להאיר לפניהם הדרך לנחותם על הרי נישף בין חורי עפר ובתהו ילל ישימן, בכל מקומות נדודיהם בבבל וברום, ספרד ואשכנז, תמיד הם היו נר לרגלם ואור לנתיבתם וכשימש בנבורתה עת תזרח על הארץ כן האירו בחכמתם לעם הגולים אסירי עני ויושבי חשך וצלמות בכל מקומות פוזריהם, וכעמוד אש לילה הלכו תמיד לפני העם לאורם נסעו העם וילכו.

ב.

וכמה גרולים דברי חז"ל באמרם בכל מקום שנלו שכינה עמהם הפתגם הקטן הזה יביל ספר גדול מתולדות ישראל לאמר, אף כי עם ישראל יגוד כנד הקנה במים ינוע מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ עד מעבר לים האטלאנטי, אם רק לקח אתו כלי הקודש התורה והמצוה החרש והמסנר אז ההישגחה העליונה הולכת לפניו לפנות לו הדרך, ולתור לו מקום מנוחה ובישפתי רוח אמריה תאמר בני אתה נשה אלי אל תירא אף אם תשכון בין פראים מישהרי לטרף לא יגעו בך לרעה וזה כוונת חז"ל במאמרם בכל מקום שנלו שכינה עמהם, הן דבריהם מעטים וחכמתם עמוקה מתהום, והנסיון הראנו כי היא שעמדה לאבותינו ולנו מיום גלות ישראל מעל אדמתו ועד היום הזה, אם רק החזיק ישראל באיש רתו אז כל מי שנאיר כקוצים כסוחים נגדו ובדי ריק יגעו לחסם עליו הדרך וכל הרוחות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו, ובאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, וכעדות רבותינו בעלי האמת (בפתיחתא דאיכה) ובמ"ר תולדות, "הקול קול יעקב והידים ידי עשו" בזמן שחכיל יעקב נשמע בבתי כנסיות ובתי מדרשות — אין הידים ידי עשו שולטות להרע, ובביאור שלנו על התורה בארנו את זה שהזכיר "בתי כנסיות ובתי מדרשות" שאין לנו כח לעמוד נגד עשו, כי קטן יעקב ודל הוא, ותולעת יעקב ההולך על נחוק מתי יתקיים שלא יהיה למדרס לרגלי חשור והחמור, ומתי תתקיים הכבישה האחת

בין זאבים הרבים? אך בזמן שישי לנו בתי כנסיות לתפלה ובתי מדרשות לתורה אז אין כל אומה ולשון שולט בנו, אולם בזמן שישי לנו בתי כנסיות לתפלה בנו כמו רכיים, אך אין לנו „בתי מדרשות“ לתורה כמו שנוהגין בימים האלה ובזמן הזה על אדמת קאלומבוס שקיימו בעצמם צור תעודה חתום תורה בלמודי, זה לא נקרא קול יעקב ישוכל להגביר על הידים ידי עישו. — בהפתנס הזה אנו רואים שראו באספקלריא המאירה את אשר יקרה לנו באחרית הימים בארץ הזאת, והנה חז"ל אמרו במליצתם בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר הורב ומכרות ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, כי קול הזה יוצא משטף חזון, וכרוזא קרא בחיל ובקול רעש גדול לאמר אין תקומה לישראל רק כששומרים את התורה אז כח להם לעמוד נגד כל צר ואויב, נגד אלה חזונוים אשר באות נפשם יישאפו לכלות את ישראל מעל האדמה, ואף התורה באברתה תסוכך עלינו כנישר על גולויו ירחף שלא יאונה לנו כל רעה מן כל שונאינו ומנדינו. —

ג.

אולם כהשימש בנבורתה, בהדר יפעתה, תאיר לארץ ולדרים עליה אף תבשל כל פרי ותוציא כל ציין ופרה ותרנין את כל היקום אבל מכאבת לכאבי עינים להעטוף ולתנשמת — מן תורתנו הקי גברת החכמה, בדרך זהרה תביא מרפא בכנפיה למטיבי לכת לאלה אשר עיניהם בראשם לשמור בריתה ולהחזיק בה. — אבל קצרי הראות הולכי ארחות עקלקלות לא יוכלו ללכת לאורה, בי צדיקים ילכו בה ופושעים יכשרו בה, ויביטו עליה בשאט נפש כעל דבר שאבד עליה כלח, ויוצאים החוצים למצוא תואנת בדיני גטין וחליצה*) ולבקש תקונים בדת לפי רוח הזמן והמקום, ואנכי בעניי לא יכלתי לראות כבלע את הקודש, אזרתי כגבר חלצי ויצאתי למלחמת סופרים במאמר ארוך „בחעברי שנת תרנ"ה נגד מהרסי הדת ודורשי תקונים, והראיתי להם ישנינם ואולתם על פניהם, ות"ל כי דברי עישו פרו ויצאתי כמנצה מן המערכה כי מלאו אחרי דברי הסופרים הנכבדים שישי בהם אהבת תורה ויראת שמים, ובהמאמרים „תקון לתקונים בדת“, „וצדקת הצדיק“ להחכם דוב חנוף וואסערמאן, והמאמר האמת והשלום“ להחכם ר' א' י' רויז, ועוד במאמרים מסופרים נכבדים כאלו החזיקו הסופרים את דברי, והנידו להתקנים על מנת להקל אולתם על פניהם, ומאז ועד עתה נאלמו דומיה וירגזו המתקנים ולא יחטאו להניד אות נפשם בקהל יאמרו בלבכם על מישכבם מה ישיאמר אבל דמו סלה. —

*) התשובה שלי בדיון קדושין על תנאי, שאם יעדר בלא בניס ח"ו תהיה נפטרת מן החליצה. תמצא בחלק השני של ספרי נחל אברהם.

ד.

אולם אם עלתה בידנו לעמוד בפרץ בלי לתת את נפש "התקונים" לבוא אל בתי ישראל לנגוף, הנה בזה לא עלתה עוד ארוכה לשבר בת עמי, כי גם בלעדי התקונים, רבים מגרי הארץ הזאת, כבר עזבו את התורה שמוה בעיר פרוצה אין הומה, כל אחד לדרכו יפנה איש לבצעו ילך וכאשר אבותינו התנצלו את עדים אחד שעברו את הים ועשו את עגל הזהב כן בניהם אחריהם בארץ הזאת אחרו שעברו את הים האטלאנטי יכרעו וייתחוו לעגל הזהב, ומיבוקר עד הערב יקראו בקול גדול הבעל ענני, הבעל ענני, ויתנצלו את עדים מעליהם, זאת התורה אשר אבותינו הקדושים בכל ארצות פזוריהם, בעדה הערו למות נפשם, ולא נטו אף שעל אחד מדברי חז"ל קדושי עליון, והה' ! לעת הזאת אשר בשאט נפש ילענו בני ברית על ברית ודת על לבכם יתעלם שלג וכפור בקרה הנורא הנטוי על ראשי ההרים Alpen בארץ אישכנו והרי Rocky mountains באמריקא, ועל תלמי לבם לא יזיץ הישקד אין ענבים בנפי ואין תאנים בתאנה בטלו האשכלות, ישר באדם אין אין קורא בעדק ואין הונה מיושרים, אין לנו בארץ הזאת בעלי אוצרות יראים וחרדים על דבר ה' ודתו חובבים את התורה והחכמה כהישר הידוע הרוטשילד הפראנקפורטי והוא מחייב את כל העשירים כרבי אליעזר בן חרסום בשעתו, ומעטים המה הנדבים בארץ הזאת הישוערים חכמה ותושיה (כמו שאנו מוצאים בארץ מכורתנו ובארץ אישכנו) אשר ביתם בית וועד לחכמים כהרב ר' מנחם לוי שטיין זצ"ל בבערלין או כהנדיב ר' זלמן שטריום בקארלסרוהע שליט"א ואין לנו שרים ורוגנים חובבי עמם ויפתם אשר צרת בני עמם יהיה נוגע להם עד נפשם ואשר ועמדו לנו בפרץ כהשר דין יצחק אברבנאל.

(* הנה ההיסטוריא מספרת על השר דון יצחק אברבנאל כי בשנת רנ"ב לארץ הששי בעת שנחתם בטבעת המלך פערדינאנד ואיזאבעללא לגרש את בני ישראל מארצם, כשהגיע היטמועה הרעה הזאת לאוני השראברבנאל, שהיה שר האוצרות בעת הזאת בשפאניא, קרע את בגדיו ובא לפני המלך פערדינאנד, וצורר הכסף לקח בידו ולא השאיר לעצמו אפי' פרוטה אחת, והניה את כל רכושו שעלה לכמה מילאנען לפני המלך והרבה מאד בבכיה לפני המלך שיקח הכסף מידו ויבטל את רוע הגזרה, וכמעט נעתר לבקישתו מחמדת הממון, לולא התפרץ לתוף הבית, כחיה טורפת הצורר, האינקוויזיטאר הראשי טארקוהמאדא עם הצלב בידו והשליכו לפני המלך ויאמר: יהודה איש קריתים מכר אותו בעד שלשים'כסף ואתה אדוני המלך גם כן תרצה לעשות כן והפתי הזה נבהל, מאד מדבריו ולא בטל את הגזרה

ועתה התורה חונרת שק ומתפלישת בעפרים, אין איש שם על לב להסיר האבק מעל רגליה, ולהלבישה שני עם עדנים, ומה גם להאציל מעותותיו הפנויות לדעת ולהבין ערכה ללמוד וללמד התורה הנעימה והצרופה ובלתי חישובה בעיניו תורת שלמה שלנו כשיחה בטלה שלהם אשר כל אחד יאציל לזה מבחרי עותותיו, אף מעטים המה אנשי שם אשר יזולו מכיסם שקל כסף לעזור למחבר עברי להוציא מעינותיו הוצה, אף כי דבר ידוע הוא כי רוב המחברים שוכנים בצל החכמה אבל לא בצל הכסף העונה את הכל. —

ה.

גם חנוך הבנים פרוע הוא לשמצה באופן נורא ומבהיל מאוד, כי ילמדו את בניהם בבתי ספר לעמים ובילדי נכרים ישיקו, ותורת ישראל אשר בזהב ובכתם אופיר לא תסולה, שמוה לכלי אין חפץ בה ותחת שהעמים שאבו חכמתם מבאר הפרוה שרים כרוה נדיבי לב המה שרי התורה בעלי תרסין במישנה ונמרא, אשר חכמתם גנבו העמים וישמו בכליהם, ורק מאתנו צרינו שללו כל בכודם ועשרם, רק מאור הגדולים יאירו דרכם האפלה, הן ספרי הרמב"ם, ספרי ר' שלמה בן גבירל ור' יהודא הלוי ועוד ועוד, נעתקו ככמה ישפות החיות, ואחינו יבקשו יפיותו של יפת באהלי יפת ולא באהלי שם, הן יבשו בצור מחצבתם ובמקור החכמה וחמדע, ועזבו באר מים חיים היוצא מנחל עדן מארץ החיילה אשר ישם הזהב הטוב ויחצבו להם בארות בארות נשברים אשר לא ימילו המים ודור האחרון בנים יולדו אשר יולדו להם בארץ הנשמה הלזו לא ידעו מאומה מתורת ה' מתולדות ישראל והיהדות מה היא? ואם לא יעמדו בפרץ לגדור הרעה בעוד מועד אז עתידה תורה שתשתכח מישראל ה"ו.

ו.

תחת שלש רגזו ארץ; אמר החכם מכל אדם — תחת עבד כי ימלוך תחת שנאה כי תבעל, וישפחה כי תירש את גברתה, המלכה מלכת הלשונות יושבת בדורה יכלה ונלמורה אין מי יסור לשאול לה אין מחזיק בידה מכל בנים גדלה, והישפחה יורשת כסאה ותלף הלוך וטפוף בראש הומיות ותלכב בעיניה כל עובר ושם, בחלקת לשונה תפתה אותם וגם תוכל כי חלקו מחמאות פיה ודבריה רכו מישמן, איך לא יכאב לב חובב עמו ושפתו בראותו שמ"ע ויטארננים יציעו מעיר כעשב הארץ יוצאים לעשרות ונמכרים לאלפים ורבבות, ומכה"ע עברי המקודש לחכמת ישראל בשפת עבר צחה ונעימה, איננו רק אחד, וגם הוא מתנהג בכבודות כי חוראים ומחזיקים מעטים ונער יכתבם, כי אין דורש לחכמת ישראל וחכמת הסופרים תסרה בארץ הזאת, ואלה המעטים אשר יופיעו לפעמים בעולם הספרות —

— אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר — רבים מהם לא למדו פרק בהלכות ד"א שקדמה לתורה, אף יש מהם מעט מן המעט אשר פתחו עול ופרצו נדר, ובהפקירא ניחא להם, והאם מהם ומהמונם תישע יהודא וישראל? ? אם מאלה ילמדו העם דעת ומוסר הישכל? ?

ז.

והנה כאשר ינוס איש מפני הדוב ופגעו הארי, כן הוא ההולף בשביל החוב, לאור היהדות הטהורה והצרופה באמעריקא, מעבר מזה פורקי עול ופורצי נדר אשר אין אלהים כל מזמתם, ומעבר השני צבועים וחנפים מורדי אור, כסילים ובערים בעם עד קצה האחרון כמו ישחיו בימי הביניים, עת החויטף כסה ארץ וערפל לאומים, עת היתה ישיחה בפי המון כי מות בסיר ההישכלה, כל באיה לא ישובו, הראשונים כבר הישליכו התינוק עם סיר ההרצה ביחד ולא לנו הם כי אם לצרינו, והאחרונים המה כעטלפים מורדי אור אשר בחשיכה יתהלכו, והנוגע בעץ הדעת פגול הוא להם לא ירצה ויטילו מרה וארס לכל ההולכים לאור ההישכלה האמתית, אלה בזוי חכמה ואלה בזוי מוסר, ועל שניהם אמר החכם: חכמה ומוסר אוילים בזו מחוץ תשכל חרב, היא הכפירה בדת אשר ישקץ ויטענו ותעב יתעבו כל הקדושים לאומה הישראלית, ומחדרים אימה, אימת המתקדשים, המתחסדים והמטתרים, ההולכים הישכים ואין נוגה למו, עושים מעשה זמרי ומבקשים שכר בפנחס, וכל איש נאור ומשכיל ההולף בדרך התיכון, חשוד הוא בעיניהם לפורק עול, וכל צבוע ומתחסד אשר יאמר קדוש לכל אשר יאמרו ברוך, קדוש הוא בעיניהם וגדול הוא מאחיו... והרבנים המישכילים אנשי אמת יראי אלהים אם יאבו לתקן בעירם תקנות טובות לטובת האומה והיהדות, ימצאו מבשולים על דרכם, יפנו לימין ואין עזר, לשמאל ואין תומך, כי אלה בכל חדש ימאסו, ואלה ישן מפני חדש יוציאו אלה ולכו לאור מתעה בדרך עקלתון מלאה חתחתים אשר תמעד רגלם וכאשר יפלו לא יוכיפו לקום, ואלה ירדו בשפלה בדרך הסמלות והבערות מלאה צתנה ובאשה חושף ואפלה מנדה, עד שלכל ספר שנכתב בשפת חזו יהי אשר כספר החתום הוא בעיניהם, נדמו להם כספרי מינים והכו בסגורים מכלי לראות השמיש כי יהל, והאור כי טוב.

ח.

מכל האמור תהיה תשובה להסופרים היוצאים לעזרת ה' בנבורים וציעקים ככרוכיז על הרבנים אשר לא ישמעו קולם בבואם לשרת בקודש ליסד בתי ספר, בתי חסד, ועוד דברים גדולים וטובים, כאשר יעשו הרבנים מעבר לים.

המענה ע"ז קצרה וברורה: תנו לנו אנשים נכבדים ומשכילים כאלה שבארץ מולדתנו, אז בכל לבנו נעשה כמתכונתם לא נרע דבר. וכבר הארכתי כזה במאמרי „ארבעה אבות נזיקין“ בהעברי שנת תרנ"ה, אשר בשלל היה כל הרעיש והסערה הזאת בעולם הספרות, ואהרי אשר המבקש תקונים בדת נס מן המערכה מלא חבורות ופעעים, הנה עד מהרה נמצא לו גואל, הארי שבחבורה אשר הוא סופר וגם חכם, להיות לו לפרקליט ולמליץ, וארי הזה נעשה שועל שנישכתי נשיכת שועל ועקיצתו עקיצת עקרב, ואם כי לא הייתי חת מדבריו להשיב מלחמה שיערה ולעמוד בקשרי מלחמה עם מלאך ספריאל ולבוש הבדים הזה אשר כלי מפצו בידו לגזור על ימין ועל שמאל, כי כל רב שיוצא מעט חוץ מד' אמות של הלכה לעבודת הספרות הרי הוא מוכן ומזומן הן לדרון והן למלחמה, והירא ורף הלכב עבודתו פסולה, אף למען שלא תהא כהנית כפונדקית, ולמען האמת והשלום, עברתי על מדותי ולא הישבתי מטוב ועד רע, ואף שהמלאך הממונה על הספרות אחזני בצצית ראשי ואמר לי, משה חזור גו תשובה, תורה מה כתיב בה, ואף חבל סופרים ובעלי תרסין יצאו המושיים להלחם עבורי ולהניד לאדם ישרו להוציא כאור צדקי בהמאמר „צדקת הצדיק“ ולאמת דברי בהמאמר „האמת והשלום“ הנה כרב הצופה על המצפה לדעת מה יעשה ביעקב ויפול בישראל ואשר הוא מחויב לעמוד בפרץ ולגדור גדר. — הלא היתה לי הצדקה להשיב תשובה לשואל שלא כהלכה, כי לא יכולתי לראות כבלע את הקודש ואמרתו אם אחשה בעת הזאת ומצאני עון, ומה לך כי נזעקת ונתעברת על ריב לא לך.

ב.

רבים וכן שלמים, מאוהבי ומיודעי שמי, בקשוני כי אענה חורפי דבר בראש ספרי זה, אף לא נעתרתי לישאלתם, יען כי אין רצוני להביא דברי ריבות בשערי ספרי המוקדש לתורה וחכמה ומוקטר ומוקדש ליראי ה' וחושבי שמו, ואף פה מקום אתי להוכיח בכלל דרכי הסופרים על פניהם אשר זה דרכם כסל למו לשמור צעדי הרבנים ובעת יעזו רב אחד לצאת מתוך ד' אמות של הלכה לעולם הספרות, אז יביטו על דבריו בזוכיות המגדלת אלף אלפים פעמים ככה, ועל כל קוץ וקוץ מדבריו יבנו תלי תלים של בקורת, וכל אשר עיניו בראשו יראה צי הקנאה מדברת מתוך גרונם ויצר זה סוכן בלבבם, יען הישבנו את הרבנים מושכי בשבט סופר למסיני גבולם, (האם גם זאת להסנת גבול יחשב ? ומי יתן והיה כל עם ה' נביאים) ורצונם לחסום להם דרך הספרות ולהבריחם משערי „העבריי“, למען יוכלו להם להבר ככל העולה על רוחם ולמישול בכפה של הספרות כחפצם בחיטבם למישפט צדק,

כי הרבנים אשר כבודם וכבוד תורתם יקר בעיניהם לא יוסיפו לגרות מדון עם אנשים כאלה המעפרים בעפר לעומתם וכדאי בזיון וקצף.

ואפרוק נמטייה להסופרים הנכבדים אשר הזכרתים למעלה המחבבים האמת מימי שאמרו ובתבונתם ידעו להוקיר מאמר נכבד הנאמר באמת וצדק. ויסלחו לעון כותבו אף כי רב הוא, אם אמנם הבקרת הוא ענף גדול בכרם הספרות ולא נבראה הבקרת כי אם ליישר ולפשוט העקמומית של הספרות (1) אף בד"א בבקורת נקיה וקלה בלי דופי (2) הבקורת כשהיא לעצמה יפה היא, אף דקדוקי העניות מנוולתה; וכאשר מצד הספרות אכבד כל סופר עברי ואהבת נפש אהבהו אף כי לא אכירהו. לזאת ממעמקי לבבי אקרא להם: אל נא אחי תרעו! יפרו מעיטיכם סופרים נכבדים, הן לא תהיה תפארתכם על דרך הזה, כי לא עת פזור היום כי אם עת כנוס. הן יש לנו ענינים גדולים ונכבדים, העומדים ברום עולם היהדות, הדורשים חזק ואהדות האומה, באו נא אתם השרדים בעם, נושאי דגל ספרות ישראל, נלכה נא שלובי יד, נאגד לאגודה אחת לעשות מה הטובת האומה והיהדות באמעריקא, שהיא כספינה הטובעת בים, חרלו נא מריב עם רועי ישראל, חנם, הרפו נא ממלחמת פנים, כי למה תהיה לנו המלחמה מפנים ואחור? הן לא חרבה ירושלים כי אם מפני שנאת חנם ומלחמת פנים ממלחמת האזרחים בשעריה, הטיבו דרכיכם, נקחו מהם מוסר!

זכרו נא סופרי ישראל אשר נחר גרונכם בארץ מכורתנו לקרוא מעל במת מ"ע להרבנים שיצאו מעט מתוך ד' אמות של הלכה למישוף בישבט סופר ולהתראות על במות מ"ע לבני ישראל לפעמים וידעו ישראל כי יש להם רבנים ואז תדעו אתם הסופרים איך להוקיר אותם ולשלם להם כמפעלם הזה גמול יש אתם משלמים להם בעד עבודתם? ומה אתם אומרים כעת על הרבנים הלוקחים קסת הסופרים בידיהם, כי המה רוצים לפסוע על ראשי הסופרים, ולא יפה אמרתי במאמרי "תשובה ל"שאל כהלכה" (בהעברי שנת תרנ"ה) אישר כגורל

(1) כי לולא הבקרת היה פלוני ופלוני כתב מה שכתב ומי היה שם מעצור לעטו ולרוחו, לאמר עד פה תבוא ולא תוסיף, ועוי פנים שבדור היה מושלים בכיפה של הספרות ומי היה יכול לעמוד בפניהם.

(2) ובבקרת שאין השנאה להמבוקר מבצבצת ועולה מתוך דברי המבקר וכבקרת של המתוקנים שבהם.

ישראל באומות כן גורל הרבנים באמעריקא שמה שיעשו המה נדונים לכף חובה ולא לכף זכות.

יא.

דעו סופרים נכבדים כי הרבנים בבואם לפתור איזה שאלה דתית, או להתעסק באיזה שאלה זמנית, חלילה להם לפסוע על ראשי הסופרים, וכל החושדים בם הרי הוא חוטף בכשרים, כי ישמחו בחלקם אם יוכלו להאחז בקרנות המזבח להציל את כבודם המחולל ולא להשתרר ולפסוע על ראשי זולתם. — וגם לכם לדעת כי הרבנים המעטים המושכים בשבט סופר אינם קנאים ומורדי אור כאשר תחשבו, המה אינם כי אם חרדים על הדת והתורה במלוא מובן המלה, התורה הכתובה והמסורה יקרה היא לכם כבבת עינים, רק היא מוששם ונחטתם בעניים בארץ הזאת ולא יוכלו לראות כבלע את הקודש ולא יוכלו להביט בקר רוח, איך ירהב בנפשו פלוני ופלוני לדבר סרה על התורה המסורה, אישר למענה באנו באיש ובמים, ועליה הרגנו כל היום, ולמענה הקרבנו מבחר חלבנו ודמנו, ועל זה נגרשנו מאזיא לאייראפא, ומאייראפא לאמעריקא, ולארבע כנפות הארץ, ואיך יפערו פה לדבר סרה על רבותינו בעלי התלמוד ולא יפלו פניהם בבזות? הבזאת חכמים תקראו כי תבאישו ריח חכמים? עברו נא איים וממלכות והתבוננו ההיתה בזאת? סופרי ישראל! הטיבו נא דרכיכם ואל תוסיפו להניח מכשולים על דרך הרבנים, היו נא כולכם מעירכם לעזור לכל טוב ומועיל, ונטה כלנו ישכם אחד ללחם מלחמת האמת והצדק, ואז הכל על מקומו יבוא בשלום, עד אשר ירחם ה' את עמו להביאם אל עיר חנה דוד, ונזכה לעלות לציון. ברנה במהרה בימינו אמן.

תם ונשלם ספר ראשון.

לוח הטעות.

דף ע' ישי' כתיב צ"ל	דף ע' ישי' כתיב צ"ל
ו ב בא, חל, חלה.	I טז, מבקשה, מבוקשו.
ו ב כז, ישבור, שבור.	II ה, השוה, חשוות.
ז א בז, לארס, לכרף גדול שברומי.	II יד, רובו, רבי.
ז א הל, מלכו, מלכי.	II יה, היחוד, היהיד.
ח א כז, כאו, כאלו.	III טז, והשיבו, והשיבו.
ח ב ה, מיתת הנצח, מיתה נצחית.	א א יד, מעלה דף ב', עדות פרק א'.
ח ב כז, דברו, דברי.	א ב א, קבוע, קבועה.
ט א כה, הפוצצו, פוצצו.	ב א יט, פורשים, פורשות.
ט ב טז, ותלמידיו, לתלמידיו.	ב א כז, נבוה, נבוהה.
ט ב טז, אולו, אולי.	ב א כד, בורא, בירא.
י א א, שעומר, שעמד.	ג א לא, להפחדו, להפחדו.
י א יד, חסר על לב וגו'.	ג ב ב, ביאר, בזאת.
י א לב, ערוב, ערב.	ד א ב, יהפרישות, והפרישות.
י ב בא, אכ, אם.	ד א ב, הנפלאים, הנפלאות.
י ב כז, אחבת, אהבת.	ה א כה, יכולנו, יכלתי.
י ב כט, הישראל, הישראלית.	ה א כט, וזר, וזה.
יא א טז, והבי, והם.	ה א ל, את, אתי.
יא א כא, והדבר, והדר.	ה ב ד, הוא, הם.
יא ב ד, להרים, לאחרים.	ה ב כה, יכון, יכוננו.
יא ב כז, שאינם, שלא.	ה ב ל, ידמה, תדמה.
יב א יג, שלו, שלא.	ה ב לא, חוקו, חקי.
יב א יט, נלכו, נלך.	ו א י, שממשיך, שממשיכה.
יג ב ה, הרת, הרה.	ז א יב, מינוה, מיניה.
יג ב כז, מלכו, מלכי.	ז א יז, ישוה, ישוו.
יד א יד, גדל, גדלה.	א כט, ודעתם, דעתו.

זוה המעיית

דף ע' ישי' כתיב צ"ל	דף ע' ישי' כתיב צ"ל
כה א יט, כרסו, כרסו.	יד א טו, אותו בו.
כו ב יד, שאמרנו שאמרו.	יד ב ב, יוניח, יונית.
כז א ז, ב"ה ב"י.	יד ב ג, תרשיע, תרשיעי.
כז ב ב, יבוא, תבוא.	יד ב כנ, קציב, קצוב.
כח ב יב, יפירו, יפרו.	יד ב כד, ללמוד, ללמד.
כח ב כ, ובאתח, ובאה.	טו א טו, שעבר, שאבר.
כט א יד, והרתי, והוריתי.	טז א ח, להנדרו, להנדרון.
כט א כו, מכתבי, מכתבו.	טז א כח, ישוב, יושב.
כט ב ב, ישכרו, שכחו.	טז ב כד, אכדו, יאכדו.
כט ב לב, אנו, אני.	טז ב כז, ימצודה, ומצודה.
לא ב יט, קשא, קשה.	יז א יו, בנו, באנו.
לד ב א, שובה, חשובה.	יח א יט, יורעום, יודעים.
לד ב כו, תבניתו, תבניתה.	יח א כד, מושחים, מושחים.
לז א ט, שניים, שנים.	יט א ב, האורות, האורות.
מ א ו, למלאכת, למלכת.	יט א ה, זוה נבין כוונת הכתוב, צ"ל
מ א ט, מצאהו, מצאוהו.	וכבר כתבו בשם הרב ר'
מא ב יב, בכודם, כבודם.	ישראל וצ"ל כוונת הכתוב.
מא ב יג, שלמת, שלמה.	כ א ו, ממני, ממנו.
מא ב כט, קוראים, קוראיו.	כ ב ב, הזה הזאת.
מב ב י, לדרון, לדרון.	כא ב ב, מין, מן.
מב ב טו, הצופה, העומה.	כא ב ד, לפתוח, לפתוח.
מג א כד, לשאול, לשואל.	כא ב ט, הפורשים, הפורשים.
מג ב ט, לכם, להם.	כב א כב, נרצה, נרצע.
מג ב יב, נגרשנו, גרשנו.	כב ב כג, ענינו, עניני.
מג ב יח, ללחם, להלחם.	כג ב ז, הדריומן, הדריומן.
	כד א כד, חסר כל מישרתיו.

שמות האנשים

שהתמו ידיהם על ספרי ונתנו לי דמי קדימה, יהי זכרם לטובה ולברכה.

נ י ו י א ר ק.

ה' משה קינצלער	הרב הגאון ר' יעקב יאזעף רב הכולל
ה' אברהם ראחעמאוויין	ש"ב הגביר הנכבד ר' אברהם יצחק
ה' שלמה זלמן רובינשטיין	דווארסקי
ה' יעקב גאלדינער	Empire State Lodge 164 N. O. B. A.
קאנגרע. דספרדים ע"י הגבאי ה' סאקאל	הגביר הנכבד ר' נתן ראנען
ה' חנוך העניף נעמעצקי	בהמ"ד הגדול ע"י הפרעזידענט ר' אהרן
ה' יחיאל מאיר זאלצישטיין	שמעון ראצקאווסקי ור' נתן ראנען
ה' נתן שרגה קיט	בהמ"ד קהל עדת ישורון רחוב עלדרידש
ה' אלתר יחיאל ב"ר הפאל	ע"י הפרעזידענט ר' יצחק נעלעס
ה' יואל ב"ר יצחק	הגביר ר' יצחק נעלעס
החתן מאיר יעקב בן ירחמיאל	הגביר ר' יהודה בעריל וויינבערגער
הבחור משה אהרן ב"ר יצחק יעקב	הגביר ר' מרדכי ב"ר עוזר הכהן
ה' אברהם הכהן קווינט	ה' ר' אשר לעמיל גארמאנסקי
ה' יהודה ליב דווארסקי	ה' איתמר לעווינזאהן
חותנו הרב ר' ניסן רובינשטיין	ה' אברהם יצחק פייין
ה' ישראל קראמער	ה' ר' משה זיסקינד פיינילבער
ה' ב' ב"ר דוד שרהזאהן	ה' ארי' ליב קראם
ה' שמואל יהודה נאדיל	ה' אברהם הכהן
ה' ח' ב"ר יצחק העררים	ה' מאיר שטערענבערג
ה' ח' גונבינער	ה' מנחם נחום ראדוצקי

ברוקלין. וייליאמסבורג.

ה' ישראל קויפמאן	ה' יד	בהמ"ד הגדול בויליאמסבורג על ידי
ה' יצחק בן ציון ש"ץ דבהמ"ד הגדול	ה' יעקב	הפרעזידענט ר' יעקב ווערבעלאווסקי
ה' אלכסנדר זיסקינד קאהן	ה' ר' שבת	הרב הג' ר' שבת ראזענבערג
ה' בהכנ"ס חברה קדישא	ה' יעקב	הגביר הנכבד ר' יעקב ווערבעלאווסקי
ה' הרב הג' ר' דניאל שפירא	ה' אברהם	הגביר הנכבד ר' אברהם יעקב לעווים
ה' שמואל זלמן בערינשטיין	ה' אהרן בנימין	ה' אהרן בנימין אראנזאהן
ה' אר"י וויינבערג	ה' צבי אבעלאוו	ה' צבי אבעלאוו
ה' משה אליהו נאלין	ה' משה ווארשאווסקי	ה' משה ווארשאווסקי
ה' צבי אליהו בערלינסקי	ה' אברהם משה ב"ר יהושע	ה' אברהם משה ב"ר יהושע
ה' נתנאל וואפראוויק	ה' יצחק גרינבלאט	ה' יצחק גרינבלאט
ה' מנחם מענדיל באכראך	ה' שלום שכנא אלבערט	ה' שלום שכנא אלבערט
ה' יצחק זילבערמאן	ה' יצחק ראבינאוויץ	ה' יצחק ראבינאוויץ
ה' שרגא שמואל לעווינסקי	ה' משה ראבינזאהן	ה' משה ראבינזאהן
ה' אברהם יצחק שרגא לעווין	ה' משה אהרן בירענבוים	ה' משה אהרן בירענבוים
ה' אפרים טאנענבוים	ה' דוב שכנא סנ"ל הארעוויטין	ה' דוב שכנא סנ"ל הארעוויטין
ה' מנחם קאהן.	ה' דוד שכנא סנ"ל הארעוויטין	ה' דוד שכנא סנ"ל הארעוויטין
ה' אפרים דוד פרידמאן	ה' נתן ראבינאוויץ	ה' נתן ראבינאוויץ
	ה' דובער שטיין	ה' דובער שטיין

ב ר א י נ י ו י א ר ק.

ה' גרשון יוסף דווארסקי	ה' דוב חנוך	ידידי החכם הנכבד ר' דוב חנוך
ה' מרדכי דווארסקי		וואסערמאן

פ א ר ט ל א ג ד, מ י ין.

ה' שמחה ראזענבערג	ה' דובער אראנזאהן	ה' דובער אראנזאהן
ה' זלמן בערנשטיין	ה' מיכל רובינסקי	ה' מיכל רובינסקי
ה' אר"י לוי וויינשטיין	ה' שלמה יצחק סאנטאזקי	ה' שלמה יצחק סאנטאזקי
ה' דוד נינעבורג	ה' יעקב יודילסאהן	ה' יעקב יודילסאהן
ה' שניאור זלמן שו"ב	ה' דוד גראף	ה' דוד גראף
ה' דוד יצחק שו"ב	ה' דוד שווארץ	ה' דוד שווארץ
ה' ניסן מרדכי בועז לאנדא.	ה' דוב שאליט	ה' דוב שאליט

ה' שמואל ראזענבערג,	ה' אברהם בערנשטיין,
ה' יעקב ראזענבערג,	ה' מרדכי בערנשטיין,
ה' דובער קאהן,	ה' שלמה בערנשטיין,
ה' יוסף רעזניקאוויטין,	ה' דובער בערנשטיין,
ה' ישראל דייוויס,	ה' ישעיהו בערמאן,
ה' שמעון דייוויס,	ה' מרדכי זלמן נאלדבלאטט,
ה' יעקב ראטהמאן,	ה' יעקב בראנין,
ה' אשר דוב זעליקאוויין,	ה' נח ראובן דרוקקער,
ה' יהושע מרדכי זעלאהאווסקי,	ה' יעקב ניסן לעווינסקי,
	ה' יצחק ריטין,

נ י י א ר ק.

הגביר הנכבד ר' נחום הוטקאפף,
 בהכ"נ בני ישראל אנשי קאלוואריע,
 ה' שמואל יצחק סופראנסקי
 ה' משה יורעוויטין,
 ה' ש. ר. ב"ר אברהם קאזאנסקי,

